

మహాకవి దాసు శ్రీరాములు

జయంతి సంచిక

ఏప్రిల్ 1975

ప్రపంచ తెలుగు మహాసభల సంచర్యమున ప్రచురితము

With best compliments

from

M/s. ELICO PRIVATE LTD.

B-90 Asstd. Pvt. Industrial Estate

Balanagar, Hyderabad-500 018

Manufacturers of

Analytical, Biochemical, Biomedical

and

Industrial equipments

Branches :

Bangalore - Bombay - New Delhi

మహాకవి దాసు శ్రీరాములు జయంతి సంచిక

ఏప్రిల్ 1975

ప్రపంచ తెలుగు మహాసభల సందర్భమున ప్రచురితము

*

ప్రచురణ :

మహాకవి దాసు శ్రీరామ స్మారక సమితి

వాణిజ్యనగరము, 3-4-885/A బిర్లా-కుమార్,

హైదరాబాదు - 27.

**MAHAKAVI DASU SREERAMULU
JAYANTHI SANCHIKA**

8th April, 1975

**Published on the occasion of
THE WORLD TELUGU CONFERENCE 1975**

by

**Dasu Sreeramulu Smaraka Samithi
Vani Sadan, 3-4-885/A,
Barkathpura, Hyderabad -27.**

**RAMESH PRINTERS, Hyderabad.
VANI PRESS, Vijayawada**

విశ్వేశ్వరస్తుతి

సురట రాగము - ఆదితాళము

- గణాధిపతిమీశే - హంశ్రీగణాధిపతిమీశే ||గదా||
 గుణగణఘణ నాగణి తమహం శ్రీ ||గదా||
- ౧ వాగీశాద్వా స్సుమనసో నశం సర్వదానా ముపక్రమే
 యనంత్యా కృత కృత్యాస్తుత్రం ||గదా||
- ౨ శుక్లాం బరధర మనమం విష్ణు - శశధర వర్ణం
 పరుర్యుజం - ప్రసన్న వదనం - భంజిత మదనం ||గదా||
- ౩ యం బ్రహ్మజ్ఞాపదంతి - పరమందాన్యే విశ్వోత్పత్తి
 కారణం తం దాసు శ్రీరామపోషకం.

దాసువారి ఇలవేల్పు

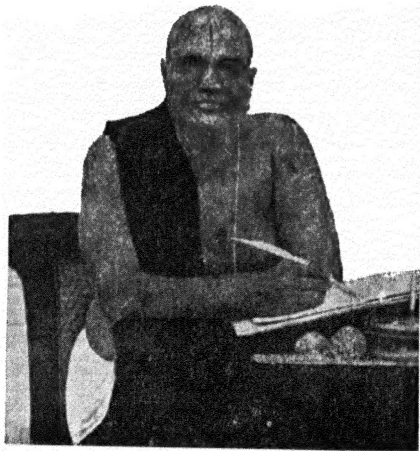
కామేశ్వరీస్తుతి

వసంత రాగము - రూపక తాళము

- నాదానంద రస లహరీ కాదంబినీ కామేశ్వరి ||నాదా||
 నాదు మనవి విను బదరీ - నారాయణ సోదరి గౌరి ||నాదా||
 నీపట్టిన నను చేపట్టుమికను కాపాడ నీవేగతి-
 గావెరావె కౌమారి - నాదానంద ||నాదా||

వి ష య సూ చి క

1. నివేదనము
— దాసు పద్మనాభ రావు
2. బహుముఖ ప్రజ్ఞలు - దాసు శ్రీరామ పండితులు
— దిగవల్లి వెంకట శివరావు
3. శ్రీ దాసు శ్రీరాములు గారి జీవిత చరిత్ర
— దాసు విష్ణురావు
4. శ్రీ దాసు శ్రీరామ కవి - కవితాప్రాశస్త్యము
— చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి
5. Mahakavi Sriramulu - A brief Sketch
— G. Krishna
6. అపర శ్రీనాథుడు - దాసు శ్రీరామ మహాకవి
— చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి
7. దేవీభాగవత ప్రాశస్త్యము
— కవి సామ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ
8. శ్రీరాములుగారి లఘు కావ్యములు
— విశ్వనాథ వేంకటేశ్వర్లు
9. దాసు శ్రీరామ మహాకవి కృతులు
— జి. కృష్ణ
10. ఆద్యతన ఆంధ్రవాఙ్మయ నిర్మాత : దాసు శ్రీరామ మహాకవి
— కళాప్రపూర్ణ నిడదవోలు వేంకటరావు
11. శ్రీదేవీ భాగవతము
— డా॥ డివాకర్ల వేంకటాచార్యుని
12. దాసు శ్రీరాములుగారి లఘు కృతులు
— డా॥ పాటిబండ మాధవశర్మ
13. శ్రీదాసు శ్రీరాములు—నాటకకర్త
— యన్.యస్. సుందరేశ్వరరావు.
14. ఆల్లూరి వర్ణన
— మహాకవి దాసు శ్రీరాములు

యే క ఫణి నా గ ణం ధ ము

శ్రీమన్నామ ప్రదత్తి - రధిక గుణ గణ - త్యాగి భూరి స్థిరాత్మా
 రవ్యాభ శాంతమాయ స్సమధి సుకలా సౌమ్యరమ్యత్వమేతి
 దాసు శ్రీరామ నామా - భవతు సతుచిర - శ్రేయసే దత్త సౌఖ్యః
 కర్మత్వ శ్రీరీరంసు - స్సకలకవిరసే - నాదృత సైవరదామా॥

—[బ] శ్రీ: పన్నాల నీతారామ బ్రహ్మశాస్త్రి గారు

నివేదనము

శ్రీ॥ ౪॥ 19 వ శతాబ్ది ఉత్తరార్థమున తెలుగు దేశమున జీవించి, ఆంధ్ర సాహిత్యమును తమ అమూల్యమైన రచనలచే అలంకరింపజేసిన మహాకవులలో శ్రీ దాసు శ్రీరాములు గారొకరు. వారు న్యాయ వాద వృత్తి చేపట్టినను ఆంధ్రవారతీ సమారాధనమును సంతతము తమ కవితావృత్తిగా సాగించిన మేటి కవులు. గీర్వాణాంధ్రాంగ్ల పారశీక భాషాకోవిదులు. శ్రీరామకవి కవితా వ్యవసాయము శ్రీనాధ కవివలె పంజెం దవ యేటనే ప్రారంభమైనది. శతకములు, ప్రబంధములు, పురాణములు, నాటకములు, శాస్త్ర గ్రంథములు- ఇట్లెన్నో ప్రక్రియలలో వారు కావ్యరచనలు గావించి యుండిరి. వారి శతకములలో సోమలింగ శతకము, రఘునాథ శతకము, సూర్య శతకము, చిలుకల కొలికి శతకము, ముద్దలగుమ్మ శతకము, సంస్కృత కామాక్షి శతకము మొదలగునవి ప్రసిద్ధములు. కావ్యములలో సాత్రాజితి విలాసము, కృష్ణార్జున సంగరము, పంచ నృసింహ శ్రేత్ర మాహాత్మ్యము, లక్ష్మణవిలాసము, మొదలగునవి యెన్నఁదిగినవి. తెలుగులో వీధి ప్రక్రియకుఁజెందిన 'తెలుగునాడు' ప్రత్యేకముగా పేర్కొన దగినది. వీరి నాటకములలో మంజురీ మధుకరీ యము, మనోలక్ష్మి విలాసము, కురంగ గౌరీ శంతకము, ఆంధ్రీకృత శాకుంతలము, రత్నావళి, మహావీర చరితము, ముద్రారక్షణము, ఉత్తరరామ చరితము మొదలగునవి ముఖ్యమైనవి. వీరి రచనలన్నియు నొక యెత్తు, వీరి దేవీభాగవత పురాణ మొక్కటి యొక యెత్తు, ఆంధ్రమున వెలసిన దేవీభాగవతములలో దీని కున్న ప్రాశస్త్య మనన్యసామాన్యము. వారికి మహాకవి గౌరవమును కల్పించు గ్రంథరాజము దేవీభాగవతము.

మహాకవి దాసు శ్రీరాములు గారు అదువికాండ కవిత్వ యుగకర్తలైన తిరుపతి వేంకటకవుల ప్రశస్తి నందినవారు. వారి దేవీ భాగవతము, తెలుగునాడు కృతులలోని పద్యము లిప్పటికిని పండితుల నాలుకలపై నాట్యమాడుచున్నవి. ఇంతటి ప్రజాదరణ పొందిన శ్రీరామ కవిండ్లుల కృతులిప్పుడు పాఠశాలక మున కందుబాటులోలేవు. వానిని పునర్ముద్రించి ప్రజల కందింపవలసిన యవసర మెంతైన కలదు.

ఈ యవసరమును దృష్టియందుంచుకొని, దాసు వంశమునందు జన్మించి, ఆ మహాకవి యశ స్సును వారసత్వముగా ననుభవించుచున్న మేమందరము కలిసి మహాకవి శ్రీ దాసు శ్రీరాములు స్మారక సమితి, హైదరాబాదులో 1978 వ సం॥ డిసెంబరు నెలలో స్థాపించితిమి. ఆ మహాకవి గ్రంథములను ప్రచు రించుట ద్వారా వారి సాహిత్యమును నేటి తరమున కందుబాటులో నుండునట్లు చేయుట, వారి పేరు చిర స్థాయిగా నుండునట్టి ప్రజాహితోపకారములైన కొన్ని ప్రణాళికలను చేపట్టుట - అనేది లక్ష్యములతో ఈ సమితి కృషి నారంభించినది.

మహాకవి దాసు శ్రీరాములు రచించిన తెలుగునాడు తెలుగునాట ఆటలగోపాలము నలరించిన పద్యగ్రంథము. క్రొత్త పద్ధతిలో నడచిన వీధి. తెలుగువారి నాటి యాచార వ్యవహారములను తెలియుట కుపకరించు కవితాకరదీపిక. అందువలన. దాని నీ ప్రచురణ కార్యక్రమములో మొదటి గ్రంథముగా వెలువ రించుట జరిగినది. రెండవదిగా అభినవ గద్య ప్రబంధమును ప్రకటింపదగిమైనది. ఆ తరువాత దేవీ భాగవతము ముద్రింపవలెనని ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. క్రమముగా వారి ముద్రితముద్రిత గ్రంథ ముల నన్నింటిని ప్రచురించి ప్రజల కందించుట ఈ సమితి మొదటి ధ్యేయము.

మహాకవి దాసు శ్రీరాములు గారి 180 వ జయంతి సందర్భమున ఈ సంచికను ప్రచురించుటకు మాసమితి సంకల్పించినది. వారి జన్మదినము ప్రపంచ తెలుగు మహాసభలు జరుగనున్న తరుణములో సంభవించుటదే ఈ సంచికను ప్రచురించి ఈ సభలలో పాల్గొను తెలుగు రచయితలకు, మిగత పెద్దలకు ఈ సంచిక సందించవలెనని మా యభిలాష.

ఈ జయంతి సంచికకు తమ అమూల్యమైన వ్యాసముల నిచ్చిన పెద్దలు కవిసామ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, ఆచార్య దివాకర్ల వేంకటాచార్య, కళాప్రపూర్ణ ఆచార్య నిదదవోలు వెంకట్రావు, డా॥ పాటిబండ మాధవశర్మ, శ్రీ జి. కృష్ణ, శ్రీ విశ్వనాథ వెంకటేశ్వర్లు గార్లకు మా కృతజ్ఞతా పూర్వక వందనములు. ఈ సంచికకు తమ సంస్థల ఆర్డర్ డ్రెజుమెంట్లు యిచ్చి ఆర్థికముగా సహాయపడిన పదాన్యులకు మా హృదయ కృతజ్ఞతాభివందనములు.

శ్రీ దాసు శ్రీరామకవిని గూర్చిన విశేషాంశములు గానీ, వారి లిఖిత ప్రతులు గాని, పాత ప్రతు రణలు గానీ ఎవరైన సేకరించియున్నచో వానిని ఈ సమితికి అందజేసి ఆ మహాకవి సాహిత్య ప్రచురణ కార్యక్రమమును దిగ్విజయముచేయ ప్రార్థించుచున్నాము.

పైదరాబాదు

1-4-1975

దాసు పద్మనాభరావు

అధ్యక్షుడు

మహాకవి దాసు శ్రీరాములు

స్మారక సమితి

బహుముఖ ప్రజ్ఞలు -

దాసు శ్రీరామ పండితులు

— శ్రీ దిగవల్లి వేంకట శివరావు

మహాకవి, మహా పండితుడు శ్రీ దాసు శ్రీరాములు పంతులు గారి జయంతి సందికను ఆంధ్ర లోకమునకు సమర్పించుట చాలా సంతోషకరమైన విషయము.

ఆయన గొప్ప పండితుడు, గొప్ప కవియు మాత్రమేగాక, గొప్ప న్యాయవాది, గొప్ప సంస్కర్త, గొప్ప దేశాభిమానియై యుండి 1846-1908 సంవత్సరముల మధ్య ఆంధ్రదేశ సాంఘిక, సాంస్కృతిక, మత రాజకీయాభివృద్ధి కొరకు పాటుపడిన మహా పురుషులలో నొకరు. ఆంధ్రదేశ ప్రజలకు, ఆంధ్ర భాషకు ఆయన చేసిన సేవ సామాన్యమైనదికాదు.

శ్రీ శతావధాని చెళ్ళపిళ్ళ వేంకట శాస్త్రి గారు ప్రతి సభలోనూ శ్రీరాములు గారిని స్మరించి, ప్రశంసించే వారు. శ్రీరాములు గారి బహుముఖ ప్రజ్ఞ, ప్రతిభ ఆయన జీవిత చరిత్ర చదివితే గాని తెలియవు.

శ్రీరాములు గారి కుమారుడు శ్రీ విష్ణురావు గారు షుమారు 700 అరతావు పుటలు గల దాసు వారి వంశ చరిత్ర అనే గ్రంథములో శ్రీరాములు గారిని గూర్చిన అనేక విశేషములు వ్రాసినారు. దానిని ప్రకటించడము అత్యంతావశ్యకము.

శ్రీరాములు గారికి సంస్కృతాంధ్రము లందును, ఇంగ్లీషులోను పాండిత్య ముండుటయే గాక అనేక శాస్త్రములందు పాండిత్యమున్నది. ధర్మశాస్త్రము, జ్యోతిషాస్త్రము, భరత శాస్త్రము మొదలైన వానికి సంబంధించిన చర్చలందు, సభలందు, సదస్సులందు వారు పాల్గొనేవారు. వారి యభిప్రాయములను, నిర్ణయములను ఆ యా శాస్త్ర పండితులు గౌరవించే వారు.

శ్రీ వీరేశలింగం పంతులు గారివలె భారత దేశ పూర్వ సంస్కృతి, సంప్రదాయములను నీతి, మత ధర్మములను తూలనాడక శ్రీరాములు గారు పాశ్చాత్య నాగారికతను, సంస్కృతి, సంప్రదాయములను శీర్షించుకొని భారత దేశాభివృద్ధి కుమయోగించుకొను మార్గములన్వేషించి చాలవరకు కృతకృత్యులైనారు.

శ్రీరాములు గారు శ్రీవిద్య నభిమానించినారు. సంఘసంస్కరణములను ప్రోత్సహించినారు. దేశోద్ధరణకై పాడుపడినారు.

తమ కుమార్తెకు విద్యాబుద్ధులతోపాటు సంగీతము, అభినయము నేర్పించిన దై ర్యశాలి శ్రీరాములు గారు. బ్రాహ్మణ కులమునకు ఆదారములకు సంబంధించిన అనేక సమస్యలను శ్రీరాములు గారు నేర్పుతో పరిష్కరించి సంస్కరణలకు మార్గదర్శియైనారు.

ఆంధ్ర వైశ్యుల వేదోక్త కర్మాధికారమును సమర్థించినారు. కమ్మకులము వారికి విద్యాగురువు లైనారు.

శ్రీరాములు గారి శీవీతము, ఉదారభావములు వారి సంతతి వారికే గాక ఆంధ్రులందరికిని మేలు బంధియైనవి.

శ్రీరాములు గారి రచనలు పండిత ప్రామధులకాదరణ పాత్రములైనవి. వారి దేవీ భాగవమును కొందరు పురాణము చెప్పేవారు. వారి తెలుగునాడు మొదలైన పద్యములు పోతన, వేమనల పద్యముల వలె నలుగడల వ్యాపించినవి. వారి కీర్తనలు భక్తుల నలరించినవి. జావళీలు రసీకులనాకర్షించినవి. వారు యశఃకాయులైయున్న పుణ్యప్రేరుషులు.

మహాకవి దాసు శ్రీరాములుగారి జీవిత చరిత్ర *

ఈ పురుషుడు మా వంశములో వహించియున్న ప్రాముఖ్యతను బట్టి, వీరి చరిత్ర కొంత విపులముగా వ్రాయదలచి వ్రాయుచున్నాను. ఈయన శ్రీకన్నయ్య రామయ్య గార్లకు ఏక సంతానము. 1848-1908 వరకు 62 సంవత్సరములు జీవించిన మహాపురుషుడు. ఈయన 1818 సంవత్సరము ఏప్రిలు 8 వ తేదీకి సరియగు పరాధవ నామ సంవత్సర చైత్ర ఐదవ గుంబాదినామ సంవత్సరము మేళలో చూరాడ గ్రామములో తన మాతాపూర్వకుల చూరాడ రామచంద్రయ్యగారి యింట జుడెను. ఈయన పుట్టినాటికి మా తాతగారు కుటుంబముతో కొరగింటపాతెములోనే యుండిరి. వీరికి చచ్చలము కొరగింటపాతెములోనే జరిగినది. తల్లి చమ్మగారు అల్లారు ప్రవేశించిన సంవత్సరములోనే అక్షరాభ్యాసముయి టి నెలలు మాత్రము కొరగింటపాతెము రావురస్తులు అడివి సుబ్బారాయుడుగారి వద్దనే చిన్న చదువు చదువుచు వచ్చిరి. తరువాత గుర్రవల్లేటి రావు రస్తులు గుర్రవల్లేటి పేరరాజుగారి యొద్ద కొన్నాళ్లు చదివినారు. ఇప్పటికి దారిద్ర్యాదులు అమరకోశములో కొంతవరకు చూత్రము చదువగలిగిరి. తరువాత గురుముఖతః యే విద్యను అభ్యసించలేదు గాని తండ్రిగారి వద్దనే లెక్కలు సేయుట వ్రాత వ్రాయుట భారతాది గ్రంథముల జదువుటయు సభ్య సిందిరి. వీరి తండ్రిగారు పండితులు కాకున్నను శుభ్రపాండిత్యము బాగుగా గలిగినవారు. కాని శ్రీరాములుగారు స్వభావసిద్ధముగా తెలివిగలవారును, మేధాశక్తి గలిగినవారును గావున ఆంధ్రము కొంత వరకు స్వయంసహాయమువలననే చదువుచు వచ్చిరి. ఇట్లు వీరికి 12 వ సంవత్సరము వచ్చినది. 1858 నలనామ సంవత్సరములో ఈ యే న కు ను, వీరి మేనత్త కుమారుడైన ఉప్పలూరి కృష్ణయ్యగారికిని ఉపనయనములు జరిగినవి. ఉపవీతుడైన కొన్ని దినములలోనే మాతాతగారి మేనత్తకుమారుడు

అడివి వెంకటేశపుడుగారు బందరులో నున్న అవ కాశము తీసుకొని శ్రీరాములుగారిని తండ్రిగారు బందరునకు ఆంగ్లేయ విద్యాభ్యాసము నిమిత్తము పంపిరి. అప్పటికి సుమారు 14 ఏండ్ల క్రిందట అనగా 1843 సంవత్సరము నోవెంబర్ అను నొక త్రైమాసిక మత వ్యాపకుడు ఒక పాఠశాలను ప్రతిష్ఠించెను. ఆయన ఆ పాఠశాలలో కొందరు హిందూ బాలురకు హాడ త్రైమాసిక బాలురతోబాటు విద్య చెప్పుట ప్రారంభించినారు. ఇప్పటికి మన ప్రాంతముల ఆంగ్లేయ విధానమున విద్యను బోధించుట మొదలైనది. శ్రీరాములుగారు బందరులో నోవెంబర్ పాఠశాలలో విద్యార్థిగా నున్నప్పుడు హిందువుల బాలురను త్రైమాసిక మత వ్యాపకులు తమ మతములో కలుపుచుండుట తటస్థించినది. ఇట్టి నమయములో త్రైమాసిక మత స్వీకారమును చేసినవారిలో డి. శే. చేమల్రెడ్డి వేంకటాచలము పంతులుగారివారు. శ్రీరాములుగారు విద్యార్థిగా నున్న కాలములో వీరి తెలివిన బుద్ధిని గుఱమును చక్కగా గ్రహించి త్రైమాసిక మత వ్యాపకులు ఈయనను దయతో ప్రేమతో చూచుచు వచ్చిరి. ఇంతలో బందరులో త్రైమాసిక మత వ్యాపకమును తరికంద్రులు గ్రహించి తమ కుమారులను చిన్నతనముచే త్రైమాసిక మత స్వీకరణము చేయనేమో యను భీతిచెంది కుమారునకట్టి యే చింతయు లేనప్పటికి, కుమారుని పెత్తన కుమారుడైన అడివి నాగభూషణంగారిని బందరున కంపి తిరిగి అట్లుయినకు రప్పించుకొనిరి. ఇంతటితో శ్రీరాములుగారి బిచ్చింగి మధువు తుదముట్టినది. తరికంద్రులకు ఒక్క కొడుకు, పాడి పంతులు బాగుగా నున్నవి. మంచి నివాసయోగ్యమైన గ్రామము, బోటలు, దొడ్లు, ఆటలకు వీలయిన విశాల ప్రదేశములు, అవకాశము, రోడ్డునకు మేనత్త కుమార్తె, "బలమును నింటిలో జరుగుబాటను." ఇన్ని గలిగి ఒక ప్రక్కను తన బాల్యక్రిడా చివర

ముం స్వేచ్ఛగా జరుపుచు ఇంకొక ప్రక్కవ్వయం సహాయముతో సంస్కృతాంధ్రముల నభ్యసించుచుండెను. ఈయన తన బాల్యావస్థను ఎట్లు జరిపినది వీరి దేవీభాగవత పీఠికలోని అల్లూరు గ్రామ వర్ణనను తన బాల్యక్రియా పితృషములను చదివిన కన్నులకు గట్టినట్లు తెలియగండు ఈయన బందరులో నున్నప్పుడు కవిత్వ వీణము లంకురించినవి. జయజయ సోమలింగ అనుకీర్తన అప్పుడల్ల నాడటం 14 వ యేట సాత్రాశీతి విరాసమును నొక గృంథమును యక్షగాన పద్ధతిని రచించిరి. ఇది చిన్ననాడు చేసిన దయినప్పటికి ఇంద్రు కవిత్వము చాల రసవంతమై ప్రౌఢములు యున్నది. ఇట్లు తన విద్యార్థి పృథ్వి జరుగుచున్న సమయమున కాళయుక్తి 1859 సంవత్సర మాఘమాసమున భయంకరమైన జ్వరము వల్ల పీడింపబడెను. దైవకృపచే నా గండము తప్పించుకొనెను. అదే కాళయుక్తి సంవత్సర పౌర్ణమి బహుళ నవమి కుళివారమునాడు 1859 మార్చి 26 న వీరి వివాహము జరిగినది. తన పెద్ద మేనమామగారగు చూరాడ లక్ష్మీనరసింహముగారి ద్వితీయ పుత్రక జానకమ్మ (కాంతమ్మ) నిద్రి చూరాడలో వివాహము చేసిరి. (అప్పుడే లక్ష్మీనరసింహముగారి ప్రథమ పుత్రక యగు శేషమ్మగారిని వీరి పెత్తల్లి వెంకమ్మగారి వర్గవ ముక్కుగ అడివి నాగభూషణముగారికిద్ది వివాహము చేసిరి అంతకు ముందే 8 దినములనాడు వీరి మేనత్తగారి పెద్ద కుమారుడగు కనకయ్యగారి వివాహమయెను.) 1860 సిద్ధార్థి లో వీరి మాతామహుడు రామచంద్రయ్యగారు చనిపోయినారు. ఇట్లు విద్యావ్యాసంగము తోడను బాల్యక్రిడా వినోదములతో నుండుచు విద్యా కురక గలిగి 1865 సంవత్సర ఏప్రిలుబిలో తది చంద్రులకుగాని మరెవ్వరికిగాని తెలియజేయకనే యర్ధరాత్రుమున ఇట్లు వెడలి సంస్కృత వ్యాకరణాదుల నభ్యసించి, ఆకీరిపల్లికి వెళుచుండెరి. ఈ ఆకీరిపల్లి నూతనీదు సంస్థానములోనిది. నూతనీదు ప్రభువైన అప్పారాయణంగారకు అభిమాన దైవమైన శ్రీ శోభనాద్రిస్వామికి నిలయమగు గ్రామమై యున్నది. అప్పటికి శోభనాద్రి అప్పారాయణం

గారను మహావర్ణుడు అంధ నూతనీదు సంస్థానము నేలుచుండెను. ఈయన విద్యాభిలాషి. విద్యా పోషకుడు. సరసుడు. ఈ శోభనాద్రి అప్పారాయణంగారు 1868 లో చనిపోయినారు. అప్పటి యాకీరిపల్లి స్థితి సామాన్యముగాదు. విద్యాపీఠము. మహా విద్యాంసుల కాటవట్టు. గరికిపాటివారు, దేవులపల్లివారు, సూరివారు మున్నగు తెలంగాణ్యకాళా వర్ణములు విద్యగురువులు. కడు దూరమునుండి విద్యార్థులు వచ్చి జమీందారుల బౌద్ధాభ్యుదయ నిక్కడ వేదశాస్త్రాదుల నభ్యసించినారు. ఇప్పటికిని ఆకీరిపల్లి కస్తూరి కట్టిన గుడయే. ఇప్పటికిని నిక్కడ నొక సంస్కృత పాఠశాల నడుచుచునే యున్నది. కాని చాల వ్యత్యాసమున్నది. విద్యా వినోదములతో చెన్నురుచుండిన అప్పటి ఆకీరిపల్లి వ్యాజ్యభూత కాండవములతో నిప్పుడు వ్రాగుచున్నది. నిరాడంబరముగా విద్యాగోష్ఠులతో ప్రకాశించిన ఆకీరిపల్లి యిప్పుడు మోసాడంబరములతో అజ్ఞానాంధకారమున తడుపుకొనుచున్నది. అట్టి అప్పటి ఆకీరిపల్లిలో నొక 10 మాసములు మాత్రము శ్రీరాములుగారుండి సంస్కృత వ్యాకరణము నేర్పినారు. వ్యాకరణ శాస్త్రము వర్ణానముగా నేర్పినాడను మాటయే గాని ఇతర శాస్త్రములలోను సాహిత్యము లోను విస్తారపరిచయము వండిత సంపర్కమువల్లను తోటి విద్యార్థుల సంపర్కమువల్లను శ్రీరాములుగారు కలిగించుకొని యున్నారు. ఈ ఆకీరిపల్లి 10 మాసముల జీవనము, విద్యార్థిత్వము వారి విద్యాభివృద్ధికి చాల రోడ్దవీయుండును. గరికిపాటి అప్పయ్యశాస్త్రిగారు, లక్ష్మణశాస్త్రిగారు, జోగిశాస్త్రిగారు మున్నగువారు శ్రీరాములుగారి అప్పటి సహాధ్యాయులే తిపాధ్యాయులో యిని శ్రీరాములుగారు చెప్పగా నేను చాలాసారులు విన్నాను. శ్రీరాములుగారి విద్యార్థి దళలో ఆకీరిపల్లి వర్ణయాణము ముఖ్యముగా నెన్నదగినదే. ఆకీరిపల్లిలోనుండగాదినమునకు రు. 0-8-0లు వంతు విద్యార్థివేతనము జమీందారుగారివలన శ్రీరాములుగారు పొందిరి. ఆకీరిపల్లిలో 10 మాసములు కడిపి సుమారు ఆ సంవత్సర మార్గశిర మాసమునకు అల్లూరునకు తిరిగి వచ్చినారు. వచ్చిన కొందరిన

ములకే నుమారు మాఖమానములో భార్య జానకమ్మ కాపురమునకు వచ్చెను. సంస్కృత విద్యను దిన దినము అభివృద్ధి పొందించుకొని యుండిరి. అష్టావధాన వ్యస్తాక్షరీ పరిజ్ఞలు వలనరచుకొని యెప్పుడే నూజివీటి సంస్థానములోను వల్లూరు సంస్థానములోను వానిలో జయప్రదముగా పరీక్షలనియగలిగిరి. అప్పటిలో నూజివీటిలో మాడభూషి వేంకటాచార్యులుగారు పెంజపాడు కాపురస్థులు, భరతాద్వయ కృతికర్త సంస్కృతాంధ్రములలో కూలంకష ప్రజ్ఞావంతుడు ఉండెను* ఈ వేంకటాచార్యులుగారు ఏకసంతగ్రాహియట. ఆ సమయమున వేంకటాచార్యులుగారు శ్రీరాములుగారి నుగ్గడించుచు “పదిరెండేడుల యీడునంగవితరతెప్పంటాని” షడ్వమును చెప్పిరి. ఈ వేంకటాచార్యులుగారు ఏలూరులో మా యింటికి నాదిన్నకనములో వచ్చి మా నాయనగారితో ప్రసంగించుట నాకు న్యయముగా తెలియును. 1887 సంవత్సరములో జరిగిన విక్టోరియా మహారాజుగారి గోల్డెన్ జూబిలీ సమయములో ఉభయయూ వ్యాసిన ప్రళంసా షడ్వములను ఒకరితో నొకరు చెప్పకొని వాని వాని గుణముల స్వేహాభావముతో పోల్చుకొని ఒకరినొకరు పోలింపించుకొనుట నేను విన్నదే. ఇక వల్లూరులో దీనితో తోటవల్లూరున పేరు. ఇది బెజవాడ తాలూకాలో కృష్ణా తీరమున నున్నది. శ్రీరాములుగారు పరీక్ష నిచ్చిన సమయములో బొమ్మదేవర నాగన్న నాయుడు బహద్రుగారు జమీందారు. ఉదారులు, విద్యాబోషకులు, తెలగ కులస్థులు. అప్పటిలో మరుకుమిల్లి నరసింహస్వామిగారును నొక నియోగి పండితుడు ఈ యాస్థాన పండితుడుగానుండెను.2 ఈసంస్థానమునకు నాగన్న నాయుడుగారి తదనంతరము పాలనకు వచ్చిన ఆయన కుమారుడు వెంకట నరసింహనాయుడు బహద్రుగారు మంచి తెలివిగలవాడు. పరిపాలనా సమ

ర్థుడు. మృగములచే కీర్తలు నరిపించెడివాడు. యంత్ర నిర్మాణ పరిజ్ఞాదురీణుడు. న్యయముగా నీమదోలునుండి తన నివాస గ్రామమైన పంగిరూరెమునకు రైల్వేలోడ్డు నాలుగు మైళ్ళు నిర్మించి పొగ బండిని నడిపినవాడు. దర్పము గలవాడు. వ్యాఖ్యాప్రియుడు. సాహసవంతుడు. రైల్వేవంతుడు. తరువాత శ్రీరాములుగారేగాక శ్రీరాములుగారి కుమారులమైన మాధవరావుగారు, గోవిందరావుగారు, నేను, మధుసూదనరావుగారులు ప్రిథరీ చేయునప్పుడు ఈ నరసింహ నాయుడుగారికి ప్రిథర్యగా నుంటిమి. వీరి కాలములోనే సంస్థానము లిష్టమై ఇప్పటికి ముక్కురై కొన్ని భాగములు పరాధీనములగుటకూడ తటస్థించినది. ఒకప్పుడు వీరి వల్లూరు సమతుల్య వ్యవసాయకుల విభావము 1878 ప్యాంత్మున పరిబలిసినది. రైల్వేముతో అధికారులతో ఢీకొనిరి. అప్పుడు బెజవాడలో దీప్తిస్థ మునవన చేయుచుండిన. కీ॥ శే॥ మున్నంగి రామయ్యగారు వీరి సంస్థానమునకు మేనేజరుగా నేర్పడి ఈ విభావాలను సమయించిరి.

ఇప్పటికి ఒక విధముగా వీరి విద్యార్థిదళ అయిన దనే చెప్పవచ్చును. కాని వారి జీవిత కాలమంతయు క్రొత్తవిషయములను గ్రహించుచునే యుండుటచేత ఆయన యావజ్జీవ విద్యార్థియనియే చెప్పవచ్చును. జ్ఞాన సంపాదనా తృప్త వారి కెప్పుడు తీరలేదు.

1887 ప్రభవ సంవత్సరము భాద్రపద మాసములో వీరికి ప్రథమ పురుషుడు కేశవరావుగారు ప్రభవమైరి. 1889-70 శుక్ల సంవత్సరములో నీయనకు ద్వితీయ పుత్రుడు నారాయణరావుగారు జన్మించెను. 1871 ప్రశోత్పత్తిలో మాధవ రావుగారును మూడవ కుమారుడు కలిగెను. ఈయన పుట్టిననాట నుండియే శ్రీరాములుగారు ప్రపంధ

* శ్రీమాన్ మాడభూషి వేంకటాచార్యులుగారు 21-7-1872 తేదీన నూజివీడులో శతావధానముచేసిరి. నూజివీటి నారయ్యప్పారావుగారు సభాధ్యక్షులు. శ్రీ విలాపురం రాజా గంగాధరరామారావుగారు కవిగారికి “పండితరాయ” బిరుదము నిచ్చినారు. మనమైన సన్మానము జరిగినది.

2 మరుకుమిల్లి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రిగారు గొప్పకవి. 1816 సంవత్సరమున జన్మించి 1873 సంవత్సరములో దీప్తంగతుడయ్యెను. 1863 నం॥ నాటి చెన్నపట్టణములోని స్థితిగతులను వర్ణించుచు చెన్నపట్టివిలాసమును ప్రౌఢ ప్రబంధమును రచించెను.

వృత్తులలో ప్రవేశించినారు. 1871, 72 సంవత్సరములలో పుల్లరి యితాలను జేసి నష్టపడినారు. ఈ మహావ్యక్తికి అబ్బారు కడుచిన్నదై యుండుటచే తన విద్యాభివృద్ధిని, తన పాండిత్య పరీక్షలను, తన యాశయముల పరిపూర్ణత నొందించుటకు చాలని యెంచి యశోవృద్ధిని గోరి యబ్బారు విడిచినగాని యిది సంభవించని దాగుగా గురెగి అబ్బారు విడచుటయే మంచిదని లోలోన భావించుచుండిరి. ఇదే సమయములో పంగనాచుముల బాలకృష్ణయ్యగారను కె కయూరు దివ్యాణి తహశీలుదారు మున్నగు కొందరుదొడ్డిగస్తుల ప్రోత్సాహముచే 1872-74 అప్పటికి అబ్బారు గ్రామమునకు తాలూకా గ్రామమైన గుడివాడలో ఇంగ్లీషు పాఠశాలలో ఆంధ్రోపాధ్యాయుడుగా వెడలిరి. తరిగండ్లుతలకు ఈయన ఏతై క పుత్రుడైనను, పుత్రుని యాశయములకు విరోధముగా నడుచుట మంచిదికాదని యెంచి పుత్రుని యుక్తదయమే యెక్కువగా తలచి పుత్రుడు తమకు పీడిపోవుటకు అభ్యంతరము కలుగ జేయలేదు. ఇదియే మా పంశము అబ్బారు విడుచుటకు ప్రార్థనపడికము.

శాలాంతరమున ఆంధ్రులలో కీర్తి, ప్రముఖత సంపాదించిన గుడివాడ తాలూకా చెన్నూరు కాపురస్తులు రెంటాల వెంకట సుబ్బారావు పంతులు, బి. యె., బి. యల్. గారు శ్రీరాములుగారు గుడివాడలో సుపాధ్యాయులుగా నున్న కాలములో వారికి శిష్యుడు. ఇంగ్లీషు నశ్యసించుచుండెను. శ్రీరాములుగారు తాను చిన్ననాడు బందరులో నోబిల్ పాఠశాలలో నేర్చుకున్న స్వల్పాంగ్లేయభాషనుచురచినది మరవగా మిగిలిన దానిని పునః అభివృద్ధి చేయసాగిరి. పైరెంటాల వెంకట సుబ్బారావుగారు మున్నగువారు నేర్చుచున్న ఇంగ్లీషును శ్రీరాములుగారు వారివలన నింజనంద నేర్చుకొనసాగిరి. శ్రీరాములుగారి ఇంగ్లీషు భాషాభ్యసన ప్రారంభ మిప్పుడే యని చెప్పవలెను. మేదాని, గ్రహణశక్తిగలవారు గనుక త్వరలో నందుకొని పోవువారు. ఇట్లు 1872-73 లలోను 74 లో కొంతకూడ గుడివాడలో నుండి తరువాత

అదే తాలూకాలో బందరునకు 11 మైళ్ళ దూరమున నున్న కవుతరమునకు ఆ గ్రామస్తుల కోరికమీద ఉపాధ్యాయవృత్తిమీదనే వెళ్ళిరి. అప్పుట నొక సంవత్సరము రమారమి యుండిరి. అప్పుడే తాన సంవత్సరము 1874లో నాలన కుమారుడు గోంర రావుగారి జననము. ఇదే కాలములో శ్రీరాములుగారు మేవాచల మాహాత్యము, కృష్ణాపై న సమరము అను రెండు ప్రాథమికముల వ్రాసిరి. అందరి పద్యములు నాకు యొక్కవయస్సు వచ్చువరకు అప్పుడప్పుడు మా నాయనగారు చదువుచు వచ్చెడివారు. దాని ప్రాతప్రతులను గూడ నేను చూచుచుండెడివాడను. ప్రథమ కావ్యములగుటచేత నవి సంస్కృత సమాన భూయష్టముగాను, పూర్వ సాంప్రదాయానుసారముగాను నుండెను. ఆ గ్రంథము లిప్పుడు గానరావు. శ్రీరాములుగారు పండిత గోష్టితో కాలము గడుపువారు. ఎవరిదగ్గర నే గొప్పయున్నను, దానిని గ్రహించుచుండిరి. 1875 ఈశ్వర సంవత్సరమున అవధికి కమ్మ ప్రముఖులచే నావ్యసించి బడి, గుడివాడ తాలూకాలో చేసినట్టి బందరునకు సుమా రెన్నిదిమైళ్ళదూరములోనున్నదోకిపర్రుగ్రామమున బ్రవేశించి యక్కడ నొక పాఠశాల నేర్పరచిరి. పెక్కండ్రు విద్యార్థులు చేరిరి. వీరిలో చాలవరకు కమ్మవారుగా నుండిరి. అప్పుడా దోకిపర్రున నొకఉదారకస్తుకులీనుకుపోలవరపుహనుమయ్యగారను వారుండిరి. వీరికిమీ, ఆ యారి కమ్మదాకిమీ, వారి సంఘములో విద్యావ్యాపకమును చేసిన వారగుటచేత శ్రీరాములుగారి యెడల మిగుల భక్తి, మిగుల విశ్వాసము. శ్రీరాములుగారి గ్రామమును 1878 ఏప్రియుల మాసము వరకుండిరి. పాఠశాలవలన సంవత్సరము నకు సుమారు రు. 1600 వరకు గడించుచుండిరి. ఈ కాలముననే తెనుగు ఇంగ్లీషు జనరలు పెస్తులను పరిక్షిలలోను తెనుగులో పీఠము వర్గితలోను ఉత్తీర్ణులైరి. ఈయన దోకిపర్రులో నున్నప్పుడే 1878 సంవత్సరము అక్టోబరులో వారి అయిదవ కుమారుడైన నా - విష్ణురావు - జన్మము. ఈ కాలమున శ్రీరాములుగారు సంవరణోపాఖ్యాతమును గ్రంథమును లక్షణా విలాసమును నొక యక్షగాన రూపకమును రచించిరి.

సంపరణోపాఖ్యానమును నేను చూడలేదు గాని లక్షణానిలాసమును చాలారులు ఆసక్తితోను, వినోదముతోను చదివెడివాడను. లక్షణానిలాసము లోని చాకలివర్ణనను గురించిన యొక సవపద్యభాగము నాకు జ్ఞాపకము. అదియేదనిన - బోయియై పల్లకిలో యుగా కాయలెక్కిన బుజ్జాలగువాడు. వెనవల్మపాళ్లు పేయగా పేయగా చట్టులెక్కిన యరిచేతిపట్టువాడు... డంబుమీరిన పిల్లిగడ్డంబువాడు.

శ్రీరాములుగారు యోధార్థము, పట్టుదల, విద్యాధి మానముల కుదాహరణ. సూరి సీతారామగృహీయను వైయాకరణి పిన్నవయస్కుడు భనారీయై శ్రీరాములు గారియొద్దకు రాగా ఆయువకుని నాడరించి తన యింట నుంచుకొని, యన్నవత్తముల విచ్చి ఇంగ్లీషుభాషను గఱపి, తెలుగు స్త్రీధరీ పరీక్షకు తయారచేసి యాయన స్త్రీధరీ పరీక్షలో కృతార్థులగునట్లు చేసెను.

1878 వ సంవత్సరములో దోకిపల్లె విడిచి, న్యాయవాదవృత్తికై బందరు చేరవలసి వచ్చెను. దోకిపల్లె విడుచునప్పుడు వీరియందు తమకు గల భక్తి విశ్వాసముల ప్రకటించుటకు ఆయురి కమ్మవారు వీరిని వెండి పువ్వులచే పాదపూజ చేసి, బంగారు పూలచే శిరస్సునుపూజించి, తామే మోసి పల్లకిలో వీరి నూరేగించి అమితముగా గౌరవించినారు. ఆ మేనా నవారిని తరువాతబందరులో న్యాయవాదిగానున్నప్పుడు వీరువయోగించి కోర్టునకు బోవుచుండిరి. ఇంతటితో వీరి ఉపాధ్యాయవృత్తి ముగిసెను. వీరు గుడివాడ, కవుతరము, దోకిపల్లెలో అతిగౌరవముగా అతి సమర్థతతో నెఱపిన విద్యాబోధన అద్వితీయము.

ఇట్లు 1878 సంవత్సరము ఏప్రిలులో అనగా బహుధాన్య సంవత్సరమై ప్రమాన ప్రాంతమున న్యాయవాదవృత్తికై బందరు శ్రీరాములుగారు ప్రవేశించిరి. ఇప్పటికి వీరికి ఆయురుగురు కుమారులు. తమ వృత్తి ప్రథమదినములలో ఈయన మహుచి గ్రస్తు డాయెను. అంతట మహుచిములోనే అల్లారునకు న్యగూహమునకు గొంపోవెను. అక్కడ న్యస్తు

లయినారు. ఇదేసమయములో శ్రీరాములుగారికి ఆరవ కుమారుడైన మధుసూదనరావు శ్వేచ్ఛ కుద్ద పూర్ణుడు నాడు పుట్టెను. అందరు ఆరోగ్యవంతులైన వెనుక బందరులో శ్రీరాములుగారు తిరిగి పవేశించి తన వృత్తిని అవిచ్ఛిన్నముగా నాగించు దొడగిరి. వృత్తిని దీక్షతో, శక్తితో, సామర్థ్యముతో నిర్వహించిరి

శ్రీరాములుగారు డివిరాడక స్త్రీధరువృత్తిని నిర్వహించుచున్నప్పటికి, సాంఘిక, మతవిషయములలోను, సాహిత్య సంబంధ విషయములలోను కృషిచేయుచునే యుండిరి. బందరు గొడుగుపేటలో నున్నప్పుడే ఇంగ్లీషు క్రిమినలు హైయ్యరు, సివిల్ హైయ్యరు పరీక్షలలో బాహుంతురీంద్రు పరీక్షలో నుత్తీర్ణులైరి. ఇంగ్లీషుస్త్రీధరు గాగలిగినారు. వీరేపరీక్షకు చదివినను సులభముగా విషయములను సాధ్యమగువరకు వద్యములలో నిమిగ్ని జ్ఞాపకముంచుకొనుచుండిరి. ఇదేసమయములో ఆరల్ఫి జర్మిశా కల్ప కల్పవల్లి యను నొక పుస్తకరూపమైన మానవత్రిమ సాంఘిక, మతవిషయములనుగూర్చి కొంతకాలము అచ్చు వేయించి ప్రకటించుచుండిరి. కీ. తే. రా. కందుకూరి వీరేశలింగముగారు ఇంచుమించిదేశాలమున తమ విధవావివాహోద్యమ వ్యాప్తికై ఆంధ్రదేశమున పర్యటనమొనరించిరి. శ్రీరాములుగారు రప్పటిలో కొన్ని నాళ్ళు విధవావివాహపక్షమును, కొన్నిదినములు ప్రతి పక్షమును అవలంబించియుండిరి.

ఈ కాలములోనే శ్రీరాములుగారి మొదటి కుమారుడు కేశవరావుగారి వివాహము 1880 జూలై నెలలో జరిగెను. ఇప్పటి గుంటూరుజిల్లా తెనాలి తాలూకా- అప్పటి కృష్ణాజిల్లా రేపల్లెతాలూకాలో- శేరి నట్టి కొండముడి కాపురస్తులు అప్పుడు బొంబాయి (మైసెడెన్సి) ధార్వాడ జిల్లాలో తహసీల్దారు పదవిలో నుండిన- కొండముడి రామచంద్రరావుగారి ప్రథమ పుత్రకు కేశవరావుగారికిచ్చి బావబిల్లిలో వివాహము చేసిరి.

1881 సంవత్సరములో శ్రీరాములుగారికి కవిష్ట సంతానమైన కూతురు కారదాంబ కలిగెను. 1882లో

బందరు విజాముపేటలో నౌక పెద్ద మేడను కొని దానిని బాగుగా సంస్కరించి యందులో శ్రీరాములు గారు ప్రవేశించిరి. బందరును వదలి ఏలూరునకు వచ్చువరకు ఆ మేడలోనే కాపురము చేయుచుండిరి. ఈ మేడలో నుండగానే మోటుపల్లి రాఘవయ్య మున్నగు స్నేహితుల ప్రేరణమున ప్రతిజ్ఞపట్టి వారము దినములలో "అభినవ గద్య ప్రబంధము" అను నొక చిత్రకల్పనాకథను వ్రాసిరి. పద్యమునగాక గద్యలో నుండుటకప్పు తక్కినవిషయములన్నిటి యందును పెద్ద ప్రబంధరీతిని విరచింపబడెను. ఈ రచనాకాలమున శ్రీరాములుగారి ప్రిథ్వీ ప్రాక్టీసు అమితముగా నుండెను. అట్లుండియు కార్వడీక్షచే నీ పుస్తకమును ఏడు దినములలో వ్రాయగలిగిరి. సుమారీదినములలో శ్రీరాములుగారు స్తీమరుపైన మదరాసు వెళ్ళినారు.

1883 సంవత్సరములో శ్రీరాములుగారు పప్పు గ్రేడు ప్రిథ్వీ పరిక్షకుల రెండవగ్రేడు ప్రిథ్వీపని పత్రికచేయుచున్న దినములలో చదివి 1884 సంవత్సరము జనవరిలో జరిగిన పరిక్షకు రాజమండ్రి వెళ్ళి పరిక్షనిచ్చి ఎచ్చినారు. పప్పుగ్రేడుపరిక్షలో శ్రీరాములు గారు ప్యాసైరి శ్రీరాములుగారి అదృష్టవశాత్తు ఆ సంవత్సరము జూలై నుండి కడలూరులో నడివరకున్న సబు కోర్టును ఏలూరునకు మార్చినట్లును, 1894 జూలై 1 వ తేదీనుండి ఏలూరులో పని జరుపుననియు తెలిసి, శ్రీరాములుగా రాకొర్డులో నుండుటకు యోచించి ఏలూరు సంద్యములేమో తెలుసుకొనుటకగును ఏలూరునకు వెళ్ళిరి. అక్కడిసందర్భములు అనుకూలముగా నుండునని భావించి బందరునకు రాకయే అక్కడనే కొందరి స్నేహితులను సంపాదించుకొని ముననబుకోర్డులో పద్దెనిమిదివారములు దాఖలుచేయసాగిరి.

శ్రీరాములుగారి ప్రాక్టీసు వృద్ధియగుచున్నది. జమీందారుల వలుపురు పీరియెద్దనే కమ కోర్టు వ్యాజ్యములను ముగించుచుండిరి. బొమ్మదేవులవారి ఆస్థాన గ్రామముయిన తోట్లపల్లూరులోని పేణుగోపాలస్వామి

కంకితముగా శ్రీరాములు గారెన్నియో కృతులు, జాపణిలు, పదములు, స్వరజతులు జెప్పినారు. ఈ జాపణిలు పదములు కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందటి వరకు ఈ ప్రాంతపు వేళ్యలు పాడుచుండిరి. శ్రీరాములుగారు 1889వ సంవత్సరము ప్రారంభములో స్వగృహవిర్యాధారంభము చేసిరి. కాని నిర్మాణ మధ్యమున ఆ సంవత్సరం మార్చి 31వ తేదీన ౭0౫ గారు అగు కన్నయ్యగారు గతించిరి కాని గృహ నిర్మాణ మాగలేదు. ఈ యిల్లు ఏలూరు లో కరు ప్రాముఖ్యముయిన ప్రదేశములో ఒక తోటమధ్యలో కాలువగట్టిన విశాలప్రదేశములో నుండి ఒకపెద్దమంది నీరుగల బావిని గలిగి యుండుటచేత మిక్కిలి ప్రసిద్ధి కెక్కినది. గాంధీ నేషనలు స్కూలులు వారికి విక్రయింప బడినది. గాంధీ నేషనలు స్కూలు ఇప్పుడు అచ్చటనే నెలకొల్పబడియున్నది.

1887 వ సంవత్సరములో విక్టోరియా చక్రవర్తిని గోల్డెన్ జూబిలీ యుత్సవములు జరిగినప్పుడు ఏలూరు లోని యువజన సంఘము నదర్శకమున శ్రీరాములు గారే యుత్సాహముతో సుతరము విరవహించిరి. ఆ సందర్భమున విక్టోరియా రాణి రాజ్యపాలన విషయమై కొన్ని చక్కని పద్యములను కీర్తనలను శ్రీరాములు గారు వ్రాసిరి.

1888 వ సంవత్సరమున మార్చి, ఏప్రిల్ నెలలలో శ్రీరాములుగారు ఒకవిధమున బీజాపూరు వలన బాధపడిరి గాని దైవ కృపవలన మాడబూని మేకటాచార్యులవారి సహాయమున నెమ్మది యిదిచిన్నది.... 1887 సంవత్సరములో గుంటూరులో జరిగిన నల్లవ కుమారుని వివాహసందర్భమున, ఆ పట్టణముననున్న తెల్లవారికొక విందు జెట్టిరి. ఆ కాలములో ఇట్లు హిందువులు తెల్లవారికి విందు లొనర్చుట మృగ్యము. ఈ విషయము శ్రీరాములు గారి హృదయవైశాల్యమునకును, కీర్తనమార్గనాని లాషకును సుదాహరణము.

1884 జూలైలో ఏలూరునకు వచ్చినతరువాత లొక్కపాఠశాలలో నిమగ్నుడై ఇతర వ్యావృత్తుల కవకాశములేవి హేతువుచే గ్రంథరచన బాహుళ్యముగా చేయలేదు. అప్పుడప్పుడు ఏకొంది న దర్శులు లో, జావళిలో, కృతులో, పదములో మాత్రము చేయుచూ వచ్చిరి. ఈకాలములో అనేకులు అనేకవిద్యలలో అరితేరిన మహావంశీకులు శ్రీరాములుగారి దర్శనము చేయుచు వారివలన సహనింపబడుచూ వచ్చిరి. పండితుల సహాయమున ననేక శాస్త్రములలోని మర్మములు గ్రహించి జ్ఞానాభివృద్ధి చేసుకొనుచునే యుండిరి. తన లొక్కపృత్తికి నావశ్యకమగుటచేత నేటి, యిరతసందర్భములవలనేమీ దర్మశాస్త్రములను జ్ఞాణముగా చదువుట తలపించినది. దర్మశాస్త్ర విరివయవిషయమున నొకటి రెండు కథలను చెప్పక తీరదు. వానివిట్టి పీరి దైర్ఘ్యగుణమును, కార్యదీక్షయు ప్రకటితమగును. 1891 సంవత్సరమున ఏలూరున కనతి దూరముననున్న వేంపాడు అను గ్రామమున గుంటూరు భానుమూర్తి యను నొక వైదిక పురుషుడు ఉండెను. ఒకవిషయమున నీతనిని వెలివేయగా లొక జ్ఞానవల్లదైన గుండు సుబ్రహ్మణ్యం చైనులుగారి సహాయముతో, వారి యజ్ఞాశ్రమములో శ్రీరాములు గారి లొక్కపాఠశాలములో ఉదారపురుషుల ధన సహాయముతో నిండు పరిషత్సద్యమున ప్రాయశ్చిత్తకర్మ నిర్విఘ్నముగాజరిగినది. శ్రీరాములు గారింటనే బ్రాహ్మణసమారాధన జరిగినది. శ్రీ గుంటూరు భానుమూర్తి భార్యసమేతముగా అవుపోన నమ వద్దించగా, పరిషత్తునుస్కారముచేయగా సుమారొక మూడువందలమంది తృప్తిగా భోజనముచేసినారు. భానుమూర్తికి వెలి తీరినది. ఏలూరులోను, తత్పరిసరగ్రామములలోను పెద్ద యలబడి బయలు దేరినది. ఏలూరు వైదికులుగారి, చుట్టుప్రక్కల గ్రామ వైదికులుగారి, ఏలూరు లొక్కరింగ్లకువచ్చుట మానిరి. వైదిక నియోగ కక్ష లేర్పడినది. దర్మశాస్త్ర సభలు కూడినవి. ఈ సభలకు ప్రాయశ్చిత్తాభిముఖుల పక్షమున శ్రీరాములుగారు నాయకుడు. ఏ ముఖంల పక్షమున జంధ్యాల గౌరీనాథశాస్త్రులుగారు నాయకుడు.

జంధ్యాల గౌరీనాథశాస్త్రులుగారు రేపల్లె తాలూకా కొల్లూరు కాపురస్తుడు. మంచి గీర్వాణాపాపండితుడు. శాస్త్రములుగూడ జదివినవాడు. ఆంగ్లమున బి. ఏ. పాస్సుచేసి పద్మగ్రేడు ప్లీడరుయి, అంతకుగొన్నాళ్ళకు ముందే ఏలూరునకు న్యాయవాదియై వచ్చి ఏలూరు నలు కొద్దులో వృత్తి నారంభించి వృద్ధియగుచున్నాడు. మంచి పెక్త. మంచి తర్కము. శ్రీరాములుగారును అంతవాడే. పై పెద్దయి అనుభవశాలి. ఇట్లు పీరి నాయకత్వమున దర్మశాస్త్రపర్వ జరిగెను. ఈ సభలలో నాలుగు వేదములును, పదునెనిమిది స్మృతులను వైదిక స్మారాధారములును వైదిక కర్మలతో సంబంధించిన మరి ఇతరగ్రంథములును జ్ఞాణముగా నుభయపక్షముల పక్షమున చర్చింపబడెను. ఆ సందర్భములో శ్రీరాములుగారువారములన్నిటిని క్రోడీకరించి "పరితనసంగి ప్రాయశ్చిత్త విషయకోవన్యాసమును" అచ్చులో సుమారు 70 పుటలకు మించిన గ్రంథమును రెండు రాత్రులలో వ్రాసి ముగించినారు.

సుమారిదే సమయములో "ఆ చా ర ని రు క్తి" "దురాచారివిశాద భంజని" యను రెండు దర్మశాస్త్ర విషయక వ్యాసములు శ్రీరాములుగారు వ్రాసినారు. కొన్ని దినముల తరువాత రంధాముండన ఖండనమున నొక వ్యాసమును విడవల ముండనము దర్మశాస్త్ర విరుద్ధమనియు అట్టి యాచారము క్రూరమైనదనియు ముండనము చేయుట తప్పనియు నిరూపించి ప్రకటించినారు.

1893 - 94 - 95 ప్రాంతముల మన దేశములో వైకుంఠకు పురాణోక్త కర్మయే కాని వేదోక్తకర్మ పరికరాదనియు నొక సంబంధము పుట్టినది. ఈ సమయములో శ్రీరాములుగారికిని ఒక స్వామిలవారికిని వాదమేర్పడినందున స్వామిలవారు అర్ధరాత్రమున బందరువిడిచి పోయిరి. ఈ విషయమైన వాదనలను దర్మశాస్త్రమును హైకోర్టు తీర్పులను క్రోడీకరించి వైశ్యధర్మ దీపిక యను పెద్దగ్రంథమును శ్రీరాములు గారు రచించిరి.

1880 ప్రాంతమునో 1891 ననో ఎలూరులో పోలిసు పరీకు వలన దొంగతనములు మొదలగా అట్టి దుండగీడుల నిరోధించుటకై డి॥ మ్యాజిస్ట్రేటు పెద్దకును, డి॥ సూపరింటెండెంటు పెద్దకును శ్రీరాములు గారు నాయకుడుగానుండి యొక రాయబాటముపోగా అధికారులు విమర్శించి యేలూరులో పోలిసు ఉండని ఏకమును బదలాయించిరి.

1890 ప్రాంతములో బళ్ళారిలోనున్న సరస విసోదినీ సభవారు ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులవారి నాయకత్వముక్రింద క్రొత్తపక్కని మదరాసులో నాటకములాడుచుండిరి. ఈసందర్భములో శ్రీరాములు గారు జానకీపరిణయమును నాటకమును పద్య గీతము లతో ఆంధ్రీకరించిరి. మరియు మనోలక్ష్మీవిలాస మనునొకస్వతంత్రనాటకమును ఆదేపక్కలోంచిందిరి. ఈ మనోలక్ష్మీవిలాసము ప్రబోధచంద్రోదయము వలెనుండును. ఈ నాటకమును రంగస్థలముపై శ్రీరాములు గారాడించిరి.

శ్రీరాములుగారు ఎలూరులో నున్నంతకాలము విద్యాగోష్ఠులు, సంగీతసభలు సంతకము వారింటనే జరుగుచుండెడివి. శ్రీరాములుగారు కళాప్రియుడు. సంగీత శాస్త్రమునందభిరుచియేగాక భరతశాస్త్రము నందు పీఠిక ప్రవీణతకలదు. "అభినయదర్పణమును" నొక గ్రంథమును రచించిరి. స్వయముగా అభినయము పట్ల నేర్పియుండిరి. అభినయము చూపించెడువారు. వేళ్ళామేళములలోనికి పీరు పెల్లట తటస్థించినయెడల వేళ్ళు అడుటకు భయపడుచుండిరి. భరతశాస్త్ర ప్రవీణురాండ్రయిన చదలవాడ పిన్నాయి, చక్రధర రావుతల్లి - పినపాల భవాని - గుంటూరులోని వేళ్ళ, చెదలవాడ రాజరత్నము మున్నగు ప్రవీణులయిన భరతశాస్త్రజ్ఞులు శ్రీరాములుగారియెడల నభినయించి పేరొందినవారే.

పీరు యేలూరులో స్థిరీధేయుడైన స్వయములో పీరి దర్శనముచేసి పీరువలన సన్మానము తొందిన వడితులును, కవులను, గాయకులను, కళాపించులను

యొందివ్రాయుచుట ఒక విధముగా సక్రతగణనమే యగును.

శ్రీరాములుగారి విద్యాభిమానముకును నౌదర్శము కును దర్పణములుగానుండు ఒకటి రెండు ముఖ్యోంక ముల చెప్పట మిక్కిలి యావశ్యకము. 1888 సం॥లో బసవరాల రామబ్రహ్మముగారను నొకమహర్షవయస్కుడు ఆంగ్లేయభాషాప్రవీణుడు ఎలూరు మిడిలిస్కూలులో సుపాఠ్యయుడుగానుండి యన్యాయముగా అస్కూలు సంఘమువారివలన నుద్వేగమునుండి తొలగింపబడి నిరాధారుడుగానుండి శ్రీరాములుగారి నాశ్రయించగా వారివిద్యాభోధ నై వెజ్ఞమును శీలమును ఆంగ్లేయ విద్యాప్రవీణతయు నిరాధారతయు గనిపెట్టి రామ బ్రహ్మముగారికి నాధారముగల్పించి వారిని ప్రోత్సహ పరచుట యోగ్యమని తలచి దైర్ఘ్యముతో నూతనముగా శ్రీరాములుగారు హిందూ పేట్రయాటిక స్కూలును స్థాపించి యందులో గామబ్రహ్మముగారిని ప్రధానో పాఠ్యాయునిగా నియమించిరి.

శ్రీరాములుగారు సహజముగా సంగీతప్రియుడగుట చేతను, ఆప్రాంతముల గానవిద్య అభోధకలో నున్నవలనను దానినుద్ధరించుటకు గా య కు ల ప్రోత్సహముచేయుటకును ఎలూరులో నొకసంగీత పాఠశాలను శ్రీరాములుగారు నెలకొల్పినారు.

పువూరు పిబిది సంవత్సరము నాడు మనదేశమున ప్రీవిద్య యెట్టిదశలో యున్నదియు, ప్రీ ల స్థితి యెట్లున్నదియు నేను వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. అప్పుడు ప్రీలు చదువుట మహాపాపముగ నెన్నబడు చుండె. ప్రీలు సంగీతముకాదుట సంగతి యింకేమి చెప్పును? సంగీతముపాదు ప్రీని వేళ్ళతో నూనముగ నెన్నుచుండిన కాలమది. ఇట్టిస్థితులలో శ్రీరాములు గారు ప్రీవిద్య యత్యావశ్యకమనియు సంగీతము పాదుటకు పురుషులకంటే ప్రీలే తగినవారనియు, ఈ రెండును ఎంతమాత్రము దూష్యములుగావనియు నమ్మి ఈరెండింటికి ప్రోత్సహమునర్పించుటలో తన యేదేంద్ర కుమార్తె శారదాంబకు సంగీత సాహిత్యముయారెండును

నేర్పించ ప్రారంభించిరి. లోకనిదను ఎంతమాత్రము లక్ష్యముచేయలేదు.

1892 సం॥లో వీరి కవిత్వాలివి పండితలోకమున తెలుకవరచినట్టి తెనుగునాదను నొక చిన్నపుస్తకమును రచించిరి. దీనికే ఆంధ్రపీఠియను నామాంతరము గలదు. తెనుగుదేశములోని వివిధకులముల వర్తనముల వర్ణించుటయొక్క మధ్యకముతో నిగ్రంథము మొదలొదలినది. కాని బ్రాహ్మణప్రళంసలో నిలిచిపోయినది.

దీనినిగూర్చి చెక్కిరిగి వేంకటాస్త్రియగారు, శ్రీరాములుగారి దేవీ భాగవతమున కుపోద్ఘాతము వ్రాయుచు ప్రశంసించినారు. 1894 'జయ సంవత్సరమున' చక్కల్లదండయను యొక సీన శతకమును అచ్చతెనుగునవ్రాసిరి. 'అవివలుకు దాసురాముడిట్లచ్చ తెనుగు కచ్చమందమునింద చక్కల్లదండ' అని దాని మకుటము. ఇయ్యది యొక లోకపీఠిమాల. మంచి సామెతల జనసామాన్యమైన యువమానములతో నీకు లనువ్రాసినారు. ఇదేకాలములో విగ్రహారాధనాకారావిళయనునొక యరువదియేడు సీనములుగల పౌత్రమును విగ్రహారాధనావళ్యకతముగూర్చి 'చిత్తకర్మపాదనంబగు విగ్రహారాధనంబు' అనుమకుటముతో వ్రాసిరి. 1897 సం॥ జరిగిన విక్టోరియా చక్రవర్తి దైమందుజూబిలీ సందర్భమున ఆమె పరిపాలనలోని సాంఘిక, శాస్త్రీయ పరిణామములను వివరించుచు 'అన్నుల సుసాణి విక్టోరియారాణి' 'విత్త విరువమ కల్యాణి సత్యవాణి' యను మకుటములతో 32 సీనపద్యములను విక్టోరియా ద్వాత్రింశతి' యను పేరుతో వ్రాసిరి. శ్రీరాములుగారు 1895 వరకు మనముగా పీఠరవృత్తి చేయుచు శమకుమారులలో అప్పటికి బి.యర్. పట్టాలు పుచ్చుకున్న రెండవ మూడవ కుమారులను కోర్టులో ప్రాక్టీసున ప్రవేశపెట్టి తాము 49 వ ఏటనే వృత్తిని విసర్జించిరి. వృత్తివిసర్జనము చేసినతరువాత విక్రాంతిని ఆయన వృధా చేయలేదు. లాభమో నష్టమో ఏదో యొక విధముగా కాలమును నడ్చివియోగము చేయున్వలానము ఫలమునకు దేశమునకు ఉపయోగకరములైన

కార్యములలో ప్రవేశించువద్దేగించిరి. ప్రజాస్వేచ్ఛను కోరినవారు సంఘములోని లోపములను గుర్రెగిన వారు గావున రాజకీయ సాంఘిక విషయములలో కొంతకాలము గడపిన లాభముండునని యెంచిరి. 1895, 96 సంవత్సరములలో ఈ విషయమై కొంత ప్రయత్నించిరి. నేషనలు కాంగ్రెసుకు సహకారులుగా 1898 సం॥లో గోదావరిజిల్లా రాజకీయసాంఘిక సభలు రాజమండ్రిలో జరిగినప్పుడు ఆ రెండుసభలలోనువీరు పాల్గొన్నారు. సహజవాదానికి కొన్ని విషయములలో గంభీరోపన్యాసములు చేసినారు. తరువాత సంవత్సరపు సభలనేలూచునకు ఆహ్వానముచేయుచు శ్రీరాములుగారు చేసిన సరసహాస్య ఉపన్యాసము సభవారికి మిక్కిలి యాహ్లాదము కలిగించినది.

అప్పుడు మైసూరుప్రజల కోరికపై మైసూరు రంగవారి హాల్లో నొక గంభీరోపన్యాసమును గావించి మెప్పులవడసిరి. జనసామాన్యమునకు అందులో వల్లెటూరిప్రజలకు నచ్చునట్లు ఉపన్యసించు మహాశక్తి, భాష శ్రీరాములుగారికున్నట్లు ఇతరులకు లేదు. ఎక్కడకు పోయినను ఆయన జనుల ప్రేమను గౌరవమును సమ్మానములను పొందుచుండిరి. ముఖ్యముగా శ్రీ విద్యనుగూర్చి యుపన్యసించుచుండిరి. వల్లెటూళ్ళలోకూడా కొన్నిచోట్ల వీరి యుపన్యాస పరికముగా బాలికాపాఠశాలలు నెలకొల్పబడినవి. గ్రామములలో విశాపీదారులందఱకూడదని వీరియూహ. అంగలూరు, గురజ మొదలైన 'పెద్ద వల్లెటూళ్ళలో శ్రీవిద్య గరపుటారంభమైనది. జనసామాన్యములో త్రాగుడు జూదము మొదలగునవి యుండకూడదని కొన్ని కీర్తనలను వారు స్వయముగారచించి పల్లెటూళ్ళ సభలలో వినోదముగాపాడి, బోధించుచు వచ్చినారు. వారి కవిత్వాక్రియ యుపన్యాసములలో మిక్కిలి యుపయుక్తముగా నుండెడిది. ఒకప్పుడు మద్దెల తాళములతో హరికథారూపమునగూడ బోధ చేయుచుండెడివారు. 1900 సం॥ము విజయనగరమున హరికథారూపమున సాంఘికవిషయములువన్యసించిరి. 1897లో జరిగిన విశాలపట్టణ సభలకు శ్రీరాములు

గారు ఆహ్వానించబడిరి. కాని వెళ్ళినట్లులేదు. ఉయ్యూరులో జరిగిన కృష్ణాజిల్లా సభలలో రాజకీయ సభకు కీ॥ శే॥ గంజాం వెంకటరత్నంవంతులుగారును సాంఘికసభకు శ్రీరాములుగారును అధ్యక్షులుగా నుండిరి. 1898 సం॥న గుంటూరులో జిల్లాసభలు జరిగెను. రెండుసభలకు రమ్యత వింకటరత్నంగారు అధ్యక్షులు. ఈ సభలలో శ్రీరాములుగారు సర్విన యువన్యాయములనుగూర్చి శ్రీ రాయనం వెంకటేశ్వరుని ఎం. ఎ. ఎల్. టి., గారు ఆంధ్రపత్రికలో నిట్లు వ్రాసిరి.

“శ్రీరాములుగారు చనిపోవకపూర్వము ఒకటిన్నర సంవత్సరము క్రితమువరకు ఇట్టి మత సంఘ రాజకీయ సాహిత్యవిషయమైన సభలలో పెక్కింటిలో పాల్గొని గంభీరమైన యువన్యాయములనుబట్టి ఆనందముండిరి.” శ్రీరాములుగారినిగూర్చి శ్రీరాళ్ళపల్లి ఆనంద కృష్ణశర్మగారిట్లనిరి. “తమను నేనిదివరకెరుగను. మా నాయనగారు శ్రీరాములుగారిపేరు వారి యుత్సాహ కవిత్యమువలన దిగంతవ్యాప్తమైనదనిరి.”

1905, 1906 సం॥లలో బంగాళాదేశములో ప్రబలిిన స్వదేశీయ రాజకీయోద్యమ ప్రచారకులుగా బిపిన్ చంద్రపాలుగారు ఆంధ్రదేశమున పర్యటనము చేయుచు బెజవాడకు రావటం తటస్థించినది. ఆ స్వదేశీ యుద్యమమును దొరతనమువారు అణగదొక్కవలెనని గూడ ప్రయత్నము సలిపిరి. ఆ యుద్యమానుచరులే ప్రస్తుతము కృష్ణాపత్రిక యధికారి ముట్టూరి కృష్ణారావుగారు. పాలుగారు బెజవాడలో నువన్యాయసభల నని ప్రారంభించునపుడు సభకు అధ్యక్షుడుగానుండుట కవటి పెద్దలు భయముచేత తటస్థయింపి చెవులు కొఱుకుకొనుచుండగా అప్పుడాసభలో శ్రీరాములు గారుండుచూచి కొందరయవంతులుఉత్సాహవంతులు శ్రీరాములుగారిని అధ్యక్షతవహించవలసినదని కోరగా ఆయన ఉత్సాహముతో అంగీకరించుటయేగాక తమ గంభీరవన్యాయము విచ్చి సభను యుక్తరీతిని నడిపించి నారు.

శ్రీరాములుగారికి విద్యార్థులపైన మిగులప్రేమ. వారెందరో ధనసహాయము అన్నదానముచేసిరి. 1901 ప్రాంతమున వారుకార్యంతరమున మదరాసులో నుండినపుడు Northern Circars Progressive Union అను సంఘమువారి వార్షికోత్సవముజరిగినది. అది సాధారణముగా University Convocation జరిగినవెంటనే జరిగెడిది. ఆ యుత్సవములో నువన్యాయసింహిరి. ఆ సంఘమువారు శ్రీరాములుగారిని కోరగా వారు ఆంధ్రభాషావిషయమును విద్యార్థిదర్శములను బోధించుచు ఆకువున హృదయములగు వద్యముల నిమిచ్చి గొప్ప యువన్యాయముల సభకులనలరించిరి. క్షత్రియుల వ్యాఖ్యసందర్భమున చెన్నపట్టణములో నున్నపుడు తీర్థకానున్నందున శ్రీరాములుగారు కాకుంతులము, రత్నావళి, ముద్రారాక్షసము, మహా వీరచరిత్ర, మాలతీ మధుకరీయ, కురంగగౌరీశంకర ఉత్తరరామ చరిత్రలను తెనిగించిరి. ఇందులో కాకుంతులము అచ్చతెనుగున తెనిగించిరి

1899 సంవత్సరము రెండవ అర్థమున నైజాము రాష్ట్రములో ముఖ్యముగా పెరంగల్లు జిల్లాలో కొన్ని మత విషయ వివాదములువచ్చి వీరిని ఆహ్వానించగా వెళ్ళిరి. ఆ తరుణమునకూడ కొన్ని మానములుండిరి. ఆ సమయమున మతవిషయముపై ఉపన్యాసములిచ్చి వివాదముపరిష్కరించుటయేగాక సాంఘిక విషయముల గూడఉపన్యాసరూపముగా బోధించుచువచ్చిరి. ఇదేసమయములో పింగళి వెంకటరామారెడ్డిగారు మొదలగు ఆ ప్రాంతపు నాయకులను గొందరిని దర్శించి వారిచే నన్యాసముపొందిరి. ఆయన నైజాములో నుండగా కొమార్తె శారదాంబ తన 18 వ ఏట ప్రసవమై 28-12-1899తేదీన చనిపోయినది. ఈ మరణము వీరు దైర్యముతో భరించి 1900 సం॥లో దేవీభాగవతమును రచించగారనింధిరి. దేవీ భాగవతముయొక్క రెండవ ముద్రణమునకు శ్రీ చెళ్ళిపిళ్ళ వెంకటాశ్రామిగారు రచించిన పీఠికతో దాని ప్రాశస్త్యము నుగ్గడించిరి. దేవీ భాగవతమున కధారంభమునందు శ్రీరాములుగారు తమ స్వగ్రామమైన అల్లూరుగ్రామమును వర్ణించినాడు.

దే. భాగవతము ఆయన రచనలలో తుదిదియని చెప్పవచ్చును. అది చాలా పెద్ద గ్రంథమైనందువల్లను వాణిప్రెస్ లో నర్కారు పనులు పొందుకొని ఇంకను చాల ఇతరశ్రు ముద్రించవలసివచ్చి అలస్యమైనది. చివరిభాగము వాణిప్రెస్ లోనే ముద్రించి 1907 నాటికి ప్రకటించబడినది. శ్రీరాములుగారు అది ప్రకటించబడిన తరువాత 1908 మేనెలలో దివంగతులైనారు.

1901 సంవత్సరమునకు సరియగుష్ణవసంవత్సరము లోవచ్చిన అధికమాసము ఆషాఢమా, శ్రావణమా అను సందేహముకల్గి తెలుగు సిద్ధాంతల మహా సభను రాజమహేంద్రవరమున జరిపిరి. ఆ సభలో రాజమహేంద్రవర కాలేజీలో గణిత శాస్త్రలెక్చరును భారతీయ హైందవ జ్యోతిశాస్త్రవేత్తలైన తంజా పూరు కాపురస్థులు టాగట్ వెంకటసుబ్బారావుగారు, విశాఖపట్టణ కాపురస్థులు తరువాత మైసూరు సంస్కృతోన్నత పాఠశాలలో సిద్ధాంతోపన్యాసకులు కీ॥ శే॥ తాండవ కృష్ణమాచార్యులువారును శ్రీరాములు గారును అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకొనబడిరి. సభలో వాదోప వాదములు జరిగినవి. తరువాత సుబ్బారావుగారును శ్రీరాములుగారును శ్రావణ మధికమాసమని నిర్ణయించిరి. తాండవకృష్ణమాచార్యులుగారు ఆషాఢమనిరి. ఇరువురధ్యక్షుల తీర్మానప్రకారము శ్రావణమని నిర్ణయింపబడినది. శ్రీరాములుగారి జ్యోతిష విజ్ఞానము చిన్ననాటినుండి అలవడియుండెను. రానురాను దాని నభివృద్ధిచేయుచు వచ్చిరి. ఈ సభలో వారిధ్యక్షులుగ నెన్నుకొనబడుట వలననే వారికా విద్యయుదు గల ప్రతిభ తెలియవచ్చినది.

శ్రీ వీరేశలింగ దంపతులు వితంతువివాహము చేసికొన్న గోగులపాటి శ్రీరాములుగారి ప్రథమభార్య పుత్రుడైన వీరేశలింగమును పెంచి విద్యాబుద్ధులు

చెప్పించి ఉపనయనముచేసిరి. కాని వీరేశలింగము గారి కిష్టమైనట్లు వితంతువివాహము చేసికొనుటకీ పిల్ల వారు ఇష్టపడలేదు. చెరుకుపల్లి వెంకటరత్నం గారు తమకుమార్తె నిచ్చుటకంగీకరించిరి. కుర్రవానికి శృంగేరిపీఠాధిపతుల ఆజ్ఞానుసారం బెంగళూరులో ప్రాయశ్చిత్తము పునరుపనయనము జరుపబడెను. ఈతను ఆరువేల నియోగియగునోకాదోయని శంకించి అంధ్రదేశమునగల పెద్దనియోగిగృహస్థుపద్దనుండి నిదర్శనపత్రము తెచ్చుచి విర్రుండించ నాయుపకడు దాసు శ్రీరాములుగారిపద్దతులగా ఆయన నిదర్శన పత్రమునిచ్చిరి. అంత నా వివాహము జరిగెను.

శ్రీరాములుగారు తమయింటజరిగిన వివాహము లలో వండితనన్యానము చేసాండేవారు. ఒకప్పుడు మొగపెళ్ళివారు చెయ్యకపోతే కావేచేసేవారు. శ్రీరాములుగారి మనుమరాలు దుర్గాంబపెళ్ళిలో సదస్య సభలో శ్రీరాములుగారికి అగ్రశాంబాలమునిచ్చి గౌరవించిరి.

1905, 1906 లో శ్రీరాములుగారు అల్లూరులోని శ్రీ సోమేశ్వరస్వామి ఆలయము అధిపతుల పెంకు టింటిలోనుండగా విమానముతో గోపురమునిర్మించిరి. 1906 సంవత్సరమున వీరి దేహారోగ్యముచెడినది. బెజవాడలో బొషడసేవచేసిరి. గుంజకలగరాకు రసము తేనెతో పేవించునప్పుడు భృంగరాజమహిమ అనునొక చిన్నపద్యముల పుస్తకమురచించిరి. ఆయనకు బొషడములగురించి తెలియును. ఓషతులలో అత్రకము మొదలగు వానిపుత్రముచేయవిద్య భస్మము చేయు విద్య తెలియును. దానిని వయూ సూర్యనార యణగారికి చెప్పిరి. 1908 మే 18వ తేదీన కీలకనామ సం॥ వైశాఖ శు॥ ౧౫ తేదీన శ్రీరాములుగారు దివంగతులైరి.

శ్రీదాసు శ్రీరామకవి-కవితాప్రాశస్త్యము

తొలి ఆస్థానకవి శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకట శతావధాని అభిఖాషణ

ఇటీవల ననగా నాంగ్లప్రభుత్వ మారంభమైన పిమ్మట నుద్భవించిన కవులలో నందు నిండుమిండుగ మానమకాలికులగు కవులలోఁ బ్రాచీన సంప్రదాయ ముగఁ గవితాసామగ్రిని పేకరించి రచనకుఁ గడంగు వారు వీరు దక్కలేరు. ఇక్కవికవిత్వము సంప్ర దాయబద్ధమగుటయేకాక మిగుల జనరంజకమును లోకానుభవవ్యంజకమును ననునంతము

రెండుమాత్రమే చూపితిని గాని యాపౌత్రము నెఱిగినవారు దాని నిండుసంపూర్ణముగా నేల యుదాహరింపలే దని నాయెడఁ గినియునంతటిస్థితిలోఁ దద్రచన యుండుననుట నిక్కవము. అంతదనుక నెందులకు? ఈగ్రంథము మొట్టమొదటఁ గొన్నిసేన పద్యములు వ్రాయఁబడియున్నవి. ఆరచనగూడ బైసందర్భమును సమర్పించుటకు మిక్కిలి తోడ్పడఁ గలదు, తిలకింపుడు.

'తెలుఁగునాఁడు'

అనున్వతంత్ర రచనవలన దెలియ నయ్యెడివి.

❖|| లేవరు "రెండు, రెం" దనిన లేచినవారయినఁ
దటాఁచినఁ
టోవరు, పోవురు వ్విలిచి "పోదుము పోదుము
త్రోయకుండటం
చీవరు నందు గేస్తు నలయింతురు పెండిలిలో
నదన్యనం
భావనవేళఁ జూడవలె భావనసాములసాము

లన్నియుఁ||

❖|| నమ్మిన నమ్మకున్ననది నావళమా? జను
లాడికొన్నవా
క్యములు నేను జెప్పెద భయంపడియో పడకో,
నియోగిలో
క మ్మనివార్యకార్యముటక మ్మవుఁగాని
వరోపకారకు
న్యమ్మును స్వప్రయోజనవరాయణముఁ
దలపోయ నిద్దరఁ||

పైపద్యములవలన రసజ్ఞులగువా రిక్కవిధార యెంత మనోహరమో గుఱికింపఁగలరు. మచ్చనకు

సీ|| ఎలయెండ చెల్లినందులనుండి గోదలఁ దవలి తా
విలుపుటద్దములు గాఁగ
గొనగొనఁ జనునింద్రగోపసంఘాతము
వందిళ్ళలోఁ జిన్నినగదములుగ
చూరువట్టియలఁ బిమ్మకదంపకులదాచు చెక్కి
తీర్చినయట్టిచిత్రములుగ
దూలాలగూళ్ళ నందులనుండి వెడలి మోఁగెడి
కుమ్మెదలమోఁత గీతములుగ

తే. గీ. తెరలి వాడిళ్ళఁ దూసిఁగతెరలు మూఁగి
నెరలుచేదారుఁ గెంబట్టుపొరపనందు
నన్నయ్యుల్లదగాఁగ నాపాదఱిక్కి
వగిడిఁదనరారు నల్లారు పల్లెటూరు||

ఇదే మకుటము గలపద్యములు మఱికొన్నిగలవు. ఆన్నియు రసస్ఫూరితములుగను నన్వితావృత్తిపాశకము లుగను నుండును. చదువరులు తిలకింపఁగలరని దిశాత్త ముదాహరించి విడిచితిని. ఇక్కవి రచించిన కవియులు పెక్కులు. అన్నిటిలో నాకెక్కుడు రుచించునది తెలుఁగునాఁడు, రెండవది ప్రస్తుత గ్రంథము. యావద్విషయములం గాకయున్నను

గవితకు సంబంధించిన కొన్నియంశముల నియ్య
లముడు రెండవశ్రీరాముఁ డేమో యని నాకుం
దోఁచెడిని. శ్రీనాథుఁడు

“గురుకులక్లిష్టో మురారిః కవిః”

అనుతెగలోనివాఁడు, ఈయనయో? న హ జ
పాండిత్యుఁడు పై గా. భాగవతము నాంధ్రీకరించిన
దన్యుఁడు. కావున మన మీకవివతంసుని శ్రీహోత
రాజానకుఁ బ్రతినిధిగా సమ్మానితము.

“ప్రపేదిరే వ్రాత్రనజన్మవిద్యాః”

అను కాళిదాసోక్తి యిట్టి సహజపాండితీ దురం
ధరులే లేనియెడల పురుషకోశము కావలయును. ఈ
శ్రీరామమంత్రి యేలూరికోర్టులోఁ బ్రధానన్యాయవాదిగా
నుండుకాలములో మేము తాదేవల్లిగూడెము సమీపము
నందలి కడియెద్దిగ్రామమున బ్రాశ్రీః చర్ల బ్రహ్మయ్య
శాస్త్రిలవారియొద్ద విద్యాధులముగా నుండుటచే
నప్పుడప్పుడు వీరిని సందర్శించి వీరితో విద్యాగోష్ఠిచే
గాలము గడుపుట వీరిగృహమునఁ గొన్నినాళ్లండుట
తటస్థమయ్యుండెడిది. అప్పుటి యాయనవ్యాసంగముఁ
దిరికించినచో వియ్యనమునకుఁ బ్రధానజీవనోపాధి
యగులొకివ్యాపారముకన్నఁ గవితారచనాదీక్షయే
ముఖ్యమని తెలిసికోఁగలిగితిమి, కావున నీ యన

“ఇదం బ్రాహ్మ మిదం జ్ఞాత్రం కాపాదపి శరాదపి”

అనువాని కుదాహరణ మనుటకుఁగూడఁ గొందొక
పెనుదీయవలసినదే; విద్యావిషయముననేకాక రూప
సంపదయెడఁగూడ విక్రమింప వర్తనీయుఁడు; ఎక్కడనో
గాని యిట్టియుభయసామానాధికరణ్యము లగింపడు.
కావుననే

“విద్యారూపం విరూపాణామ్”

అని యభియుక్తులు నొడివెరి. గ్రంథవిస్తర
మెందులకు?

గో॥ వశ్యా సుస్తా విత్తకరీద విద్యాః విరోగతా
నజ్జననంగతిచ్చ

ఇష్టాద భార్యా వశవ ర్తనీచ; దుఃఖస్య
మూలౌద్ధరణాని వంత॥

అను శ్లోకమునందలి యదృష్టములెల్ల నిమ్యహా
కవికి సంఘటించినందులకు నాకు నాశ్చర్యము గలుగు
చుండును. కవులును నుండవచ్చును. పండితులును
నుండవచ్చును. ఐశ్వర్యవంతులును నుండవచ్చును.
కాని దాని శ్రీరామకవివంటి దన్యులు కోటి కొకరేవి
జేకూరుట యరుదు. కావున నీయన సర్వవిధముల
దన్యుఁడు. ఇక్కడ సహజపాండిత్య విషయముననే
కాక భాగవతాంధ్రీకరణప్రసక్తియందుఁగూడఁ బోత
రాజుగారే; ఆయన భాగవతము నెట్లు పెంచెనో
యాయనగూడ నట్లే చాలిచోల్ల స్వకపోలకల్పితముగు
కల్పనలచే గ్రంథమును బెంచియున్నాడు. ఈవిష
యము సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములను రెంటిని
విమర్శనాబుద్ధితోఁదిరికించువారికి నుగమ మని యెంచి
గ్రంథవిస్తరతీతే నే నవ్వనికఁ బూనలేదు. మఱియు

అ॥ వె॥ భాగవతము తెలిసి పలుకుట చిత్రంబు।
కూర్చితినఁ దమ్మిచూర్చితిన॥

అని శ్రీమద్భాగవతాంధ్రీకరణప్రస్తావనమందుఁ
బోతరాజుగారు వాక్రచుచ్చియున్నారు. ప్రస్తుతముగు
దేవీభాగవతముగూడఁ గొన్నిపుట్టములయందు భాగవ
తమునకుఁ దీసిపోవునది కాదు. ఇందు మంత్రయోగ
మేదాంతాదిశాస్త్రరహస్యములు పెక్కులు గలవు.
ఇందెన్నియోచోట్లు పునరుక్తివదాధానములుగలవు;
అయిపుట్టములయందు వ్యాఖ్యాన మువకరించునను
కొంద మన్నను నయ్యెడిగూడఁ గొన్నిచోట్ల మూకీ
భావమునే వహించుచున్నది. మనశ్రవ్యతగ్రంథకర్త
సర్వమును మూలముమీఁదనే యన్వయించుకొని
యాంధ్రీకరించినట్లును వ్యాఖ్యానమును బొత్తిగా
మూహాదనియట్లును దెలిసికొనుటకు మన కిందుఁ
గొన్నియారములు కమపట్టుచున్నవి. అందొకటి
మాత్రముదాహరించి దర్శించి చూపుచున్నాను.

“దూకు లేదు సతికి జారుచే ననుచును, విప్ర
నకును వేదవిధులవలన”
(ప్రథమస్కంధము)

పై పద్యభాగము

శ్లో॥ న స్త్రీ దుష్కతి జారేణ న విప్రో వేదకర్మణా॥

అను నాంధ్రలిపి ముద్రికదేవీ భాగవతములోని శ్లోకభాగము ననుసరించిన యాంధ్రీకరణము. ఈ యాంధ్రీకరణమునందెన్ని విప్రతిపత్తులున్నవో యవి యన్నియు మూలశ్లోకమునందునుగలవు. కావున నియ్యెడఁ దెలుఁగుచేసినవారి ననుటకు ఁన కది కారము చాలదు, కాని

“వ్యాఖ్యానతో విశేషప్రతిపత్తిః”

అనుటవలన నిట్టిపట్టల సంశయనివృత్తికొఱకు వ్యాఖ్యానమునుగాని సంస్కృత లిపిలో ముద్రికమగు గ్రంథమునుగాని చూడవలసియుండును. అంధ్రలిపి ముద్రణగ్రంథమునకు వ్యాఖ్యానములేదు కాని నాగర లిపిగ్రంథమునకుఁ గలదు. అందీ పాఠ మిట్లుకాక పేజీకొక తెరఁగున నున్నది. అది క్లిష్టముగానుండుటచే వివరణముగూడ నున్నది. చూడుడు.

“న స్త్రీ దుష్కతి జారేణ న విప్రో వేదకర్మణా”

ఇందు “జారేణ, వారేణ, గానున్నది. చారేణ, అను పదమునకు, రజఃప్రసవణేన, అని వివరణ మున్నది. ఇప్పటిదవఱకుఁ జూపినపాఠమునందుగల విప్రతిపత్తు లన్నియుఁ దొలఁగినవి. ఎట్లందురా? ఇదివఱలో స్త్రీకి జారసాంగత్యము బ్రాహ్మణునకు వేదదోషితమగు యజ్ఞాదిసత్కర్మమునంటిది యను నర్థము గోచరించుటచే నెంతో వీతి బాహ్యముగను విరుద్ధముగను గనుపట్టుచున్నది. ఇప్పుడో? స్త్రీకి జారసాంగత్యమువలనఁ గలుగుచోనము గర్భవతి యయినయెడలనే కాని లేచిచో నది బ్రాహ్మణుఁ డనుమొనర్చియు వేదవిహితమైన ప్రాయశ్చిత్తము వలన కుద్ధుడైనచై రజఃప్రసవణమువలన దొలఁగు నని సమన్వయము కలుగుచున్నది. ఈసమన్వయము

క. పరపురుషసంగమమ్మునఁ బరిహృతయై
యున్నయట్టిపదఁతి విశుద్ధిం
జొరయు రజస్వలయై కంఠ చరయఁగ భస్మమున
కుద్ధమయిన కయినదికా.

అను భారతధర్మముతో నేకీభవించుటచే నేవిధమైన విప్రతిపత్తియును లేక సహృదయవమ్మతికిఁ బాత్ర మగుచున్నది. ఇట్టివ్యత్యాసములు నన్నయాదుల భారతమునందే యిప్పటివిమర్శకులు చూపుచున్నారు. అంద్రకవితాలత కావాలము లనఁదగుమహాకవుల కన్న నధునాతను లెక్కువవారు కారుగదా? ఇంత మాత్రమున వారికిఁగాని ప్రస్తుత గ్రంథకర్తగారికిఁ గాని ప్రాజ్ఞులు కళంకము నాపాదించరని నానమ్మకము.

“ప్రమాదో దీమతామపి”

అనుచోటంగల అపి శబ్దమేవకారణకమని పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. ఇదియునుంగాక యిక్కవి దీని యాంధ్రీకరణమునాటికి నుత్తరవయస్సులో నున్న వాఁడు. ఈయనజీవితకాలమంతయుఁ గలిసి 82 వత్సరములు. ఈరచనకు 52వ వత్సరమున నుపక్రమించెను. ఉపక్రమించి యతిశీఘ్రకాలములో ననఁగా నైదు మాసములలో నీమహాపురాణము నాంధ్రీకరించి ముద్రణమునకొనఁగెను. ఆయినందర్భరములు వీరి కుమారుఁడువాసిన చరిత్రసంగ్రహమునుండి తై కొంటిని. ఈయభయ కారణములవలన నక్కరక్కర వ్యత్యాసములు గొన్నిదొరలినవని నాయభిప్రాయము. ఆ వ్యత్యాసము, ఓముద్రణమున నవరింపవలసి యున్నను, ముద్రణాంతర ముబోధ్యతము వ్రాయు నప్పుడయ్యవి కనిపెట్టఁబడియుంటచేఁ దృతీయముద్రణము వరకును నిలిచిపోవలసినవయ్యెనని చదువరులు గ్రహించుదురా? మనమెందఱ మెన్నిసార్లు సంస్కరించి పడబోసినను నెఱుసు లక్కడక్కడ నిలిచియే యుండును. ఈవిషయమై ప్రస్తుత గ్రంథకర్తగారు పేజీకవిత్రమున నిట్లు వ్రాసియున్నారు.

కా. సర్వజ్ఞత్వము సాంబమ్మూర్తిది మనుష్యప్రజ్ఞ
యల్పంబు -
గర్వంబులో కొఱగావు మాషణల మోక్షశ్రీలు
చేతూర వీ

యర్విఁ థానికుఁ దెన్ని తాళ్ళు పడవోయఁ
రత్న మొక్కంటితై
గుర్వర్తంబొకఁ డున్నఁజాలదెఁ సుదీకుండుర్
పరిషించినఁ.

మఱియు నీశ్రీరామకవిగారు కవిత్వయమువారును
దదనుసారులగు పెద్దనాడును వాచనయతులనేకాక
మఱికొన్నియతులను మఱికొన్నిప్రయోగములను
బుద్ధిపూర్వకముగ వాడుకచేసియున్నారు. చదువరు
లయ్యెడల శంకింతురని యెంచి యాయానందరఘును
గుఱించి గ్రంథాదిని విస్తరించి చర్చించియున్నారు.
కావున దానింగూర్చి యిందు వ్రాయవలసినదిలేదు.
మఱియుఁ బ్రథమస్కంధమునందు వ్యాసునికడకుఁ
బుత్తోత్పాదనమునకై దేవతఁడే పుత్రుని పంపఁబడి
నది పిదప నమ్మువిశపించునని భయపడి పలాయకు
రాలైనదియు పుత్రునియేకాని వేఱొకతెకాదు. ఇందు
నిష్క్రమజుఘట్టమున నాపుత్రుని యూర్వశిగామారి
నది. ఈప్రమాదమును జరుపరులు సవరించుకోఁగోరు
చున్నాఁడను. శుద్ధకవిత్వమును వ్రాయవలసి యున్నను
బ్రాజ్ఞుల కద్దానితో సంతగా నావశ్యకత యుండదని

యుపేక్షించితిని. మన్నింపఁ గోరుచున్నాఁడను.
19వ శతాబ్దమున నుదయించిన యాంధ్రకవులలో
నిట్టికవి మృగ్యుఁడు. ఇన్నియర్పిష్టముయ నంపు
టించివకవి లేనేలేదు.

శ్లో॥ వాంఛాసజ్జనసంగతో వరగుణే ప్రీతి ర్గురౌ
నమ్రతా।
విద్యాయాం వ్యసనం న్యయోషితి
రతిరోకాపవాద్యయమ్।
భక్తికూలిని శక్తి రాత్మదమనే ననర్గముక్తిః
భరై।
దేవే యత్ర పసంతి నిర్మలగుణా వైభోః
మహద్వ్యోనమః॥

ఈభర్తృహరిశ్లోకమున కీ మనగ్రంథ కర్తయే
వ్రథమోదాహరణము.

“అనామికా సార్థవతీ బహువ.”

శ్లో॥ కవిః కరోతి కావ్యాని లాలయ త్యుత్తమో జనః
తరుః ప్రసూతే పుష్పాణి మరు ద్వహతిసౌరభమ్॥
(దేవీ భాగవత పీఠికనుండి)

Maha Kavi Sriramulu - A Brief Sketch

— Sri G. Krishna.

The scholar advocate Dasu Sriramulu lived at a period when the society was cut up into ruts of the most unreasonable and insipid thinking. His prolific writings touched deeply every aspect of such a society at some point or other and for many a thinking person it looked as though the scholar looked far ahead of his times. It was difficult to catch up with him. Indeed, Dasu Sriramulu looks refreshingly modern even to-day and he is so reasonably modern and also ancient. An ideal blend of the glorious past and the graceful present.

Dasu Sriramulu was born on April 8, 1846 (Parabhava Chaitra Suddha Dwadasi, Wednesday) in the Village Kurada Krishna District where his maternal grandfather Kurada Ramachandraiah was living. Sriramulu's parents were Kannaiah and Kamamma a loving couple given to charitable disposition. They belonged to the village Alluru in Krishna District and Sriramulu wrote in later years "Kannaiah harvested and Kamamma fed the needy " and no one could starve in Alluru.

It was an opulent family with lands and about two hundred cattle including many milch buffaloes and cows. Kannaiah ruled the home and Kannaiah ruled the village. Sriramulu was their only child. They brought up as their own children a number of poor boys and girls. Kannaiah was teaching these youngsters including Sriramulu, arithmetic and Puranas. But Kannaiah was not a scholar. So the boy was sent to Machilipatnam for "ENGLISH" studies. In those days not only English studies but Christianity too was enough attraction to the educated. A number of English educated persons embraced Christianity under the influence of

the authorities of the Noble College. The missionaries were particularly after intelligent students. Sriramulu was hurriedly withdrawn from the college lest he be inveigled into the Christian fold. But the stay for a little less than two years at Machilipatnam secured for him a series of contacts with scholars and like minded persons which helped flower his poetic talents including a basic knowledge of the English language. He returned to Alluru and where he had enough to expend and while away. He utilised the time to learn Sanskrit. He began composing songs even when he was at Machilipatnam and on his return to his village he wrote Satrajiti Vilasamu, a Yakshaganam. His marriage was performed in his thirteenth year. His wife Janakamma was then eight years. The perennial interest to study and learn was happily continuing.

Sriramulu's appetite for learning was not satisfied with the limited resources at Alluru and so one day in April 1865 he literally ran away to Akiripalli to be amidst scholars, to enrich his knowledge and to know more of the world. Akiripalli was then and even now to a very lesser degree, a centre of traditional learning. But his parents would not allow him to leave the home as they had enough to enjoy and as he was their only son. So he had to run away to the centre of learning for a better future than merely enjoying assured comforts at home. During his ten months stay at Akiripalli, he learnt Sanskrit grammar and the Nuzvid Zamindar Apparao granted him a stipend at the rate of half a rupee per day. He also acquired the talent to perform Avadhanams in both Telugu and Sanskrit. He performed Avadhanams both in the Court of Nuzvid Zamindar and Thotla

Valluru Zamindar, Madabhushi Venkatacharya; the Court Poet of Nuzvid Zamin-dar and an unrivalled Avadhani of excellence was so impressed by the performance of the young Sriramulu that he used to visit the family of Sriramulu for discussions now and then. Bommadevara Nagnna, the Zamindar of Thotla Valluru (his tomb can be seen even to-day on the North Eastern side of the well in Bansilalpet, Secunderabad. In fact the original name of that locality was Nagannakunta) was a great patron of letters. His friendship was thoroughly enjoyed by Sriramulu. The Zamindar and his progeny were famous for their courage and presence of mind.

Sriramulu never thought that he had completed his education. He remained a student throughout his life. Studies of some kind or other were continuing. In 1871 he accepted to work as a Telugu teacher in an English School in Gudivada, the taluk head-quarters town. There he had come into contact with Rentala Subba Rao from whom he learnt English and to whom he taught Telugu. In fact Rentala Subbarao was his student. In 1873 Sriramulu shifted to Kautavaram to work as a teacher. There he completed the writing of two Kavyas, Vedachala Mahatyam and Krisi narjuna Samaram. In 1875 he started a school at a village called Dokiparru. A School itself was a wonder in that area and a teacher like Sriramulu was a great wonder. He was respected both for his teaching talents and also for his scholarship and character. He spent his spare time there with a study of law books and passed the Vakil examination. He also composed, while at Dokiparru, a Yakshaganam "Samvarnopaakhyaanam". Some young men from distant villages used to stay with Sriramulu to learn Sanskrit and Telugu. When one Suri Sitarama Sastry approached him one day for monetary help to continue his

higher Sanskrit studies, Sriramulu encouraged him to stay with him and taught him English also. In 1878, Sriramulu left for Machilipatnam to take up legal profession. The people of Dokiparru were so devoted to him that the idea of his leaving was very painful to them. They carried him in a palanquin and presented the palanquin to him.

A new chapter in the life of Sriramulu had begun at Machilipatnam where he began his practice as a Vakil. But that did not exclude his avocations of teaching and helping the needy students. He had a knack of converting the various laws and rules into appropriate poems which helped him to quote them in the courts as and when there was need for them. These verses were a source of great mirth to youngsters in those days. Unfortunately they were not committed to writing. He also started a monthly journal "Anala Jalpita Kalpavalli" to propagate the correct views on tradition and custom and also to focus the attention of the readers on the law obtaining in the land. There were occasions when he opposed Veeresalingam's movement for widow marriages and there were also occasions when with equal fervour he supported some of the moves and social reformations of Veeresalingam. Sriramulu also evinced keen interest in the Kuchipudi Yakshaganam performances and two famous Kuchipudi actors Vempati Kodandaramaiah and Tadepalli Vissayya were taking his advice and direction often. One Nandiraju Lakshminarayana Dikshitulu, a protagonist of Niyogi sectarianism passed away just at the time of Sriramulu's advent to Machilipatnam. But the cleavage that Dikshitulu succeeded in creating was persisting for long. Sriramulu always considered such an outlook undesirable. He commanded a considerable practice as a Vakil. During the early years as a Vakil,

he wrote a scholarly work called "Abhinava Gadya Prabandham" which provided great interest among his numerous friends and admirers. In 1884 he went to Rajahmundry and appeared at the examination of "first grade pleader". He visited Madras too, during this time by a steam boat from Machilipatnam,

Meanwhile a sub-court was established at Eluru and Sriramulu decided that it would be useful if he set up his practice there. Almost all the first suits filed at the Sub-Court were through Sriramulu. Most of his clients were Zamindars. Some of these Zamindars were having literary tastes too. They desired friendship with Sriramulu both for his legal acumen and literary eminence. The Thotla Valluru Zamindar was closer to him. Sriramulu composed a number of songs and javalis, particularly on Venugopalaswamy, the deity at Thotla Valluru. These javalis were avidly learnt by the devadasis. He was a good musician too.

Sriramulu had six sons and a daughter. The names of his sons will not fail to impress any one as being in an order that a person religiously inclined could acquire. They are Kesava Rao, Narayana Rao, Madhava Rao, Govinda Rao, Vishnu Rao and Madusudana Rao. His daughter was Saradamba whom he taught Sanskrit and Music. Funnily her education became a hinderance to her marriage. After prolonged and tedious attempts Sriramulu could settle a match for her. And that too out of a sort of "pity" for him the party agreed to accept her as the bride for their boy. Sriramulu never made a fuss about the marriages of his sons and he misled himself into the belief that his daughter whom he had educated, would be able to get a bride-groom easily. The society

is far from such a reasonable attitude even now. Examples of his reasonable but traditional behaviour are numerous. The house he constructed for his stay at Eluru was subsequently sold to the Gandhi National School.

In 1887 when he performed the marriage of his fourth son at Guntur, his invitees included some Europeans too. When they came to dine, some relatives were upset, but Sriramulu was a perfect socialite and friend. He did not follow most of the meaningless social injunctions set off by some persons in the name of tradition and custom.

In 1890 a complicated problem of custom had arisen and it had come to Sriramulu for proper consideration and solution. One Guntur Bhanumurthy of the village Vempadu who was undergoing a term of imprisonment at Andamans for complicity in a murder was released at the time of the general amnesty in connection with the golden jubilee of Queen Victoria's regime. After release, he unknowingly married the sister of a widow who married, Bhanumurthy desired to undergo prayaschitta or purification ceremony. He belonged to the Vaidiki sect of Brahmins. The Brahmins assured him that there were ways of purification but their exploitation became too intolerable to him. It looked as though they were determined to reduce him to utter poverty even before the purification was completed. So he came to Sriramulu for advice. Sriramulu was wellversed in the lore of rituals. He offered to help Bhanumurthy in the purification ritual. This enraged the vaidikis and they took a vow not to visit the residence of Sriramulu for the conduct of any ritual. But Gundu Subrahmanya Chinnulu, a scholar who could conduct the entire series of Yagnas and a friend of Sri-

ramulu, came forward to conduct the purification of Bhanumurthy. Unfortunately this incident led to a schism between Vaidika and Niyogis. A conclave of scholars was held with Sriramulu and Jandhyala Gourinadha Sastry leading the two opposite sides. Sriramulu had written a dharma sastra treatise called "Pathitha Samsargi Prayascitta Vishayakopanyaasam"; a book of 70 pages, informative and interesting "Durachaara Pisaaacha Bhanjani" was another equally important and informative book on dharma sastra written by Sriramulu subsequently. These books gave a quietus to the protagonists of untraditional ritualism and exploitation.

Another complicated incident pertaining to ritualism had cropped up between 1893-95 which too was resolved as a result of the enlightened interpretation provided by Sriramulu. The Vaisyas wished to follow the traditions and customs similar to Brahmins and conduct their daily rituals just as the Brahmins do. But it would found out that priests would not conduct rituals in the houses of Vaisyas according to Vaidika tradition. Even Brahmins were divided between the Vaidika way or Puranic way since a long time. The Vaisyas approached Sriramulu to decide for them whether they were entitled to the performance of vedic rituals. He decided that they were entitled to the performance of vedic rituals. A Jagadguru Swamiji then camping at Machilipatnam, after failing to meet the arguments of Sriramulu, left clandestinely Machilipatnam for an unknown destination. Sriramulu then wrote a book called "Vaisya Dharma Deepika" drawing his arguments copiously from Dharma Sastras and also from the proceedings of the courts. This development unnerved the Brahmins who were not favourably disposed to the

move of the Vaisyas. They procured the illicit services of a police inspector Katuri Narayanaswamy Naidu and had Sriram Jayaramudu, Gollapudi Chinanarasimham and Vissamsetti Venkataratnam, leaders of Vaisyas in Jaggayyapeta, involved in a false dacoity case. The High-Court not only acquitted the Vaisya leaders but sentenced the Inspector to a term of imprisonment for foisting a false case.

Prior to this incident, Sriramulu had written a book pleading ofcourse in accordance with religious traditions, that the heads of widows should not be shaven and such shaving was opposed to the spirit of the sastras. The book was called "Mundana Khadanam".

In 1893-1894 Eluru town was bedevilled with a series of daring thefts, Sriramulu led a deputation to the District Magistrate with a well-argued petition and funnily, the thefts ceased after the wholesale transfer of the police officials and constables.

In 1886 when Basavarala Ramabrahmam, an English teacher in the Eluru Middle School was sacked by the management on some fake charges, Sriramulu started a school for him.

He translated into Telugu the Sanskrit play Janaki Parinayam of Rambhadra Dikshita. Another work of his that gave a supreme pleasure to the Telugu reading public was Manolakshmi Vilasam which was likened in its profundity to Prabodha Chandrodhayam.

It was common in those days to arrange dances by Devadasis during marriages and temple festivals. The Devadases used to beg Sriramulu for permission to begin their dances. He wrote for them a number of compositions which

enabled them to reach the heights of aesthetic excellences. Chadalavada Pitchai Chadalavada Rajaratnam, Pinapala Bhavani and Chadalavada Madhuram were accomplished artistes and scholars among Devadasis and they were helped by Sriramulu with suitable sahitya and compositions. Sriramulu founded a school of music at Eluru and appointed Nallanchakravarthula Tiruvengalacharya and Gabbita Yagnanarayana as instructors. They were very highly accomplished musicians and musicologists. One Ramanujayya learnt music from Sriramulu and he was able to sing javalis enthralingly, but he was given to drinking. His musical prowess was commended by the late Chilakamarthi Lakshminarasimham too. Particularly the Javali "Tattarapadanela Talu Talumu sami" was superb when he sang. He drank himself to death. Sriramulu wrote 'Abhinaya Darpanam' a good treatise on music and dance.

A number of scholars used to visit him and be his guests often and they include Divakarla Tirupathi Sastry, Chellapilla Venkata Sastry, Adibhatla Narayanadas, Vavilala Vasudeva Sastry and a host of others.

One of the books, a kavya, which he began writing in 1892 remains incomplete. This is Telugunaadu. It is replete with humour and Sriramulu planned it to be a survey of the various castes and sects in the Telugu region. He had completed the description of Brahmin sects and could not write about the other castes before his death. This book can without hesitation be likened to the Veedhi Naatakam of Srinadha.

Whenever clients came to him, he used to learn from them various details of local histories and customs. The clients gave him not only cases for filing in courts but also many other details of

historic and academic value and enriched his knowledge of men and affairs constantly. He used to encourage a number of enthusiasts and rich persons to start schools in their villages and teach girls too. Some clients used to be recipients of his felicitations for their scholarship.

In 1893 one Swaminatha Iyer was posted to Eluru to preside over the Sub-ordinate Court. He was corrupt and also headstrong. Sriramulu and his friend Goteti Venkata Siva Rao made a close study of his corrupt practices and sent a detailed complaint to the presidency authorities. A commission was appointed to enquire and Swaminatha Iyer had to quit the judiciary. Another Sub-Judge Manavallayya too shared a similar fate and he was also sentenced to 18 months imprisonment. Sriramulu never allowed any official misbehaviour to pass unchallenged and his word carried weight with the people and the authorities because he was always reasonable.

When his sons began practising as lawyers in 1895, he retired voluntarily from the legal profession and engaged himself in literary and social pursuits. The Sub-Court too was shifted in 1896 to Machilipatnam.

He was attending and participating actively in every social and literary conference. Women were not usually in attendance at such conferences in those days but Sriramulu used to take his wife too, some times the sole woman audience in such conferences. Sriramulu's speeches at such conferences were scholarly and were spiced with a musical rendering of poems and songs. Every speech was verily a harikatha. Wherever he went he was able to restore an enlightened equilibrium among the people in matters of social and religious importance and his pronouncements always

carried with them a ring of authority and reason. He went to Warangal in 1899 on a similar mission and stayed there for about six months. His daughter passed away in the end of 1899. He started writing his magnum opus *Devibhagavatam* in 1900 and completed his six thousand poem treatise in six months. It is an example of finished thinking, scintillating brilliance and rich imagination.

Another subject in which Sriramulu was interested as thoroughly as a fully informed scholar, was astronomy. The excellence about his knowledge was that he was very often explaining even to very young people very interesting and intricate details in an easily intelligible language whose source must have been a deep understanding of the subject.

In 1905 - 1906 when Bipin Chandra Pal, during his tour of Andhra area, visited Bezwada, the elders of the town were hesitating to preside over his meetings. Sriramulu who happened to be there at one of the meetings, offered to preside and also spoke quite in tune with the spirit of the national movement then.

Atmuri Lakshminarasimha Sreshti, a Vaisya who worked as a District

Munsiff, performed a yagna, in 1897. Sriramulu was one of those few scholars who attended the yagna despite the opposition from number of Brahmins. Sriramulu never bothered himself as to what others thought as long as his action accorded well with dharma. Whether it was presiding over a meeting of Bipin Chandra Pal or Veeresalingam or attending a Yagna performed by Sreshti, it was more reason and propriety that weighed with him. Many were the incidents in his life that irked the conservative Brahmins and others. Their attitude never deterred him from the proper course. When his health failed, he began telling the doctor about the qualities of various drugs. His life was one of continuing study, and art of reason and a saga of dharma and goodwill. He lived as an elder of the society.

Dasu Sriramulu or Srirama Mahakavi passed away on May 16, 1908 (Kee-laka, Vaisakha Poornima), survived by a people that can store him in their sweet memories for as a long a period as reason and goodwill abide.

EVOLUTION

AT SWAN'S SHOWROOM

Man's physical evolution has been accompanied by scientific evolution - naturally. In the stone-age we used stone implements. Today nothing short of mixies, washing machines, refrigerators, hot food cabinets, geysers, fans, air coolers satisfy us. And Swan brings all these to you.

We are dealers for:

Altwyn, Bajaj, Blue Star, G.E.C., Philips, Racold, Electronics Ltd.

Swan Agencies - It's a continuous evolution with us

swan agencies

6549- B/3 Rashtrapati Road Secunderabad Phone 73951

అ ప ర శ్రీ నా థు డు దా సు శ్రీ రా మ మ హా క వి

శ్రీ చెల్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి, శతావధి

“ఏగతి రచియించిరేని సమకాలమువారలు మెచ్చరే కదా!” అన్నాడు చేమకూర. ఈమాట వ్రాసిన మహాకవి సామాన్యుడుకాడు. వసుధరిత్రాదులుకూడ జంక దానికి తగ్గ సరసకవిత్వం చెప్పిన రసవత్కవికా ధూర్వహుడు. అట్టి చేమకూర సమకాలీనుల తెల్వి తక్కువ కుళ్ళంకలకు యేవగించుకొని పైమాటవ్రాసి వుంటాడని వేరేవ్యాకరించవలసివుండదు. శీర్షికలో వున్న దాసుమహాకవి నాకన్న వ యో వృద్ధై స ను మేమిద్దఱుమూ సమకాలికులమేకాబట్టి ఆయన్ని నేను గాని, నన్ను ఆయనగాని మెచ్చుకోకుండావుండడమే పై మాటను బట్టి యుక్తంగా వుంటుందిగాని, యేకారణంచేతో మేము దానికి ఖిన్నుంగానే ప్రవర్తిస్తామబ్బాం. ఇంకొక కవിയందు (నిజంగా వుంటేనే) వుండే గుణగణాలు మెచ్చుకోవడంవల్ల తన గౌరవానికి భంగం వస్తుందని తలచేవారు సహృదయులుకారు. కాని లోకంలో చాలామంది యీతరగతికి చెందినవారే. మిత్రత్వ శత్రుత్వాలుకూడా సహృదయులకు అడ్డుతగులవు. గుణమే ప్రధానం. దాసువారి దేవీభాగవతానికి, గ్రంథకర్తగారి శ్లోకమూడు ఈ కేవలరావుగారి కోరికనుసరించి నేను సుమారిప్పటికి 14 యేండ్లకాదు పీఠిక వ్రాసియిచ్చివున్నాను. అందులో శ్రీరామచందీకుని కవితనుగూర్చి హృదయం విప్పి సూత్రప్రాయంగా వ్యాకరించివున్నాను. కాని అంత మాత్రమున నాకు సంతుష్టికలుగలేదు. ఈ శ్రీరామకవి చంద్రుని నేను రెండవ శ్రీనాథునిగా నామనస్సులో అనుకొందును. ఈయన్ని మాత్రమే కాదు. కీ॥ శీ॥ ఆదిపూడి ప్రభాకరరావుగారినికూడా యీ విధంగానే సమ్మానిస్తాను. వీరిద్దరిని తప్ప నే నెఱిగినంతలో మఱొకరిని శ్రీనాథునితో పోల్చడానికి నా మనస్సు

వొప్పుకీడు. అయితే శ్రీనాథుడు సంస్కృతంలో ప్రత్యేకించి కృషిచేసినవాడు. అకృషిగూడ సామాన్యమయిందికాదు. “గౌడడిండిమభట్టు” కంచుడక్కాను పగులగొట్టిందిన మహావిద్వాంసుడుకదా శ్రీనాథుడంటే! అట్టి పాండిత్యం యీ కవిద్వితయమందు మీరు సమర్థింపగలరా? అంటే వినండి. ప్రభాకర రాయని కవిత్యధార సద్యాత్యనా శ్రీనాథుని కవిత్యాన్ని మఱిసిస్తుంది; కాని ఆయనకున్న పాండిత్యంలో యెన్నోపంతున్నూ సంస్కృతంలో యీయనకు లేదు. అంటే యేమన్నమాట? శ్రీ నా థు డు పనిపడితే వ్యాకరణాదికాస్త్రాల్ని శిష్యులకు తూ-చా-తప్పకుండా పాఠం చెప్పగలవాడై వుంటాడు. అంతేకాదు. వాదోపవాదాలు (“మయి జల్పెతి కల్పనాదినాదే” చూ.) చేసి ప్రతిపక్షిని ఓడబుచ్చగలవాడు. అలాటివాడు కాక పోతే మహావిద్యత్వభలో తెలుగంటే యేమిటో తెలియని కేవలం సంస్కృతపండితుణ్ణి, గౌడడిండి మభట్టుని జయించడం సంభవించదుగదా? కవిత్యం చాలామంది చెప్పతారు. కాని ఆ చెప్పేవారిలో యే కొందరిదో జీవకవిత్యంగా వుంటుంది. ప్రభాకర రాయని కవిత్యం జీవకవిత్యం. ఉదాహరిస్తానుకొంచెం:

ఉ॥ పెండిరి పేయగాఁ దనకుఁ
బెద్దలు లేమి మనస్సుమీఱినన్
రండలఁ గూడఁగా మనసు
రాక తిరుందయి యుండ నందఱున్
షండుడఁబంఁ బల్కిఁ;
రాకసారనగందిని గూడినంత జా
రుం దని పేరు వచ్చెను;
బరుండిన లేదినఁ దప్పె శ్రీహరి.

సీ. శృంగారరసము పరించిన గాంగేయుఁ
దంబిపంబడి సంగలార్చవలయు

వీరరసం వింతపారిన వై రాజీ

యొక్కఁడే కురుసేనఁజెక్కవలయు

తరుణారసం తెల్ల కలుగఁజోసిన

ద్రోణి పుని ధృష్టద్యుమ్నుఁ డ్రోవవలయు

రౌద్రరసంబు వర్జనసేయ బలరాముఁ

దా సేనలో శివాలాదవలయు

తే. గీ. నప్పు: యిటు సెప్పనేర్పుఁ బ్రభాకరాఖ్య

కివివరుఁడటన్న పేరనగాదునుండు

కాల మొకరీతి నున్నది గాకయున్నఁ

దిక్కనకుఁ దిక్క విడిపించు తెలివి కలదు.

ఆ యీ వద్యద్యయమువలన దారాఖర్ది మాత్రమే కాదు, పోయే పోకడకూడా తెలియఁగలదు. సీనగీతిలో నున్నప్రభాకరశబ్దము నందు (ప్రభాం కరోతి అనిగాని, ప్రభాయా: ఆకర: అని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాయలేదు) స్వరయతి చింత్యము. మఱిన్నీ నవరసములలోనుండు రసము కరుణరసముగాని కరుణా (కృపారసము) గాదు. ఇవి కవివందితులు (గురుకుఁత్రుషా పూర్వకముగా చదువుకున్నవాడు) కాఁడన్నంత వఱకే బోధించునుగాని కవిశాస్త్రాస్పృహనికి భంజకాలు కావు. నేను ప్రభాకరరాయణ్ణి శ్రీరామఁడనడం కవిత్వ పోలికనుబట్టియే, పాండిత్యాన్నిబట్టి కాదు. ప్రకృతం వ్రాయఁదలచుకొన్నది శ్రీరామకవిగారిని గూర్చి. వీరికి సంస్కృతాంధ్రములయందు మంచి పాండిత్యము కలదు. గురువులు నిమిత్తమాత్రంగా కొందఱున్నను శ్రీరామవందీతుని పాం డి త్యం "ప్రపదిరే ప్రా క్తనజన్మవిద్యా:" అను కాళిదాసోక్తికి ప్రథమలక్ష్యంగా పేర్కొనఁదగి వుంటుంది. ఈయన జిల్లాకోర్టువకీలుగా పనిచేసిన లౌకిక వ్రజ్ఞా దురంధరుడుకదా! ఆ యీప్రజ్ఞకూడా నేటి వక్తశృవరె గురుకుఁత్రుషచేసి ఆర్జించినది కాదు. సుకువుగా సంపాదించుకున్నదే. ఇట్టి వందీతులు యేకాలమందున్నా

కొందఱు పుండదంపల్లనే అనుకుంటాను పాణిని "తదగ్గితే తద్వేద" అని రెండు విధములుగా అధికార సూత్రాన్ని వికల్పించవలసివచ్చింది. శాస్త్రం తల్లిత్రం దుగా చదివిన వారి కవిత్వాలు శబ్దోషభూయిష్టాలుగా పుండదమూ నే నెఱుగుదును. శాస్త్రమంటే యేమిటో యెఱుగని వారి కవిత్వాలు నిర్దుష్టాలుగా, లేదా నిర్దుష్ట ప్రాయాలుగా పుండదమూ నే నెఱుగుదును. ఈ విషయంలో నా బాల్యం మొదలుకొని యిప్పటిదాకా వున్న (78 వత్సరాల ప్రస్తుతం నా వయస్సు) నా అనుభవాన్ని వ్రాయవలసివస్తే చాల పెరుగుతుంది. కనుక ఆ జోరి పెట్టుకునేది లేదు. కొందఱు శాస్త్ర గ్రంథాల పేర్లుకూడా కనీ విని యెఱుగకుండానే శాస్త్రం చదివినట్లు నటిస్తారు. వీరినిగూర్చికూడా యిక్కడ వ్రాసేది లేదు. కవికి ముఖ్యంగా పుండతగ్గది లక్ష్యజ్ఞానం. ఇది లేని లక్షణజ్ఞానం యెందుకూ పనికిరాదు. (వికయగుఁగెద: లక్షణవివేకము చూ.) లక్ష్యజ్ఞానమే వుండి లక్షణజ్ఞానం కొంచెంకూడా లేక పోయే పక్షంలో — శరాణ్ణి వుందిగదా అని శంకరాజీ, శివాని లేదా శక్రాణ్ణి అనికూడా ప్రయోగించడం సంభవిస్తే సంభవించనివ్వండి. అంతమాత్రంతో రచన జీవం కలదే అయితే పచ్చేహాని లేకమా - పుండదు. కాళిదాసు శాస్త్రజ్ఞాదా: కాదా: అతని ప్రయోగం-ఆవైహి అనేది అక్షిపించఁబడిందా, లేదా: కవిత్వానిక్కావలసింది రసం. అది వుంటే యతి ప్రాసలలోగాని, యితర విషయాలలోగాని యత్కించు లోపంవున్నా చెడేదిలేదు. కనుకనే —

మ. యతియన్ బ్రాసయుఁ గూర్చుమాత్రఁ గవియే:

ఆమాత్రపుం బ్రజ్ఞ యీ

క్షితి యంబ్రహ్మం కుండదెందజీకి (గీరతం-చూ.) అనవలసి వచ్చింది. వట్టి యతి ప్రాసలుగాని, గణాలుగాని యెంతటిగా గుడిగూర్చినా ప్రయోజనం లేదని తెలుసుకోవడం అత్యవసరం. "సాధ్యోహి రసో యథాతథం కవిభి:" శ్రీరామకవిగారు వెట్టి వెట్టి కుళ్ళంకలు చేసేవారిని యేమన్నారో చూడండి:

సీ॥ ... శబ్దరత్నాకరస్థములైన పదములే
పదములందును సారైఁబడుతుండు

తే.గీ. పశులఁ బ్రాణములను గట్టివార మేమ
యప్పుకవి యొప్పుఁడని చాలఁ జెప్పికొండు
అర్థసందర్భము లుం గ కావీకొండు
నలును గెలకు కవులకు దండంబు లిడును.

(దేవీభాగవతము - కుకవి వందనము)

శ్రీరాములుగారి జీవితకాలంలో శబ్దరత్నాకరాన్ని దగ్గణ పెట్టుకొని అందులో లేని పదాన్ని యేకవిప తంసుఁడేనా వాడుకుంటే ఆక్షేపించడమే వుండేదను కుంటాను. అదిన్నీ శోచ్యమే. కాని ఇటీవలి సంగతి మఱి అద్దాన్నమైపోయింది. శబ్దరత్నాకరంలో విస్తృ ష్టగా వ్రాయబడివున్న పదాలుకూడా శ్రద్ధగా చూచే వోపికలేక (నిస్సారా వృద్ధి) ఆక్షేపించడం బయలు దేలింది - “నమనెత్తి పగులగా నడిచి పాకువతంబు” అన్నచోట రెండుతప్పులు నిరూపించడం యెందుకు వచ్చిందంటారు? పై కారణంచేతనేకదా? “నడినెత్తి - నడునెత్తి” అనే రూపద్యయమున్న సాధువే(శ.ర.చూ) ఇక అడిచి అనేది అడచి అని వుండవలసి వుంటుందని దిద్దుబాటును పునఃదేశించడానికి కొంత వ్యాకరించాలి. సాంబమూర్తి శిరస్సును అడ్డునుడు అడిచినాడు (కాడించినాడు)గాని, అడచ (అణచ=అణగగొట్ట) లేదు. కనుక ఆ యీ దిద్దుబాటు శోచ్యం. ఇంకాయలాటి పుదాహరణలు (నిఘంటుకూడా సరిగాచూడకుండాచేసే ఆక్షేపణలకు) వున్నాయి. విస్తరభీతిచే స్పృశించి విడిచాను. శబ్దరత్నాకరం దిట్టాత్రంగా తెలుగు పుస్త కాలలోవుండే శబ్దాలను చూపిస్తుంది. అంతేకాని కర్మం జాలక దానిలో పుదాహరించకపోతే ఆ శబ్దం అసలు (సందానంలో లేకపోతే- చూ.) ప్రపంచకంలోనే లేదనుకోవడంకన్న శోచ్యస్థితి వుంటుందా? పోనీ అందుకూ వొప్పుకుందామంటే అదికూడా బాగా చూడ దానికి నోచుకోకపోతే గతేమిటి? కాంతం సానం. శ్రీరామకవిగానికి శబ్దరత్నాకరమాత్రప్రజ్ఞాధరందరుల

బాధ కొంత ప్రాప్తించినట్లు వైవి పుదాహరించిన సీస పాదంవల్లమనం తెలుస్తున్నాం. ఇక యితి ప్రాసలలో గట్టివార మనుకొనేవారినిగూర్చి శ్రీరామవంశీకులు నొక్కివ్రాసిన కారణం యేలాంటిదో విచారిద్దాం. చదరంగం బాగాఆడడంకష్టంగాని అటకుసంబంధించిన నడకలు నేర్చుకోదానికి అయిదు నిమిషాలకంటె యెక్కువ టయిము పట్టదు. అలాగే గురు లయ భేద మున్నూ, గజాలున్నూ తెలుసుకోవడానికిన్నీ యెంతో కాలం పట్టదు. ఏదోవిధంగా రచనకూడా సాగించడమూ అంత చిక్కులోదీకాదు. కాని ఆ రచన రసజ్ఞతోకాన్ని అలరించి- “లోకుల రసనరె యాకులుగా” సుందరగినిది కావడం మా తం దృశ్యాదృశ్యం. నాకు యీ శ్రీరామ కవిగారి పద్యాలు చాలాభాగం నోటికివస్తాయి. విద్యార్థి దశనాడు వీరిని తఱచు సందర్శించడం (యేలూరులో) వుండేది. అప్పటికి మేము కవులుగా వుండేవాళ్ళం. మా పద్యాలు శ్రీరాములుగారికి వినిపించటం వుండేది. వారు మాకూ వినిపించేవారు. మావి వారికి కంఠతః వచ్చిన్నట్లులేదు. కాని వారివి మాకు కంఠతః వచ్చేవి. దీనికి కారణం రసత్వ వీరసత్వాలే అని మే మనుకొనే వాళ్ళం. అప్పటికి శ్రీరాములుగారు 42 సంవత్సరముల వయస్సువారై యున్నారు. మేము (తి. వెం.) పుట్టి యున్నాము. కాని విద్యార్థులం. వీరిని దర్శించేనాటికి సుమారు పదైదిమిదేళ్ళ వయస్సులో వున్నాం. వారో కౌమార (42 సం.) వయస్సులో వున్నారు. కవిత్వం కూడావారిది కౌమార వయస్సులోనే వుంటుందని చెప్ప నక్కఱలేదు. మా కవిత్వమో వయస్సుకు తగ్గట్టుగానే.

వారికి నవ్వకపోయినా తవ్వలేదుగాని వారి దేవీ భాగవతములో వారుదహరించిన పద్యాన్నిబట్టి చూస్తే మేము పొరబడ్డట్లు యిటీవల తోచింది- “అత్యన్య ప్రత్యయం చేతః” భవతు. మేము కవిత్వానికి అరంభ దశలో వుండేనాటికే శ్రీరామకవిగాను ప్రౌఢ కవులుగా ఉన్నారన్నది నిర్వివాదము. వారి “తెలుగు నాడు” ఆ కౌమార వయస్సులో రచించినదే. అది అద్భుతదశభూర్వమే వారి ముఖతః మేము విన్నాం. భారణపట్టినాం. ఇప్పటికీ ఆధారణ పోనేలేదు:

అ॥ లేవరు రెండు రెండవ

లేచినవారయినం రటాలునవ్

జోవరు పొందు పొందవన

జోదుము పోదుము త్రోయకుండటం

చీవరుసందు గేస్తు నల

యంతురు పెండిలిలో నదననం

భావనవేళః జూదవరి

భావనసాముల సాములన్నియున్.

ఈ పద్యంలో వర్ణం నదననంభావననాటి బ్రాహ్మణులు. భారదాట్ల రాకపూర్వమే అయితే దీన్ని వ్యాఖ్యానించ నక్కరలేదుగాని యిప్పుడు దీన్ని వ్యాఖ్యానిస్తేకాని చాంపండికి తెలియదు. శ్రీరామకవిగారికి ఇంచుమించు "అష్టపుత్ర బహుధన మస్తు" అనే భాగ్యం వట్టినది. ఆ కొమాళ్ళ పెళ్ళిళ్ళ నదననంలో అనుభూతమైన విషయాన్ని ఈ పద్యంలో చక్కగా చిత్రించారు కవిగారు; విజమైనకవి దేని మీదపడితే దానిమీదనే రచనచాగిస్తాడు, లోకాన్ని మెప్పిస్తాడు. ఇతరుడో-అట్టి రచనసామర్థ్యం కలిగి వుండడు. దేనిమీదపడితే దానిమీద రచించేవేర్లు గల కవులు చాలా అరుదుగా వుంటారు. శ్రీరామకవి గారు వారిలో అగ్రగణ్యులు. వీరి "తెలుగునాడు" శ్రీనాథుని వీధినాటకాన్ని జ్ఞప్తికి తెస్తూవుంటుంది. అట్లది దానికే యిది అనుకరణం గాదు. అది దారాకుద్ది కలదే అయినా పాకం సభ్యంగా వుండదు. వానిలో వున్న పద్యాలన్నీ శ్రీనాథునివి కావు, కొన్ని (గేదగి గంగి వగైరాలకు సంబంధించినవి మూడు) తురగా రామకవిగారివి. దీని తపసిలు తెల్లదానికి వేరే వ్యాసం వ్రాయాలి. ఇతర ప్రకృతం. ఈవిషయం అంతే సభ్యంకాదన్నది, దానిమీద వచ్చినతేసును బట్టియే ప్రాజ్ఞలోకానికి స్పష్టం. శ్రీరాములుగారి పాకం సభ్యం. ఒక్క అక్షరంకూ నా నిషేధించకగ్గది దీనిలో లేదు. ఎందఱుకవులు నదననాలు (చేయక పోయినా) చూచివుండరు; ఒక్కరైనా యిట్టిపద్యాన్ని వ్రాయగలిగినారా? దీన్నిబట్టి నేను ఈయన్ని అవర శ్రీనాథుడుగా భావిస్తాను. అయితే శ్రీనాథునిమాదిరిగా

ముజగ్రవర్ణం లోనైన ధర్మాలు ఈయనకు లేవం టారా; వాటవల్ల శ్రీనాథునితో పోలిక వస్తుందా? మనకు కావలసింది దేన్నివడితే దాన్ని "పుంసినాకొమ్మెక్కి... అప్పేకదంతుడు అడదొడగె" అన్నమాదిరిలో వుం టుంది. ఈ కవిత్వం వర్ణంగా పెట్టుకొని రచన సాగించి దానిచేత లోకాన్ని మెప్పించడం. శ్రీనాథునికి అలాటిశక్తి వున్నట్లు ఆయన (పల్నాటిసీమవగైరా) పద్యాలు సాక్ష్యం యిస్తాయి. మళ్ళా అలాటిపద్యాలు శ్రీరాములుగారి "తెలుగునాడు"లో కుప్పతిప్పలుగా వున్నాయి. ఉదహరించాలనివస్తే పుస్తకమంతా పుడహరించాలి, కావలసినవారు చూచుకోండి.

1) "సి. మెరివెట్టినిలిపినమీసాలపై గొప్ప నిమ్మ కాయలు రెండు నిలువవచ్చు... బిరె యనవచ్చు లోకిక బ్రాహ్మణులను.

2) ఉ. నమ్మిన నమ్మకున్న నది నా వకమా ;

3) కా. అప్పే చూసిన పే వాషే చెముడషే అష్టా గషే యేమిషే

4) చ. విడవకురా ? ఉత్తర ఇషవే నమ రా ; అది దుర్దురా ? ముద్దా కొడక

5) చ. మనుర నియోగిబాళిక

ఇత్యాదులు. ఇంత జాతీయంగా కవిత్వం చెప్పే కవి మా నమకాలికులలోనే కాదు - ఇతరుల కాలంలో కూడా మృగ్యుడే అనుకుంటాను. అయితే నదనన పద్యంలో "యావరునుడు" అనే ప్రయోగం సాధు మేనా అని రంధ్రాన్వేషులు ప్రశ్నిస్తారనుకుంటాను. వాదమొడుకు, అనాధువే కానివ్వండి. అంతమాత్రం చేత పోయేదేమిటి? ఈ తెలుగుభాషకు వాక తోపా తెన్ను లేదు. యెవరికి తోచినట్లు వారు ప్రయోగిస్తూ వచ్చారు.తప్పన్నదితప్పుకాకపోవచ్చు.తప్పుకాదన్నది తప్పుకావచ్చు. పండిత కవిత్వంనుండి న దానుమహా కవికి యంతమాత్రము తెలియదా ; తెలిసివుండబట్టి దేవీభాగవతపీఠికలో ఈక్రిందివిధంగా వ్రాసివున్నారు:

“ఇప్పుటికపులలో గొండలు ఏకైక మతావలంబులును, బహుగ్రంథద్రష్టులు కానివారును ... తమ ప్రాచీణ్యము పలువురు కొనియాడుదురో యని యడియాసం జిక్కి యాక్షేపించ దొరకొనువారు కలరు. కావున వారల కిందు నా మార్గం బిట్టిది యని చెప్పి నా జోలికి వచ్చుట క్షేమముకాదని తొలగించుకొనుట యుక్తంబని యెంచితిని.”

శ్రీరామకవిగారు పై విధంగా పండితమృన్ముల బారినుండి తప్పకోదలచిరిగాని అంతమాత్రంచేత కుశ్యంకలదా తప్పకుండునోపదానికి అవకాశంలేదు. ఆ యీ ప్రకరణంలో లాక్షణిక సమయాలు శ్రీరామ కవిగారు జోలెడు వ్రాసెయున్నారు. వాటివలన ఆయన పాండిత్యమెట్టిదో విజ్ఞులు తెలిసికొందురు. (అవి దేవీభాగవతంలో మొట్టమొదట ఉదహరించి పున్నారు.) చక్కని పాండిత్యముంటూ వాకటి పుంచే వెట్టివెట్టి ఆక్షేపణలకు దిగరనిన్ని, అట్టి శంకలకు దిగడమే పాండిత్యదారిద్ర్యానికి కారణమనిన్ని కవి గారి తాత్పర్యం. శ్రీరామకవిగారు యీ విషయంలో వ్రాసిన యంశములన్నీ యుక్తియుక్తములున్నూ, బహు మహాకవిసమృతములున్నూ అని నేను విశ్వ శిస్తున్నాను. ఒక్కచోటమాత్రం నేను వ్రాయదగ్గది కొంచెం పుంది. ముందుగా వారు వ్రాసిన మాటలు దహరించి నా వాక్యాలు తరువాత వ్రాస్తాను.

చ. మహోదరమున సుగ్రమైన వికృతాకృతి

ఉదరపదమున రెండు పదములు లేవు. గురుబాల ప్రబోధిక చూడుడు.

ఈ వాక్యములు శ్రీరామకవిగా రేసందర్భములో వ్రాశారంటే - అఖండయతి భారతపులకుకూడా సమృతమే అని తెల్పుదానికి వ్రాశారు. ఉత్ + అర అని విశ్లేషితకప్పు యీ స్థలంలో ప్రాచీయత అనడానికి అవకాశం పుండదని పంతులుగారి అభిప్రాయం. గురుబాలప్రబోధిక (అమర వ్యాఖ్యానాలలో యిది వాకటి. మనదేశంలో లాగా దీనికి వ్యాప్తి) వారికి అనుకూలంగానే పున్నది. కనుక “వికృతాకృతి”

అనే పదంలోపున్న ‘తా’ అనేది దవర్ణమునకు యతి చెల్లవలసివుంటే యేదిగమైన అవాంతరాలు లేని అఖండయతిని వాపుకుంటేనేగాని భారతప్రయోగం సంరక్షింపబడదని పంతులుగారి అభిప్రాయం. నేను కూడా కొంతకాలం యిట్టి అభిప్రాయాన్నే పొంది పుండే వాణ్ణి. మా పాండవాశ్రమేధంలో యెలా దొర్లిందోగాని వాకచోట “మ. దురో, దరమా; వీదగుపే రెలింగియునుగట్టా; మోసపోకింజామి” అని దొర్లింది. యతి పోయినట్లు అనుమానకూడా తటదం లేనేలేదు. కాని ఉదారపదం ఉత్తరయతికి పనికివచ్చి ఉదరపదం పనికిరాకపోతుందా; అనిమాత్రం మహా కలిగింది. గురుబాల ప్రబోధికను పట్టి మాస్తే శ్రీరామ కవిగారు చెప్పినట్లు ఉదరపదం- ఉత్ + అర అని రెండు పదాలుగా విభజనిమాట సత్యమే. నేను దీనిలో తప్పుక రెండుపదాలు పుండితీరతాయనిన్ని ఉదరపదం యేలాటి శబ్దసంఘటనవల్ల నిష్పన్నమయిందోయిదిన్ని అలాగే నిష్పన్నమై పుండాలనిన్ని అనుమానించి అమరవ్యాఖ్యానాలు మఱికొన్ని తిరగోణిపుటికి సుద అనే వ్యాఖ్యానంలో నేనుఅనుకొన్న వ్యుత్పత్తి కన పడింది. ఈ గండరగళం నాలో నేను పడిందేగాని యెవరో శంకిస్తే పడిందికాదు. ప్రస్తుతం వక్రవాంశం యేమిటంటే? యేదేనా వాకశబ్దాన్నిగూర్చి ఒకరు వాకవిధంగా అభిప్రాయపడితే యింకొకరు యింకో విధంగా అభిప్రాయపడి వ్యాఖ్యానించడం పుంటుంది. అట్టిసందర్భంలో మనకు పుటయులున్నూ అనుసరించ తగ్గవారే అని శ్రీరామకవిగారి తాత్పర్యమైనట్టుగోగడ పుదాహరించిన ఏకైక మతావలంబులు అనే పదం వ్యాఖ్యానిస్తూవుంది. ఎవరుగాని ప్రాచీనులలో ప్రసిద్ధులు అంగీకరించినట్లుయితే అది మనకు పుపా రేయమే అని శ్రీరామకవిగారి మార్గం స్పృహవరమవున్నది. ఇప్పుడుతువునకు యకారం చేరదానికారణం ‘బిరిమియని’ అనే నన్నయగారి ప్రయోగం. కొందరు ఇయ్యవి అని ప్రయోగించారు ప్రాసస్థానంలో; కొందరు ఇవ్వని అని వాదించారున్నూ పున్నారు. దాన్నిబట్టి ఈపరుసాదువు, శ్రీ రా ము లు గా రు స్వతంత్రులు. నిరంకుశాః కవయః. యతిప్రాసలు లేకుండా రచన

సాగించుకుంటామనేవారినిగూర్చికూడా శ్రీరామకవి గారు కొంత అంగీకారాన్ని సూచించివున్నారు-

తే. గీ. వారిపద్ధతి మనమేల వదల వలయు
నట్టి వే యగుఁగాక యిం దరకణమున
గరణమునఁ బ్రత్యవాయములే గానరావు
కాన గరణంబె చేకొనం గడు సుఖమ్ము.

సంస్కృతకవిత్వమునందుఁగూడా యతిప్రాసము లుంచి రచించిన రచనకొంత శ్రీమద్భాగవతాదులలో కనపడుతుంది. కాని తెలుగులోవలె నిర్బంధం మాత్రంలేదు- ఆ యా యతిప్రాసలు అలంకారికలు అధమకవిత్వంగా పరిగణించిన కవిత్వానికి వుండే వికారాలలో వాక భాగంలోకి వస్తాయి. కవిత్వానికి అధమత్వాన్ని ఆపాదించే యీ సామగ్రికోసం యెంతో పాడుపదటం శోచ్యమని అలంకార మర్యాదనెఱిగిన ప్రతి సహృదయుడున్నా అంగీకరించే కదా ! యింకాకటి యేకవియేనా తనకుఉన్న శక్తిని విని యోగించి తన రచనకు పుత్రమత్వాన్ని సంపాదించు కోవడానికి ప్రయత్నించడం యుక్తియుక్తంగాని అద మత్వాన్ని సంపాదించుకోవడానికి యత్నించడం యుక్తి యుక్తంకాదు. అయినప్పటికీ ఆంధ్ర కవులందఱూ వియతంగా పద్యాలలో పీటని అలంకరిస్తున్నారు. వారి ఆచారాన్ని మనం యేలమానాలి. కనుక కరణా కరణ పక్షములలో కరణ పక్షాన్నే అవలంబించడం సుఖమని తేల్చినారు. తేల్చిలేదేమోన శషభిషణపెట్టుకోక ప్రాచీన కవులువాదిన యతిలేదా లన్నిటిన్నీ అంగీకరించి నేను రచన సాగిస్తాను. మీక్కిష్టంలేకపోతే లేకపోవు గాక ! నా జోలికి మీరు రావద్దని యెలుగై చెప్పిన యీ మహాకవిని నేను అభినందిస్తున్నాను. (ఐదనేత విధాన పృథా వివాదములే పెంచకఁడు-చూ.) భారతం మొదలు సుమతీ శతకండాకా రచనలు పరిశీలిస్తే యెక్కడో వాకరౌఢ ప్రతికవిని- లేవశకటరేఫలకు యతిప్రాసలలో చుట్టరికాన్ని కలుపుతూనే వున్నారు. అట్టి దానికోసం నేటి కవులు శిలపల్ల గోత్రానికి పుష్పకమంచదంకూడా తెలివి తక్కువే అని శ్రీరామ

కవిగారు తెల్పుచున్నారు. కవికి స్వాతంత్ర్యం వుండాలి. అదిలేదే రచన శోభించదు. సహృదయు రంజితత్వం చూచుకోవాలి గాని ఆ యీ తనమార్గం ప్రాచీనలు పెళ్ళినదా; కాదా; అనుకోకూడదు. ఎంతో రచన సాగించినప్పటికీ తుదకు కవికి మిగిలేది యే కొంచెమేవుంటుంది. తక్కినదంతా బుద్ధిబాధలు కావ లసిందే. అట్లని రచనమానకూడదు. తోచినదన్నట్లా వ్రాస్తూనే వుండాలి. అందులో యేదో పనికివస్తే పనికి వస్తుంది. ఋషులేమన్నారు ?

శ్లో॥ యేష్టవ్యా బహవః పుత్రా యద్యేకోఽపి
గయాం ప్రజేత

అన్నారు. వ్రాసిన వ్రాతంతాకూడా లోకరంజ కంగా కాకపోవడమూ వుంటుంది. ఆ పక్షంలోకూడా కవి పూరుకోడు. ఏదో వ్రాస్తూనే వుంటాడు—

పలువురు సత్కవిత్వమది పాల్పడకుండినఁ గొన్ని పుస్తకమ్ములు రచియింపి...సుతులఁ గాంచక యుండునె ? రూప హీనుడున"

శ్రీ రామకవిగారు యీ దేవీభాగవతానువాదములో చాలవఱకు పురాణపాకంగానే రచన సాగించినా అక్కడక్కడ ప్రబంధ పోకిళ్ళు కూడా వున్నాయి.

"సీ॥ కస్తూరి కలయంపి గమగమల్ వాటిళ్ళఁ
దమ్మగంబురపొళ్ళకావి నోళ్ళ...

తే॥ గీ॥ ... ఎఱిగి న్మరియింపఁ జప్పళ్ళ నెత్తుగుళ్ళ"

ఆ యీ సీనమంతా 'శ' కార ద్వయాంత్యప్రాసం తోనే ముగించఁబడినందుకు యీ చెళ్ళింట్లో సంత పించుకున్నాడు. ఇంకా యిట్టివి చాలా ప్రబంధపోకి ళ్ళున్నాయి. విజ్ఞాన పరిశీలించురుగాక ! అయితే యీ మాదిరి రచన కూడా కవిత్వానికి అవశ్యకమేనా అంటారేమో. యిలా వ్రాసించేవారు వృద్ధులు. తది తరులకోసం ఇదికూడా కొంతవఱకు అవశ్యకమే అనక తప్పదు. ఈయన యెంతటి అశుధారా కవియో తెలిసికొనుటకు యీ గ్రంథం అయిదు మాసాలలో

ముగించుటయే చాచును. అతడురా కవులు నేడున్నూ, పూర్వమున్నూ, వలుపురున్నప్పటికి యింతటి మహా గ్రంథమును తదేక దీక్షతో యింతటి స్వల్పకాలంలో ముగించినవారు లేరనియే చెప్పవచ్చును. శ్రీమరచన కవిత్వానికి కలిగించే విశేషమేమీ లేకున్నను ఆశ్వు ర్యాన్ని కలిగించకపోదు. ఇంత శ్రీమకాలంలో రచించబడ్డదే అయినా యీ కవిత్వం ఆలోచించి రచించినట్లే యున్నదని చెప్పటకు సంశయింపనక్కర లేదు. అతడు రచించే శక్తి వాకటి పుండాలిగాని అదంటూ లభిస్తే యితరులు ఆలోచించి రచిస్తే యేలా పుంటుందో రచన అతకవులు త్వరలో రచించినా ఆలాగే పుంటుంది. (చ॥ ఇతర కవుల్ ప్రయాస పడి...చక్కఁగనుండు నసంశయమ్ముగన॥ నానరాజు, లేదా శతావధాన సారం - చూ.) ఈ కాలంలో కూడా మంచి రసవంతమైన కవిత్వం చెప్పఁగలవారున్నారని మనం గర్వింపడానికి శ్రీరామకవిగారి రచన చాలా సహాయం చేస్తుంది. ఇప్పుడు కూడా మంచి రసవంతమైన కవిత్వం చెప్పేవారిని వాకరివి నేను విన్న మొన్న తెజవాడలో సందర్శించి యున్నాను. ఆయన శ్రీయుతులు కీ. శే. అక్కిరాజు ఉపాధ్యక్షులకవిశేఖరులకు పెత్తంద్రీ కుమారుడు; పేరు చంద్రమౌళి. వీరి వద్యం నేను విని ధారణ పట్టింది; యిక్కడ పుదాహరిస్తాను:

ఉ. తిన్నది జీర్ణమౌను; బయదిక్కుల కేగ

బనేమిః కూటితా :

యున్నది; వండి పెట్టఁగల యోవిక

యున్నది భార్య; కింకజే

లున్నవి తోట దొడ్లి వను లున్నవి;

అన్నిటికన్న మిన్నగా;

నున్నవి నీ పదాంబుజము 'లోదడు' మంచ

మహేంద్ర వందితా :

భగవంతుడనుగ్రహించి యిస్తే యీలాటి కవిత్వంతో దేన్ని వ్రాసినా అదిలోకంలో చిరస్థాయిగా పుంటుంది. కాసుల పురుషోత్తమకవి రచించిన శ్రీకాకుళాండదేవ శతకమూ మానవభోద శతకమూ

చూడండి. ఇంకో కవి (సమయానికి పేరుబాగా జ్ఞాపకం వచ్చిందికాదు.) గోకులపాటికూర్మకవి అనుకుంటాను. ఈయన రచించిన సింహాద్రి నారసింహ శతకమూ మృత్యుంజయ విలాసమూ చూడండి: వాళ్ళకి అవేసాటి; పీల్లముందు నిలిచేకవిత్వం నూటనాట యెక్కడోగాని వుండదు. ఇట్టిదార కాని వద్దతిని యెన్ని వ్యాకరణాలు యెన్ని తర్కాలు యెన్ని మీమాంసలు చదువుకొని కవిత్వం చెప్పినా అది తద్దినపు మంత్రంలావుంటుంది. దాన్ని మనం కొంత లంచమిచ్చి చదువవలసిందని ప్రార్థించినా చదివేవారుండరు. పూర్వకాలంలోనైతే అట్టికవిత్వాలు పైకిరావడానికి అవకాశంలేక కాటాకుల లోనేవడి పుండి అంతరించేవి.

చ॥ మునుపు మహా కవీంద్రులు సముద్రరత్నరీతి రచించు కబ్బిముల్ వినుతికినెక్కిఁగాని యవివేకుల కూతలుకాటియాకులందున నశియించె (శతావధాన సారం. చూ.)

యిప్పుడు అచ్చుపేయడంపట్టుకు జరుగుతూవుంది. కాని పర్యవసానం దిబ్బో గానే జరుగుతూవుంది. ఇప్పుడు నేను ఉదాహరించిన చంద్రమౌళి కవిగారి వద్యంవంటి వద్యాలు శ్రీరామకవిగారి తెలుగునాడు విందా పున్నాయి.

“సుకవితా యద్వస్తీ రాజ్యేన కిమ్”

అనే భర్తృహరి వాక్యం కూడా ప్రతి కవిత్వానికి సమన్వయించేది కాదన్న రహస్యం అందులోవున్న “సు”అనే విశేషణంవల్ల స్పష్టంగా తెలుస్తూనేవున్నది కనుక విస్తరించేదిలేదు. ఈ దేవీ భాగవతానికి శ్రీరామ కవిగారు వ్రాసిన కృత్యాది రచన క్రొత్త బోకడగా నున్నది. అందులో చాలా విశేషాలున్నాయి. అందులో వారి పూర్వనివాసమగు

• “అల్లారును గూర్చి”

వ్రాసిన సీస వద్యాలకు వెల చెప్పనలసి వస్తే అక్షర లక్షలకన్నా మించుతుంది. ఆపుట్టంలోనేవున్న గద్యలు • ఈ వద్యములు చివరి భాగములో కలవు.

కూడా ఆ రీతిగానే వున్నవి. చదువరులు శ్రద్ధగా పరికింతురుగాక. వంశవర్తనలో తలిదండ్రులను గూర్చి రచించిన స్వభావోక్త సీసం చదివి తీరవలసిందే ।

సీ॥ కన్నయ్య వండింపఁ గామమ్మ వండింప లేచిన
 విస్తళ్ళు లెక్కలేదు.
 కన్నయ్య తెప్పింపగామమ్మ యిప్పింప గొలిచిన
 దాన్యంబు విలువలేదు
 కన్నయ్య నిలిపింప గామమ్మ గొలిపింప
 పేల్చుగొల్చుల కొక్కవేళలేదు
 కన్నయ్య వ్రాయంప గామమ్మచేయంప
 నువకారములకు మీరొద్దులేదు

తే. గీ. నన్నునుబోలె నాదుమేనొత్త కొడుకు
 లైన కనకయ్య కృష్ణయ్య నరసిఁద్రోచి
 పెంచి పెద్దల గావించి పెండ్లి చేసి
 నట్టి నా తలిదండ్రుల నాత్మ దలంతు.

ఆ పుణ్యదంపతులకిట్టి మహానుభావుఁ దురయించుట యుక్తమే. ఈ శ్రీరామకవిగారుకూడా పూర్వ ల వీలికగానే గార్హస్థ్యమును జరుపుకున్నారు. ఈయన కొమళ్ళలో నా రాయణ రావు గారు డిస్రీయులు. ఈయన అంగ్లాషలో కృషిచేసినవారేగాని తండ్రి గారివలె కవికావ్యాసంగంకూడాచేసి కొన్ని పాత్రములు రచించినవారని నేనెఱుగుదును. ఈయన కొమారులలో మాత్రమేకాదు - కవిత ప్రీ సంతానమునందుఁగూడా ప్రవేశించి యీ మహాకవికి మహానందాన్ని పెంపొందించింది. కవిత్వంలో కొడుకులందరికీ ప్రవేశం లేక పోయినా విద్యావిషయంలో అందరూ ప్రాజ్ఞులే. వీరి సంతానంలో విద్యావిషయములో కొంత తగ్గుగా చెప్పుదగ్గవారు జ్యేష్ఠపుత్రులు తేజవరాపుగారే, కాని ప్రయోజకత్వంలోమాత్రం తేజవరాపుగారు “పుత్రాది ఛేత్సరాజయమ్” అనే మహాగౌరవాన్ని తండ్రిగారికి కల్పించినారని లోకమెఱిగినవిషయమే ఇది విషయాంతరం. మనం ప్రస్తుతం ముఖ్యంగా ముచ్చటించుకో తగ్గది కవిత్వంకదా; నేనింతకుముందుదాహరించిన సీసపాదంలో- “లేచిన విస్తళ్ళు లెక్కలేదు” అనే

వాక్యాన్ని కొంచెం విమర్శించి చూపుతాను. ఈ స్థంలో రసజ్ఞత్వం లేనివారు చేసే శంకలు యీ విధంగా వుంటాయి. విస్తళ్ళు లేవడ మేమిటి? విస్తరిలో నిండుగా వదార్లం వుంటే విస్తరి లేవదు కదా? కనుక వారి అన్వదానం (అర్థాకలిగా పెట్టేది ధ్వనిస్తూవుంది) వర్ణనీయంకాదని వాకళంక. ఇంతే కాదు విస్తరి ఆచేతనం - కనుక లేవటం తటస్థించదని యింకొక శంక. విస్తళ్ళు ‘లెక్కలేదు’ అనేవోట క్రియాకారకాన్వయం యేలాగ? విస్తళ్ళుబహువచనం కనుక క్రియాపదం బహువచనంలోనే (లేవు)వుందా? అని మఱోశంక. ఈలాటి శంకలుచేసేవారినిగూర్చి శ్రీనాథుడుచక్కగా వ్యాఖ్యానించి వున్నాడు.

కా. హంసీయానకు.....ప్ర ధ్వంశాతావము ప్రాగ
 భావమునుచు దర్శించు లెక్కలమున. చూ)

అయనకంటె అధికంగా వారిని మనం గౌరవించఁ జాలం. కనుక అనుహకవికి నమోవాతాదు నమర్చించి ప్రకృత మునక్రమింతుముగాక. అయితే శ్రీనాథుడు వర్ణించిన వర్ణన శుష్కశాల్పికులకు సంబంధించినది. వారికి కవిత్య స్వార్సంకెలియక పోవచ్చును. గాని శాస్త్రంలో ప్రజ్ఞలేకపోలేదు. వారుసాత్రాలను వ్యాఖ్యానించినట్లు కవిత్యాన్నివ్యాఖ్యానించడానికి పునక్రమిస్తే లోకజ్ఞానంలేని వారి పాండిత్యాన్నిచూచి శ్రీనాథుడు పైవిధంగా మందలించాడు. ఇప్పుడు శంకించేశంకలు శాస్త్రప్రజ్ఞ పున్నవీకావు. కవిత్యానుభవం (విదో రచన సాగించినంతలో అనుభవం వున్నట్లుకాదు) వున్నవీ కావు. నన్నదిగితే పై మాదిరి శంకలు చేసేవారికి మాత్రమే కవిత్వరసజ్ఞత్వం లేదని చెప్పి పూరు కొనేదిలేదు.

“దశపూర్వేషాం దశావరోషామ్”

అని చెప్పుతాను. “తేభ్యో మహాద్యో నమః” శ్రీరామకవిగారు సంస్కృతంలోకూడా నిశితమైన సాహిత్యం కలవారే ఐనను కవిత్యాన్ని తత్వమ పదభూయిష్టంగా నడిపించక తటదు తెలుగు వదల తోనూ తత్తులంగా వుంటే తత్వమ పదాలతోనూ

నడిపివున్నారు. (అ॥ వె॥ తెలుగదేల యన్న దేశంబు తెలుగు. చూ.) కొంచెం మధ్యచూపుతాను.

అ॥ తాకిన తాకునం బడి వితాకున బండ్లికిలించి
రక్కసుల్
మూకలు మూకలై పజవ ముట్టి నొక్కతచా
గీరినన్
వాకలు గట్టి నెత్తురులు వాట "గుయో! మొటా!"
యంచు వేదనన్
గేకలువెట్టి నాత్మఁ బరికించి వడిన్ దనుజేంద్రుఁ
డుగ్రుఁడై. (పంచమ స్కంధము)
సంస్కృత పదజటిలంగా వుండే రచనకూడా
కొంచెం చూపితేనేకాని చదువరులకు తృప్తికలుగదు.

సీ॥ గరుదంచదురుచుర్గుతపటాపటపటాపటా
పతితపాదప్రజంబు

.....

తే॥ గీ॥...పోషణంబగు తార్క విభూషణంబు
(సంస్కృతంబు వదరించిన పట్టున తారతీవరూటీ. చూ)

దీన్ని నేను వెదకి వెదకి పుడహరింపలేదు.
ఎక్కడనడితే ఆక్కడ యిట్టి సంస్కృతపద జటిలాలు
దొరుకుతాయి. అట్టి తెలుగు పదాలవీ దొరుకుతాయి.
మారుమూలపదాలు యేరి కూర్చడం కొందఱు కవు
లకు పరిపాటి, కొందఱు అలా కొక సమయానికి
స్ఫురించిన పదాలతోనే రచన సాగిస్తారు. నాకు
అలాటి రచనే హృదయంగమంగా కనపడుతుంది.
మాటుమూల పదాలు యేరియేరి కూర్చిన రచనను
గూర్చి మొల్ల

"మూకఁ చెవిటివారి ముచ్చటదిము"

అనేసింది. కవి తన తావాన్ని యెంత సులభ
తైలిలో వివరిస్తే అంత జ్ఞాన్యుడు. శ్రీరామకవిగారు
చాలాచోట్ల మూలాన్ని అతిక్రమించి కొంత
స్వంతంగా రచిస్తూ వచ్చారు :

తే. గీ॥ విష్ణుదా శౌన్నవోష్యయ పిరపతియ
గడ్డి యముడు తవుడు పెద్దగాలి చిట్టు

సూర్యచంద్రులు గుగ్గిళ్ళు చూడ నాకు
నమలివేయనె గడియలో నమరపతివి.

బహుశః పై పద్యంలోవున్న మేటరు మూలంలో
లేదనే నాకు జ్ఞాపకం. మహిషాసురుడు కదా : వాడు
వానికి భక్త్యమైన పదార్థాలుగా శత్రువులను వాడు
వక్కాణించుట మూలంలో లేకపోయినా అనువాదకులు
గ్రహించుటలో కప్పేమి? —

శ్లో॥ అపసరపతితా వాణీ గుణగణరహితాఽపి శోభతేః
కదా? దిక్పాత్ర ముదాహరించితివి. ఇట్టి స్వక
పోల కల్పనలు ప్రతిస్కంధమునందు వున్నవి.

షష్ఠస్కంధంలో హైహయలు పురోహితులను ధన
లోభంచేత పీడించిన పుట్టం యాచిత్రా కవిగారి స్వక
పోల కల్పితమే. పోతరాజుగారు శ్రీకృష్ణుని బాల్య
చేష్టలు వర్ణించినట్లే ఈ పుట్టంలో శ్రీరాములుగారు
కల్పించినారు. ప్రకృతం యింకొక పద్యం పుడహ
రిస్తాను.

అ॥ వె. చేరి దండమేము చేయు నీ పట్టున,
నెక్కినట్టి దున్న నెవటఁ దోలఁ ;
గాలుదున్న లిన్ని కడలెల్ల గ్రమ్మెను
దాటగలనె యంచు ధర్ముఁ దేవ్యె."

ఈ పద్యంలోవున్న మేటరుకూడా మూలంలో
వున్నట్టు నాకు జ్ఞాపకంలేదు. మా తెలిగింపు యిప్పటికి
దాదాపు యేతైయేళ్ళనాటిది. మళ్ళా సంస్కృతాన్ని
చూస్తేనేకాని యేమాటా రూడిగా చెప్పలేను. కాని
తరచుగా స్వకపోలకల్పితాలుపుండడంవల్ల యిదికూడా
అలాటిదే అనుకున్నాను. ఎదుపరులు సరికిలింతురు
గాక. ఈ మహిషాసుర యుద్ధపుట్టంలో యింకా
యిలాటివి చాలా వున్నాయి. వీల్లని మూలాతిక్రమ
ణంగా సహృదయుఁడెవ్వడూ భావించడు.

అ॥ ఒక్క యెదన్ సమానముగ నొక్కొక్కచోట
విశేసరితిగా

నొక్కడఁ దగ్గుగా మఱియు నొక్కడ వేటొకరికి
దోచుగాఁ

జక్కఁగఁ జేసి రెల్ల కవిస త్రములు.

(క్రీనివాస విలాసం-చూ)

ఈయన కవిత్వంలోవున్న విశేషాలు చాలా వ్రాయు
వలసివున్నా వార్థక్యదోషంచే యేర్పర్థ శక్తి లోపం
అర్థకగిరింది. ఈయన సాక్షాత్తు శ్రీనాథుని అవ
తారమే అంటే ప్రతి చెప్పేవారుండరని నా విశ్వాసం.
శ్రీనాథునికంటే కూడా యీయనజీవితం మిక్కిలి
ధన్యం. కవి గృహస్థులలో నిట్టి యద్భుతపాద పట్టిన
వారు మృగ్యులనికాని, అసలే లేరనికాని విస్ఫంశ
యంగ చెప్పవచ్చు. ఇతరకవులతోకంటే నాకు
యిమ్మహాకవితో చుట్టరికం కొంత సన్నిహితం. దేవీ
దాగవతాంధ్రీకరణ కవులలో నేనుగూడ నొకడను
గదా! అందుచే మేము సోదరప్రాయులం. అన్యోన్యం
గురవోవిస్తాః-

శ్లో॥ కవిః కరోతికావ్యాని లాలయ త్యుత్తమోజనః

తరుః ప్రసూతే పుష్పాణి మరు ద్వహతి సౌరభమ్"

గ్రంథకర్త "తనమార్గం యిట్టిది. నేను వీలయి
నంతలో భాషకుపుండే అనావశ్యకపు సంకెళ్ళను
తొలగించడానికే ప్రయత్నిస్తానుగాని మఱికొన్ని
సంకెళ్ళు తగిలించడానికి ప్రయత్నించేదిలేదు. నా
జొలికి మీరెవరూ రాదు" అని కంతోక్తిగా చెప్ప
డానికి తాత్పర్యం విచారితే తేలే సారాంశమేమిటంటే;
చాలామందికి- "సుదివెజ్ఞమంత నోరూ, అతాళమంత
అకలి" అన్నట్లు ప్రజ్ఞాకుక్కువా, ప్రతిష్ఠాకామిత్వం
యెక్కువగానూ పుండి అతరగతివారు తదర్థమై
కొంత వర్ణమైన కోలాహలం చేస్తావుంటారనిన్నీ
అట్టివారికి జవాబులు వ్రాస్తూ నాకాలాన్ని వ్యర్థపుచ్చేది
లేదనిన్నీ ఎక్కువరించినట్లు తేలుతుంది. అంతేకాని
నేను లక్షణ విరుద్ధంగా రచనసాగిస్తాను, నాయిష్టం
నాది, నన్నుదగదానికి మీరెవ్వరు అనేదికాదు. అందు
చేతనేకదా? యెందఱో మహాకవులను అధర్మీయావ
వలసివచ్చింది. ఏ కవిగాని తన కవిత్వాన్ని-

ఉ॥ అదిని శబ్ద శాసన మహాకవి చెప్పినభారతంబులో,
నది రచింపఁగాఁ వదియె...

అన్నకవి రాక్షసుడుగారి నియమాన్ని పాటించినట్లు
లేదు.

ఉ॥ కాలముబట్టి దేశమును గాంచి ప్రభుత్వమునెంచి
దేశభాషా

లతాంగి మాటుటది సత్కవి సమ్యక్మాట నన్యదే

శ్వాసను నాంద్రదాషగలవోటను నాచితి

బట్టి మేము క

బ్బాలను వాడుచుంటి మది పండితు లేగతి

నొప్పుకుందురో

(పాణి గ్రహీత. ౨౧-౯౯)

అన్నమాదిరిగానే రచన సాగించినట్లు కనపడుతుంది.
ఎవరి దాకానో యెందుకు ? తిక్కన్న శంభుదాసులు
కూడా పై నియమాన్ని అంతోయితో (ప్రాయశిన్నా
కంపే, గర్భశిన్నాకంపేగదా,) అతిక్రమించినవారే.
అంటే యిక శ్రీనాథాదులుగూర్చి చెప్పవలసి
వుంటుందా? యారహస్యాన్ని యెఱిగిన ప్రతికవిన్నీ
తనకాలంనాటికి ప్రపంచంలో కలిగిన మార్పులలో
యుక్తమైన వాటిని (ఫిదేళ్లు, రైళ్లు, బాంబులు,
ప్యారమాట్లు వగైరా) తన కవిత్వంలో శబ్దివిషయం
లోనూ అర్థ విషయంలోనూ పరిగ్రహించడంలో లేకమా
దోషంకాదని శ్రీరాములుగారి తాత్పర్యమైనట్లువ్యంగ్య
మర్యాదచేత స్పష్టంగా గోచరిస్తావుంది. ఇదియే లోకా
దరాన్ని పొందవలసిన కవికి అనుసరణీయమని నేనను
కుంటాను. కాదు, కవిరాక్షసుడుగారి శాసనప్రకారమే
మేము నడుస్తామంటారా (పట్టిమాటలేకాని క్రియ
కూన్యమే) మిమ్మెవళ్ళు వద్దంటారు? మీరు ఆలాగే
నడవండి అనేదే జవాబు. శ్రీరామకవీగారి రోజులకు
అప్పుడే పాశ్చాత్య భాషావాస్తవి మనదేశంలో కొంత
కలిగింది. ఆకారణంచేత తెలుగు కవులలో చాల
మందికి తమ కవిత్వాన్ని పండితులద్వారా సంస్కరిం
చుకోవలసిన అవస్థ ఘటించింది. ఈ దురవస్థ
శ్రీరామకవిగారికి ఘటించలేదు. అందులో ఈ భాగవత

రచన వాటికి అట్టిప్రసక్తికి జొర్రుగా అవకాశంలేదు. మూలాన్ని యాయన వ్యాఖ్యానపేక్ష లేకుండానే సమన్వయించుకున్నారు. ఈయన విద్వత్కవి.

శ్లో॥ “విద్వత్కవయః కవయః కేవలకవయస్తు
కేవలం కవయః”

నామకంలో కేవలం కవిగూడా సమ్మాన్యదే, నేను ప్రధానంగా చూచేది రసమే. అది లేని వద్దతిని అపాకం “స్వహస్తపాకమే”. యాయన సరసకవి. విద్వత్కవి, స్వతంత్రకవి. ఆకుకవి, దాత, నేత,

ఇన్ని యోగాలు పట్టినవారు యేకాంతంలోనూ కవులలో మృగ్యులే. పక్షస్కందంలోని స్వకవీలకల్పిత భాగం పురోహితులను వెక్కిరిందినట్లు కనపడుతుందిగాని అది బుద్ధిపూర్వకం కాదని నే ననుకుంటాను. సహృదయాః ప్రమాణమ్.

(ఇది ‘సరస్వతీ సామ్రాజ్యమ్’ అను ఆయ్యంకి వేంకటరమణయ్యగారి నవ్యానందకనుండి గ్రహించబడినది)

దేవీభాగవత ప్రాశస్త్యము

కవి సామ్రాట్ — విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ఇది శ్రీ దాసు శ్రీరామపండితులచే విరచింపబడిన దేవీ భాగవతము. వీరికి పూర్వమే దేవీ భాగవతమును ములుగు పాపయారాధ్యులవారు విరచించిరి. తిరుపతి వెంకటేశ్వరులను దేవీభాగవతమును రచించిరి. తిరుపతి వెంకటేశ్వరకవుల రచనయు వీరి రచనయు ఇంచు మించుగా సమకాలమునందే జరిగినదని చెప్పవచ్చును. శివశ్రీయులగు పాపయారాధ్యులవారు, వీరిద్దరి రచనల కంటె వంద యేండ్లకు పూర్వమే, వారి గ్రంథమును విరచించిరి. ఈ సంగతి ఈ గ్రంథముననే, మొదటి రెండు పద్యములలో ప్రత్యేకముగా శ్రీ దాసు శ్రీరామ పండితులచే చెప్పబడినది. ములుగు పాపయారాధ్యుల వారి గ్రంథము సుమారు నలుబది యేండ్ల క్రింద ముద్రితమై, పండితులకు పంచిపెట్టబడినది. విజయవాడ లోనే కీర్తిశేషులు అలయ నిర్మాతలు, ధనవంతులు శ్రీ శరభయ్యగారు మొదలైనవారు అపని చేసిరి. ఆ గ్రంథమును నేను చూచితిని.

ఇది యిట్లుండగా నా చిన్నప్పుడు శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వరులలో నొకరైన చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రి గారివద్ద నేను స్కూల్ పైనలు చదువుచుండగా శ్రీ దాసు శ్రీరామకవిగారి చాలు పద్యములు మిక్కిలి ప్రచారములో నుండెడివి. వారికిని, మా గురువుగారి కిని మిక్కిలి ప్రేమము. మా గురువుగారు చిన్న చిన్న గ్రంథములు వ్రాసి, దేవీభాగవతమును గూడ వ్రాసిరి. కవిత్వమును భారతమునువలె, భాస్కరుడు లామాయణమునువలె, పోతన్నగారు భాగవతమును వలె, ఒకగొప్ప పురాణమును తెనిగించినగాని యాంధ్ర సాహిత్యములో తమ పేరు కావ్యతముగా నుండదని పూర్వకపు లనుకొనుచుండెడివారు. అంచుచేత మా

గురువులు దేవీభాగవతమును వ్రాసిరి. కాని వారితో సమానముగా వారి సమకాలికులైన దాసు శ్రీరాములు గారుకూడ వ్రానిరన్న విషయము మాకు చిన్నప్పుడే తెలియుటయు, విద్యార్థులమై యుండగా మేము శ్రీ దాసు శ్రీరాములుగారు వ్రాసిన యీ దేవీ భాగవత మును కొన్నికొన్నిచోట్ల చదివి యానందించుటయు చిన్నప్పటి మా కవితా సాధనలో వీరి గ్రంథము కూడ నొకటి యగుటయు మాకు బాగుగా జ్ఞాపకమున్నది. వీరి గ్రంథము మఱల చదువవలయునని రెండుమూడు మారులు ప్రయత్నించితిని. నాకు లభ్యము కాలెదు. ములుగు వారి గ్రంథమే ఎవరో కొద్ది దినములు నావద్ద నుంచుటచేత కౌచిత్కముగా చూడగలిగితిని.

ఇప్పుడు వీరి గ్రంథమును అందందు చూచుట తటస్థించినది. ఈ గ్రంథములో గడుసుపోకడలెన్నో కలవు. సమకాలికులయు, పూర్వుల యొక్క యు మార్గములు సమృద్ధికలవు. తెలుగువలుకుటకు పెక్కులు గలవు. పలుచోట్ల ప్రౌఢరచనగలదు. సప్తమస్కంధములో దేవీస్తోత్రములో కొన్నిపద్యముల వందపాదులు, దీర్ఘ సమాన భూయిష్టములు వీరి రచనారాధిని తెలుపును. సప్తమస్కంధములో 'కృష్ణా భక్తకల్పద్రుమా' అన్న మకుటముతోడి యొకశతకమే కలదు. పూర్వపురాణములలో నిట్టివిలేవు. వీరు విడిగా కృష్ణభక్తమునువ్రాసి యిది పాదుబోవుటయెందులకని తమ దేవీభాగవతమున చొప్పించియుండవచ్చును. మఱియు కొన్నిచోట్ల వీరిరచన చాల విచిత్రముగా నున్నది. ద్వాదశస్కంధములో అమ్మవారి అనగా గాయత్రీదేవియొక్క సహస్రనామములు పూర్తిగా పేర్కొనబడినవి.

పురాణములు చదివి వానిలోనున్న విషయముల భాగవతాదులలో లేనివి తెలిసికొనుటకీ గ్రంథము మిక్కిలి ఉపయోగపడును. భూగోళ, అగోళవిషయముల క్రతువులస్వరూపము, ఉప ని ష క్తు ల లో ని రహస్యములు మొదలైనవిన్నవికలవు. స్వార్థోచిత చక్షుషవైవస్వతమును చరిత్రములుగలవు. ఇతర పురాణములలోలేని కొన్ని విశేష విషయము లిందు సులభముగా తెలిసికొనవచ్చును. ఇందు భారతకథ యున్నది. అన్నికథలు కలవు. ఒక్కొక్క కథ యొక్కొక్కవిధముగా వ్రాయబడినది.

బహువృత్తములు తత్రతత్ర గ్రహింపబడి, చారుత్వమును సంపాదించుచున్నది. అందందు తెలుగు భాసలోనున్న కొన్ని శతకములలోని కొన్నిగడుసు రచనలు స్వీకరింపబడినవని చెప్పవచ్చును.

నారదుడు శ్రీయై కులధ్వజాదను రాజుతో సంసారము చేయటం ఒక చమత్కారమైన శృంగారరసము భాసించునట్లు వ్రాయబడినది. పలుచోట్ల పలు రసములు పీల్చి సంతపరకు నిర్వహింపబడినవనుటలో పొల్లుమాట యేదియు లేదు.

కావ్యరచనలో శృంగార రసములో కొన్ని తెలుగు మాటలు పెందలకొలదిగా ఉపయోగించుట పూర్వ కవుల గ్రంథములయందు కన్పించుచున్నది. ఈ గ్రంథమునందా పదము లన్నియు తత్రతత్ర వాడబడినట్లు కన్పించుచున్నది.

ఈ కవిగారియొక్క యాంధ్ర భాషాజ్ఞానము మిక్కిలి దొడ్డది. వీరి లోకానుభవము దానికంటె

దొడ్డది. పూర్వ కథావిమానము' మణియు మిక్కిలిగా మున్నది.

గ్రంథము సర్వాలంకృతమై యున్నదని చెప్పవలయును. ఈ గ్రంథము చదివినచో ఎట్టివారైనను కవులు కాక తప్పదు. రచనలోని చారాకుద్ది ప్రకృత పథమున మున్నది. నవమస్కంధములో 261, 262, 263 పద్యములు చదివినచో నేను చెప్పిన శృంగార రసములోని తెలుగు మాటల పోహళింపు వ్యక్తమగును. ఆ పద్యములలో మున్నది భగవంతుడు వరాహమై, ప్రకృతి దేవితో సంసారము చేయుట 'ఒక్క వేలుపుల యేడు' దేవతల సంపత్కరమని యర్థము. ఇట్టి చమత్కారములు పలుచోట్ల కలవు.

మొత్తముమీద కైలి చాల సులభమైనది. ఈ మహా కావ్యము ఆంధ్ర పద్య రచనాగత మాధుర్యసౌకు మర్యగుణములకు నునికిపట్టని చెప్పవచ్చును. ఇందులో మణియు దేపి సంబంధములైన కథలు కలవు. అవి మిక్కిలి భక్తితో వ్రాయబడినవని చెప్పవలయును.

ఇంత పెద్ద గ్రంథములోని గుణములన్నియు పేర్కొనుట చాలా కష్టము. పీఠికయే బలిసిపోవును. దాసు శ్రీరాములుగారు ప్రసిద్ధులైన కవులు. వారి గ్రంథము జాగ్రత్తగా చదివినచో వనేకములైన తెలుగు పలుకుబళ్ళు తెలియును. ఈ గ్రంథము పుస్తక రూపము కాబోవుచున్నదని విని యీ రెండు వంతులు వ్రాయుట నా విధియని తలపిసి వ్రాసినది. వందీతులు మన్నించురుగాక.

మహాకవి దాసు శ్రీరాములుగారి అమృతావ్యములు

శ్రీవిశ్వనాథ వేంకటేశ్వర్లు

మహాకవి దాసు శ్రీరాములుగారిని నేను చిన్న తనమునుండియు వినికిడివల్ల నెఱుంగుదును. మా నాయనగారు వీరివిగుఱించియు వీరికవితనుగుఱించియు నగౌరవముగ ప్రసంగించుచుండిరి.

తరువాత కొన్నిశుక నేను వీరి రచనలు చదివితిని. ముఖ్యముగ వీరి తెలుగునాడు మొదట పరిచితమైనది. అందలి పద్యములు కొన్ని మా అన్నదమ్ములిరువురకు కంఠతః పఞ్చయందెను.

చదివినా ఋగ్వేదాసామములే భూర్భువ
స్సువరాధిలోకములే సుతులు ముట్టి

అను సీసపద్యము మాయించి బహుకాలముగా ఆలాపించబడుచుండెడిది. మొదటినుండియు మా అన్నగారు తెలుగు మహాకవుల మేరేర్చిన పద్యములు వోటికిఁబట్టి చదువుచుంటియు నవియెల్ల మాయంటి వారెల్లరకు కంఠతః పఞ్చుటయుఁబరిపాటిగానుండెడిది. అట్లువచ్చిన పద్యరత్నములలో నిదియొకటి. తెలుగు సారస్వతములో నన్నయారి కవు లొక్కొక్క రొక్కొక్క నూతనశైలికి సృష్టికర్తలు. నన్నయ, శ్రీనాథుడు, నాచనసోముడు, తెనాలిరామకృష్ణుడు గొప్ప శైలికర్తలు. తదితర కవిచాలక్షణము లట్లుండగా నెవరి ప్రత్యేకశైలి వారికొక భూషణప్రాయము. అట్టి శైలిసంపదలేనివాడు కవివాచ్యుడు కాదని మా అన్నగారి అభిప్రాయము.

పూర్వోక్తమైన సీసపద్యమట్టి శైలిసంపద కలిగినది. దానిని శ్రీనాథుడు, తెనాలి రామకృష్ణుడు మొదలైన మహాకవుల పద్యములప్రక్క నిలువఁజెట్టినచో నది మొక్కచోతన ప్రత్యేకతను నిరూపించగల

శక్తిగలది. శ్రీ దాసు శ్రీరాములుగారి రచన శక్తిగలదని నిరూపించుట కీ పద్యమొక్కటిదానిను. పండిన వాఙ్మనోవృత్తులుగలిగి చిరంతనమైన కవికాభ్యాసము చేసి యవిర్వచనీయమైన ప్రాగ్జన్యసంస్కారము గలిగిన మహాకవి నోటినుండిగాని యట్టి పద్యరత్నములు వెలువడవు.

శ్రీ దాసు శ్రీరాములుగారు ముప్పది గ్రంథములకు బైగా రచించిరి. వానిలో శ్రీ దేవీ భాగవతము ప్రధాన ముల్లప్రాయము; నా కది యిష్ట గ్రంథము. నేను దానిని గుఱించి వ్రాయవలయును. దానికి దగిన సామగ్రి నే నింకను నమకూర్చుకొనలేదు. అందువల్ల నీ వ్యాసములో శ్రీ శ్రీరాములుగారి చిన్న గ్రంథము లనుగూర్చి వ్రాసి తృప్తిపొందుదును.

ఒకమాట. దేవీ భాగవతము వ్రాయుటకు పూర్వ దీక్షపరుడై యుండవలయును. శ్రీరాములుగారి కే దీక్షయు లేదని వారి మనుషులు శ్రీ పద్మనాభరావుగారన్నారట. అది ప్రామాదికమని నా కలంపు. శ్రీరాములుగారు మహా దీక్షపరులని నేను నిస్సంశయముగ నెఱుఱుచున్నాను. శాక్త సంబంధమైన, శంక్ర సంబంధమైన సర్వవిగూఢ విషయములు శ్రీరాములుగారికిఁ గ్రరతలామలకములు. దీనికి వారి దేవీ భాగవత రచనయే ప్రమాణము.

వారి యిష్ట దేవత కామేశ్వరి. ఆమె వారి యిలువేలు. దాసువారిది హరితన గోత్రము. మాషియు హరితన గోత్రమే. హరితన గోత్రులకు కామేశ్వరి యిలువేలుగా నుండును. పెండ్లి పేరంటములలో నామెను కుటుంబములోని జీవద్దంపతు లెల్లరునుగూడి

కొల్పిచుండురు. మా గురువర్యులు శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటాద్రిగారును కామేశ్వరిని గొల్పిచుండిరి. శ్రీవారి దేగోత్రమో నాకు గుర్తులేదు. వారి ఆరోగ్య కామేశ్వరి, సాధాగ్య కామేశ్వరి శతకములు నేనెఱుంగుదును. అయితే కామేశ్వరికి ప్రత్యేకమైన మంత్ర మేదియు నా యెఱిగినంతవఱకు లేదు.

కామేశ్వరి ద్వితీయ కూటాత్మిక. కకారము మొదలు మకారము వఱకు నున్న స్పర్శాక్షరములు జాగ్రదవస్తా ప్రతీకలు. కామేశ్వరి వాని కదిష్ఠాత్రి. కా-మ=కామ+ఈశ్వరి=కామేశ్వరి. దీనికి క్లిం అను నది ఖీజాక్షరము. కూటత్రయము మాయా ఖీజముతో పర్యవసించును. క్లిం హసకహాలహిం - అనునది మంత్రములోని రెండవ కూటము. ఇది కామేశ్వర్య ర్యాత్మకము. పంచదశ నిత్యలలో మొదటి నిత్య, అనగా ప్రతిపత్వ్యరూపిణి కామేశ్వరి - ఆమెకు దీర్ఘాంతములైన యవలలు విందు సహితములు ఖీజములు. యాదు లంత్యములు. సుషుప్త్యాత్మకములు. కాగా కామేశ్వరి జాగ్రత్తుపై వ్యవస్థలను బాలించు దేవతయని యేర్పడుచున్నది. అయినను ఆమెకు ప్రత్యేక మంత్రోపాసన లేదు. (నాకు తెలిసినంత వఱకు).

ఇంతకు శ్రీరాములుగారేమంత్రము నుపాసించిరో తెలియదనుటకే యింత వదిలించినది. "గుహ్యోతి గుహ్యో గోప్రీత్యం" అని యున్నది. పూర్వకాలమున - ఇప్పటికిని కొందఱు ఉపాసకులు తమ యిష్టదైవత మంత్రములను బయటపెట్టెడివారు కాదు. సర్ జాన్ ఉద్రాఫ్ వండితునివంటి పాశ్చాత్య శంక్రవిదులవల్ల ఈ శాస్త్రము కొంతవఱకు రచ్చ తెక్కినది. అట్లే శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటాద్రిగారిచే ననుష్ఠితమైన మంత్రరాజమేదోకూడ తెలియదు. శ్రీ రామకృష్ణవరమహాన కాళిదేవులపాసకులని మాత్రమే తెలియునుగాని వారిచే నుపాసితమైన దేవతయు, తన్మంత్రమును నెఱుకపడవు. ఇది యుపాసకుల మర్యాద. శ్రీ దాసు శ్రీరామకవిగారి మర్యాదనే యనుసరించిరి.

ప్రకృత మనునరాముః. శ్రీ దాసు శ్రీరామకవిగారి తెలుగువాడు లోకోత్తరమైన గ్రంథము. ఇది బొగడిక కాదు యద్భుతమైన వచనము. కవి కవిత వ్రాయును. ఆయన వద్యరచన, వ్యంగ్యముల కూర్పు, అలంకార విబంధన, బాషాస్వాషమము - ఇవి విమర్శనీయాంశములే కాని యవి ప్రధానములు మట్టుకు కావు. ఈ యంశము కొందఱు కాశ్యర్యకారి కావచ్చును. కాని నేను సత్యమునే చెప్పమంటిని. కవిత్వకు బాషారులు వ్యంగరసాదులకూడ ప్రధానములుకావు మరిప్రధానమేది? ఇది గద్యునప్రశ్న. దీనికి సమాధానము చెప్పుట కష్టము. కావ్యమునందు సర్వత్ర ప్రతిబింబితమగుచు నెప్పటికప్పుడు నవనవోన్మేషముగా పాఠకున తెదురగుచు, కావ్యార్థమునకెల్ల నొక నూతనవికాసము వాసంగుచు, కావ్యవస్తువునకు వెనుక దాగియుండు కవి మనోవృత్తి - కావ్యమునకు ప్రధానాంశము. అది యనుభవరూపముగా నుండును. దాని నందుకోలేని వారు విమర్శకుడు కాదు సరికదా, సరియైన పాఠకుడు గూడఁగలేదు.

దాసు శ్రీరామకవిగారి తెలుగువాడను కావ్యమున ప్రతిబింబితమగుచున్న వారి మనోవృత్తి మేరిమి బంగారువంటిది. విశేషమైన వశీలనము, సరసమైన హాస్యము, గణించేయని తెగడిక పీరి మానసికాదర్య గుణమునకు బ్రతిబింబములుగా నలరారుచున్నది. తెనుగుసాహిత్యములో హాస్యరసప్రధానములైన కావ్యములు మృగ్యములని యభియోగముకలదు. ఆ యభియోగము తెలుగునాడుతోఁదీరిపోయినది. ఇది యొక విధముగా ఎడిసన్ వ్రాసిన Spectator వంటి కావ్యము. సంస్కృతమున దీనిబోలినది విశ్వగుణాదర్శనపుపు. హాస్యరసవిర్వహణము దారి దున్నాద్యమైన విషయము. I hate not the man, I hate his faults అను గాంధీయసిద్ధాంతము ననుసరించి తద్వ్యతిరేకముగా మనుజుని చేతల విమర్శించుచునే, అందించుచునే: వేగకోశముచేయుచునే యతనినారాదించు గంభీరమైన పక్కి, మాటబొందిక, కూర్పు బొబ్బగ్గి స్థిగ్రంథము నందడుగడుగునఁ బొడగట్టు

చున్నది. ఈ విషయమును లక్ష్మీకరీంబుటకై యీ గ్రంథమునందలి పద్యముల నన్నింటినుదాహరింప వలసియుండును. గ్రంథభాషాశ్కమునకు జంకి యీ పది చేయకుంటిని. శ్రీ దాసు శ్రీరాములుగారి విష్ణుక్ష పాతవృత్తి, వారి రసభరితమైన హృదయవైశాల్యము నీ క్రిందియుక్తులలో గమనింపవచ్చును.

“వసుధ నియోగి సంధ్యయును నైదికు చేతి విడెం బుంటునున్”

“నైదికునకు దర్శుపోటు, నియోగికిగలముపోటు, రాజులకీటెపోటు”

మాధుర్యగుణించి-

భోగినీయోగ సంభోగంబు పాటించ

దివిరి సాలగ్రామ తీర్థమాడ.” అనిరి.

“స్మార్తులలో విస్తరిపొత్తె వియ్యముల పొత్తులేపు వింతయ్యెడిన్”

దాసువారు సంఘం సంస్కారులు. వీరు నైదికు లతో వియ్యములొనరించిరి. దానికి బీజమువేసినది శ్రీరాములుగారే.

“నియోగులు కుక్కగుంపు, మాధువులు కాకిగుంపు- నైదికులు రాబందుల గుంపు.”

“నైష్ఠవ బ్రాహ్మణులదె దైవప్రతిపత్తి”

ఈ వాక్యమున వేళాకోళము, మెప్పురెండును మిళితమైయుండుట గమనార్హము.

తైవులకు దీక్షతో అమర్త్యత వచ్చును-మర్త్యత మంటపాలు, అమర్త్యత మంటపాలు అని కవి కేరడ మాడుచున్నాడు. తైవులనుపాతిపెట్టిగా వారిదేహములు మంటపాలగును. తైవేతరులను తగుల బెట్టుటచే వారిదేహములు మంట-అగ్నిపాలగును.

ఈ గ్రంథమునఁ గవిగారు కొన్ని స్వతంత్రప్రయోగములను వాడిరి - మూతురు కర్పరంద్రముల్ - ఇది చిన్నయసూరికి నమృతముకాదు-

తవైవ మమంచున్ - తన+ఏవ+మమ+అంచున్
ప్రీవాచక తత్వమ సంబోధనంబులమీద ఆకారంబునకు సంధిలేదు - మమ+అంచున్ = మమయంచున్ అని యుండదగును.

రుబ్బు గుండాకార రూఢి-ఈ సమానముచింత్యము వియ్యపొత్తులన్ - ఇట్టి మువర్ణలోనమానము మూర్తికవి చేసినాడు.

పాంధణాదలు - ఇది నైసదము-

శ్రీదాసు శ్రీరాములుగారిలో నొకవిధమైన తిరుగు బాటుతీవ్రత యున్నది. అది భాషా విబంధనల విషయములో బ్రతకముగాఁ గాన వచ్చుచుండును. దీనినిగూర్చి మఱియొక చో వివరముగా విన్నవించుతును.

అభినవ గద్యప్రబంధము

ఇది శ్రీ శ్రీరామకవిగారు రచించిన యొక వచన ప్రబంధము. పుడమిలో లేనిది, అన్ని వర్ణనములు కలిగినదైన యొక కథ నేడు నాళ్ళలో వచనమున రచింపుమని యొక మిత్రుడు కోరగా శ్రీరాములుగారు దీనినివిశీకరాలములో రచించియిచ్చిరి. ఈయనలో నొక తిరుగుబాటు దోరణి యున్నదనిపైన వ్రాసితిని. అదికేవలము తిరుగుబాటేకాదు. Challenging Temperment (నవాచేయు తీరు) కూడనున్నది.

సుబోధ యను పౌత్రమున ఆచార శబ్ద నిర్వచనము చేయుచు వీరిట్లు వ్రాసిరి. “ఇందు నా వలనఁ బొడపిన తప్పలు నాకుఁ గనబరచి పెద్దలగువారు నాకు బుద్ధిచెప్పి నవరించుకొనఁ జేసిరేని మిక్కిలి సంతోషించెదను.”

ఈ మాటల పోలిక గమనింపదగును. పెద్దలైన వారు బుద్ధి చెప్పవలయునట. స్మర్తయూ వర్తతే విద్యా-పూర్వము మనదేశములో శాస్త్ర వాదములు జరుగుచుండెను. ఉభయ వక్షముల నుద్బంధ పండితులు నిలువబడి వాదించుచుండిరి. ఇప్పుడు పండితులు లేరు, వాద విషయములు లేవు-ఆ సంస్కారము పండిత కవులందుండెడిది. అప్పుడుదుపులు శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళవారి కాంము లోనివారే.

ఈ సుబోధ యను పౌత్రము సంస్కృతమున వ్రాయబడినది. సంస్కృతమున విది వాక్యత్రయ మాత్రమే. అవి యివి.

౧. ఆదాచారం నిర్వదిష్యామి.

౨. ఆదాచో ధర్మానుష్ఠితి శ్వాప్నే

౩. సజాతీయ క్రియాపరంపరాదరణ మితరత్ర.

ఈ వాక్యత్రయమే యీ గ్రంథ శరీరము. దీనికి శ్రీ సప్త జగన్నాథశర్మ యనువారు తెనుగున సుబోధ యను వ్యాఖ్యానము వ్రాసిరి. దీనికి శ్రీరాములుగారే తెనుగులో నొక పీఠిక వ్రాసిరి. తాము వ్రాయబోవు దురాచార పితావ భంజని యను గ్రంథమున కిది యొక ప్రవేశిక యను తాత్పర్యమును వెల్లడించిరి.

ఇంతకు వీ వాక్యత్రయమందు ఆచార మనగా ధర్మానుష్ఠానమని వెల్లడించిరి. సుబోధ వ్యాఖ్యానము గూడ నట్లే వివరించినది. పరాచర స్మృతికి వ్యాఖ్యానము వ్రాసిన మాధవామాత్యులు.

“నిత్యనైమిత్తి మయో రాచారో ధర్మయో రభేదస్య వివక్షి తత్యాక్” అని వ్రానియుండుటచేతను.

మనుస్మృతి వ్యాఖ్యాతయైన కుల్లూకభట్టు, ‘పుంష ధర్మరూప ఆచారః’ అని వ్రానియుండుటవల్లను ఆచార మనగా ధర్మానుష్ఠానమే యని వివరింపబడినది. కాని యిది శ్రీరామకవిచే వ్రాయబడిన దురాచార పితావ భంజని గ్రంథమున తెల్లపప్థంభకమైనదో మనకుఁ దెలియదు. దురాచార పితావ భంజని యను గ్రంథము లభ్యము కాలేదు. అది దొరికినగాని దీని మంచిచెడ్డలు విచారింప నయితి గాదు.

చెక్కివీళ్ళవారన్నట్లు శ్రీరాములుగారు సరసకవి, విద్యకవి, స్వతంత్రకవి, అశుకవి, ధాత, నేత. వారికి బిరిదిరముకాని శాస్త్రము లేదనవచ్చును. జ్యోతి శాస్త్రము, వైద్యశాస్త్రము, వ్యాకరణశాస్త్రము, తర్కశాస్త్రము, తంత్ర శాస్త్రము, వేదాంత శాస్త్రము వారికిఁ గరతలామలకము లన్నట్లు తోచు చున్నది.

కాని యాయన తంకట్టన కాలము అంగ్లేయుల పరిపాలన కాలము పాశ్చాత్యుల విమర్శ దృష్టితో దేశీయుల యాచారములను బరిశీలించు నొక ధోరణి యానాడుండెను. శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము మంతులుగారి వంటి సంఘసంస్కారులుడయింది వర్తిల్లిన కాలమది. పంగదేశములో శ్రీ రామమోహనరాయలు, మహా రాష్ట్రమున పండిత రామబాయి వర్తిల్లిన కాలమది. శ్రీరాములుగారు సంస్కృతాంధ్ర కర్ణాటకాంగ్ల సాహిత్యములయందు న్యాయశాస్త్రము (Law) నందు అందెవేసిన చేయి-ఆనాటి సంస్కార వాదముల ప్రభావము కొంత యాయనపైఁ బడుటలో నాశ్చర్యము లేదు ఏతద్విధమైన యావేశమున బొడమినది దురాచార పితావ భంజని కావచ్చును.

ఇంతకును అభినవగద్య ప్రబంధమునుండి సుబోధ మీది కొక గుఠకు వేసితిమి. ఈ పౌత్ర మనేక విధముల నభినందనీయమై యున్నది. ‘గద్యం కవీనాం వికషం పదంతి’ అను నానుడి యున్నది. పద్య కవులెల్లరు గద్యము వ్రాయలేరు-వ్రాయరు. శ్రీరాములుగారి గద్యశైలి ప్రౌఢగంభీరమై చిన్నయసుారి గద్య శైలిని దలపించుచున్నది. చిన్నయసుారి శ్రీరాములుగారికి సమకాలికుడో, అర్వాచీనుడో-

అనలు విచిత్రమైనది వారి కధాకల్పనా శక్తి. పుడమిలో లేనిదానిని మిత్రు డడిగినారు. అందుచేత క్రొత్త కల్పన యవసరమైనది.

అది యొకటికాదు, రెండుకథలు. అంగి, అంగము. అంగియైన కథ చిన్నది. అంగకథయే పెరిగి కావ్యము నాక్రమించినది.

పాంచాలదేశంబున నింఢ్రావతీ యను పట్టణము కలదు. పద్మపాదుడు దానికి రాజు వానికి భార్య రిరువురు. వారిరువురకు సంతానములేదు. దానికారాజు దిగులునడుచుండెను. అతడొకనాడు భార్యాద్యయముతో సుద్యాసవనమునకుఁ బోయెను. అం దొక దేవదారువృక్షముపై కాంజ్జుడు దివ్యదృష్టియను నక్షి

దంపతులుగలవు. అవి రెండును రాజయొక్క యన పర్యటోషము వానితోపు నుపాయం బెఱింగినయవి. వాని వల్ల రాజు వినుటచే నతడు రహస్యమును తెడగొట్టినది యవి యెగిరిపోయినవి. ఇట్లుజరుగుటచే రాజు విచారపడి మంత్రుల సలహానడిగెను. మంత్రులలో మణిమంతుడనువాడు సన్యాసివేషమును వేసికొని రాజునకు జక్షుల రహస్యముచెప్పనిది తెలియజేసెను. ఈమధ్యలో మణియొక యనపర్యటోష బాదితుడైన వాడుద్యానవనములో దొంగతనముగా గాచియుండి పక్షిలను గలవరవరచుటచే నవి లేచిపోవుట యొక మాటు జరిగినది. చివరకు పక్షిలు చెప్పిన రహస్య మిది-

శ్లో॥ చంద్ర భాగా నదీర్షానాత్
భవానీ పూజనా దపి
అపుత్రాః పుత్రజన్మంతు
జీవంతు శరదాం శతం॥

దీనికి మతిమంతుడు క్రొత్తవ్యాఖ్యానముచేసెను. చంద్రభాగలో స్నానముచేయుచు ప్రాతఃకాలమున భవానీ విని మూడుదినములు పూజించినచో గృత కృత్యుడవగుడువని చెప్పెను.

పై శ్లోకమునందలి యుత్తరార్థము పౌరాణికులు చదువు ఆశీర్వదనపాతములోనిది. ఇందు 'నంతు' అను లోబ్ధప్రత్యయమునకు యోగ్యత చాలదు. స్యుః అని యున్నచో యోగ్యముగా నుండెడిది. లేక లబ్ ప్రయోగముచేసిన బాధయుండదు. మూడుదినము లన్నమాట మతిమంతుడుచేసిన వ్యాఖ్య శ్లోకార్థగతము కాదు.

ఇది అంగియైనకథ. దీని కంగముగా శ్రీరాములు గారు పెద్ద కథనల్లిరి. అందు బ్రాహ్మణపుక్త్రుడు విద్యానాథుడుబొందిన పాట్లు, వాని వలచిన నాగకన్య కనకవల్లి బొందిన యగదాట్లు, చివరకు వారిరువురు వివాహాశ్చర్య యుజ్జయినిలో మంత్రపదవిసండుట- యీ మొదలైన సుఖాంతమైన చిలువలు పలువలుగా వర్ణింపబడినది.

మొత్తముమీద నీ ప్రబంధమునకు మూలమెందును లేదు. ఈ కల్పనాశక్తి యద్భుతావహమని యంగీకరింపక తప్పదు. ఎట్లులైనను విది కాశీమణిరీతభవలె నడచినదిగాని యిందు లోకోత్తరమైన సందేహ మేది యునులేదు. లేక పాతకుల చవాళువణకరదూతని సమ్మర్దిగా దీర్చునట్టి కథాద్యయమిది. అదియునుగాక యీ రెండు కథలకు ఆంతరంగికమైన సంబంధ మావంతయు లేదు. ఈ రెండింటికీ నేదోరకముగా తాదాత్మ్యమును గల్పించునన్నను వలనుగాకున్నది.

ఇందలి రచన లోకోత్తరమై సాంకారమై నగుట వృత్తిరీతియై పండితాదరణముగా నున్నది-

ఇక్కడ నొకమాట చెప్పవలయును. ఈ ప్రబంధ రచనాకాలము నాటికే శ్రీరాములుగారికి శక్తి పూజా పరాయణత్వము, పునిష్టమైయుండెను. పూర్వోక్తమైన శ్లోకమున భవానీ పూజనము. ఈరూపమున నున్న విద్యానాథుని వైదుష్యమును వర్ణించువట్టి భారతీ మంత్రోపాసన నుగ్గడించుటయు దీని బ్రమాణములు. ఒక విధముగా దేవి భాగవత రచనకు సంబంధించిన యిచ్చాశక్తి యీ ప్రబంధరచనా కాలమునకే శ్రీరామ కవిగారి హృదయదర్శమున బ్రతి బింబితమై యుండునని నా యూహ-

కృష్ణభక్త కల్ప ద్రుమ శ్లోకము

ఈ శ్లోకము దేవీభాగవతాంతర్గతమైనది. సంస్కృతములోనిది. భగీరథుడొనర్చిన గోలోకవాసి కృష్ణ స్తోత్రమట్టిము. సంస్కృత దేవీభాగవతమున విదినవమస్కంధములోని ఏకాదశాధ్యాయమునందున్నది. అందు భగీరథుడొనర్చినస్తోత్రమునుకవియైమాత్రము ప్రపంచంపలేదు. అందు

'కుష్టాప దృష్ట్యా నృపతిః ప్రణమ్యుర పునఃపునః'

అ- మాత్రమే యున్నది. కాక పోయినచో మూడు శ్లోకములన్నరయందు శ్రీకృష్ణుని పర బ్రహ్మత్వ స్తోత్రములైన విశేషణములను బ్రయోగించియున్నాడు. ఆ విశేషణపదముల నాశ్రయించియే

యా శతకమును జెప్పినారనవలయును అట్లు గాక యిది స్వకపోల కల్పితమునకుయే యునితముగా నుండును. ఈ శతకములోని రచన యనుభవభారియైన వేదాంతి శాస్త్రములోని పరీగట్ల నెత్తిచూపుచుఁ బూర్వపక్ష సిద్ధాంతరూపమున గావించి యాత్యవిచారగతిగా నున్నది. ఒక విధముగా నిందలి రచన వసురాయకవి చింతాపూజి గ్రంథరచనను బోలియున్నది.

ఇందలి కొన్ని వాక్యములు పండితైకి వేద్యములై హృదయములై యున్నవనుట యతిశయోక్తి కాదు.

‘హంసల్ పుచ్చెద రేమివింత యిది-’

హంసలు పురుగులు యనగా ఉచ్చాస్యన నిశ్శాస్యనములను వ్యర్థము చేయుట యని యర్థము నిచ్చు ప్రౌఢ ప్రయోగము.

84 వ పద్యమున సంసారమును తోలుబొమ్మలాటగాఁ బోల్చిరి. క్రొత్తదైన యువమానము.

గిల్లి ముద్దో - పిల్లవానిని గిల్లి ముద్దాడు పద్ధితి యందు బేర్కొనబడినది.

౪౪ వ పద్యము -

పదివేలేండ్లు తపంబు సేసినను నీ భక్తుండు గాకెట్లు భావ్యుడు జ్ఞాన సమేతు డయ్యెడిని -

ఈ పద్యము భగీరథునికి సమన్వయించుచున్నది. కోతిన్ బ్రహ్మనుజేయు నీ కరుణకున్ || ౮2 || పద్యము. హనుమంతుడు భవిష్యద్రుహ్మ యగునని పురాణ పవన ప్రమాణము.

ప్రహ్లాదుని విషయము 84 పద్యమునందుట్టంకించబడినది. ఈ హనుమత్రహ్లాదుల విషయము భగీరథుని కాలమువలట్టి చూచిన సరిపోదేమో! శేవాయుగాంతర విషయములని సరిపెట్టుకోవలయును.

84 వ పద్యమున బాహ్యార్పణ వికారరణచ్చాయ యున్నది.

85 వ పద్యమున జ్ఞానభక్తి కాండముల హేయ తోషిపాదేయత్యములు విచారించుచు దివ్యజ్ఞానము నీది, భక్తియందలి తీసి నాదియని చెప్పుట మనోహరము-

ఈ శతకమునందు గొన్ని స్వతంత్ర ప్రయోగములు కారణైక్యత - తద్వికృత పైతృత ప్రయోగము - (87)

ముందో ముందకయో - ముంచియో అని యుండదలను - క్తవ్యముపై నివారనంధి - (88)

ఆదివ్యాధి జరామరాది మమతాయంబు - (78)
జరా+అమర+అది ఇందమర శబ్దమునకర్తృపూసగమ.
జరామరణమయ- అని యుండదలను-

ఈ సందర్భమున నొక్క విషయము గమనింపవలయును. శ్రీరామమహాకవి విమర్శకాగ్రేసరులు. దేవీభాగవతాదికయందు రేప శకటరేఫములను గూర్చియుఁ గొన్ని యితి ప్రాసములను గూర్చియు విష్ణుస్తవముగా విమర్శించి శిష్టగ్రాహ్యమైన పంథనను సరించిన యనుభవశాలి. అయిన గ్రంథమునందున్న స్వతంత్ర పయోగములు భావికపులచే స్వచ్ఛందముగాఁ బ్రయోక్తవ్యములేయని చెప్పదగును. ‘నిరంకుశాః కవయః.’

చక్కట్ల దండ

ఇదియొక అచ్చతెనుఁగు శతకము. లోకవృత్తము ఏకవి పరిశీలించినటులు మఱియొకరిచేఁగాదని యీ శతకము ఋజువు చేయుచున్నది - చక్కట్లదండ యనగా లౌకిక నీతిమాలిక యని కవిగారే యర్థము వ్రాసెరి. ఈ శతకమునందలి ప్రతిపద్యమును గవిగారి యనుభవపై భవమును బ్రజ్ఞావిశేషమును వేసోళ్ళఁ జాటుచున్నది. తత్సవ శబ్దముల జోలికిబోక కేవలము జానుదెనుఁగునఁగల్గుము వ్రాయుట యలతియైన పని గాదు. ఇట్టి యచ్చతెనుఁగు కల్పములు వ్రాసిన వారెల్లరు నేదోయికపోట బ్రమాదపడుచునే పచ్చిరి. శ్రీరాములుగారక్కడే శ్యములనెక్కువగా వాడిరి. కాని వారిలోనున్న విశేషము తెలుగుపలుకుబడి చెడకుండఁ

బట్టట- ఇది తాషాప్రియులెల్లరు చూడదగిన గ్రంథము
ఈ కల్పము చివర 98, 99 పీఠపద్యముల యందున్న
శ్లోషవివరింపబడినది. గెలుపుసాలు - జయ సంవత్సర
మనిరి. ఇది నేయార్థముకదా. ఆయినను నిట్టి
కల్పములఁబొడుగుటలోఁగై నరులకి యగదాట్లుకప్పవు.
ఉగ్రక్రవసుడు వెట్టచెవులతపసి రాయుడు కాలేదా ?

ఏతావతా శ్రీ దాసు శ్రీరామకవిగారు బహుముఖ
ప్రజ్ఞాధురంధరుడైన మహాకవియనుట నిస్సంశయము.
A Versatile genius అయిన యొక మహాసము
ద్రము. అందనేక రత్నముల కలవు. పరిశీలించఁ
జాల పరిక్షకులకే వాని యొన్నత్య మెఱుకవడును.

తంజావూరు కవులయుగము తరువాతవచ్చిన సార
స్వతయుగమును షీఱయుగమని సాహిత్య చరిత్ర
కారులు వ్రాయుచున్నారు. శ్రీ దాసు శ్రీరాములుగారి
వియుగములోఁజేర్చినచో నది షీఱయుగముకానేరదు.
వారిని గూడ నధునాతనయుగమున జేర్చినచో నది
పేఱుమాట.

ఆచంద్రతారకం బాంధ్రియున్నవ్విన్యా
దాసు శ్రీరాముండు ధరణివెలుగు (నిదామ)

స్వస్తి

దాసు శ్రీరామమహాకవి కృతులు

తెలుగు అక్షరాస్యులందరూ పండితులేకదా. నిరక్ష రాస్యుల పాండిత్య విశేషాలనుగురించి ఊహించుకుని విని, అతిశయించడేనీ, వాటిని గురించి వన్నెలు చిన్నెలుగా చెప్పుకుంటూ, వాటిని ఏ విశ్వవిద్యాలయమూ, ఏ భాగ్యవంతుడూ ప్రచురించడేమో అని అడిపోసుకుంటూ 'సాంస్కృతిక కాలక్షేపం' సాగిస్తూ ఉంటారు వరువురు.

మరొక భావకు — వీళ్లు ఏం చదువుకున్నవారో చెప్పలేంగానీ - ఇంగ్లీషు ముక్కలు, పత్రికలలోని మాటలు అలవర్చుకుని, "గ్రాంథికం తప్ప, వ్యావహారికం ఒప్పు, గ్రామ్యం దివ్యం" అని ప్రబోధిస్తూ ఉంటారు. వీరికి రాజకీయవాదుల అండదండీ. ఉన్నది ఉన్నట్లు చదివి రసంఉంటే రసమో, ప్రబోధం ఉంటే ప్రబోధమో, ఏది ఉంటే అది స్వీకరించి ఊరుకోరు. తీరా గ్రాంథికం, గ్రామ్యం, వ్యావహారికం అనేవి విధిన్న భాషలా!

ఇంకొక భావకు - పుస్తకం చూడడం - దీనిలో భలానా ముక్క చూడందని పాఠకుని ముందు పారేసి, 'ఇది ఎంత రమణీయంగా ఉందో చూడండి - ఇది ఈ భలానా రచన చేసిన మహావీయునికే తగును' అని పొగడేస్తుంటే, "ఈ దోరణి అర్థం కాకపోతే మన పరువు దక్కదు" అని నాణోటివారు హడలిపోయి, రససానమత్రతకు చిహ్నంగా తల అడించేయడం. తెలుగులో కవిత్వం వ్రాసిన ప్రతి పూర్వ కవిని ఇట్లాగే కాలక్షేపంలోకి దించేవారు పండితులు.

సావం: మరికొద్దిమంది ఈ రచన ఏ కాలంనాటిది, రచయిత స్వీయచరిత్ర విశేషాలు ఈ కల్పాల వెనుక పొందిఉన్నాయా? రచయిత కాలంనాటి చరిత్రాంశాలు ఎక్కెక్కెక్కడ ఉటుకులాడుకున్నాయి?... రచనలో లోగుట్టు ఏమిటి? — ఇట్లా తంటాలు పడ్డా ఉంటారు.

మరిదాసు- మరికొందరు మరి గొప్ప పండితులు పాత్రోచిత భాష ఉందా లేదా అని కూడా చూస్తూ ఉంటారు. మన ఈ బహుళాంధ్రోత్తమియ ప్రపంచంలో, లోకీకాక లోకం, మందలో పదవప్పుడుతున్న,

ఎవడి తెలివిని వారు ఇకఇది పరాకాష్ఠ అనుకోవడం సాధారణమే అనారి. ఒకదీరుడు, ఒకనక్కురుషుడు తనకుతోచిన రీతివ తాను వ్రాసుకుపోతే, విమర్శకులు కొంతకాలానికి వచ్చిపడి, నానాగొడవచేసి వారిలో ప్రావకం ఉన్నవాడు ఒక పుస్తకం అన్ను పేయించుకొని, మిగతావారిని వెనక్కు నెట్టిపెట్టారు. ఇంతే.

దాసు శ్రీరాములుగారు చేసిన కృతులకూ, నా ఉపోద్ఘాతానికి సంబంధం ఏమిటి? శ్రీరాములు గారు గతించి ముక్కాలు కళాబ్జం అయింది. వారు న్యాయవాది. ఉపాధ్యాయుడు, కవి, దర్శకాశ్రమేత్ర, సంస్కారప్రియుడు, సనాతనుడు, రసికుడు, సమీక్షకుడు, గృహస్థు. అనాటి తర్కావిత్వాల్లా వేరు, మన కాలపు బాణీలనుబట్టి వారి రచనలను, జీవననరీతిని పరిశీలించరాదు.

ఆ కాలంలో శ్రీరాములుగారు రికామిగా హంబాగా జీవనంగడిపారు. వాదించడానికి ఎక్కువ దావాలు రాకపోతే, ప్రజ్ఞతో బ్రతుకుగడవకపోతే, సోపరిజాన్ని ఆశ్రయించుకొనడంఅప్పటిఅనవాయితీకాదు. అప్పుడూ ద్వేషాలు, కాపేషాలు ఉండేవి. అవన్నీ ఇప్పుడు రాజకీయాలై నాయి. ఇంతకూ, ఆయనవద్దకు దావాలు తెచ్చిన వారిలో తోట్లవల్లూరు జమీందారు ఒకడు, జమీందారు ఏమి చదువుకున్నాడో తెలియదు, అప్పుడు గూడా ఇప్పటివలెనే, ధనం అధికారం ఉంటే పెద్ద మనిషిగా చెలామణీ అయ్యేఅవకాశాలుండేవి. ఇప్పుడు 'దాటు' ఉన్న పెద్దమనిషి కావచ్చు. ఈ జమీందారు మంచి సాహసీ అని పేరుగలవాడు. ఇకవి తుమారుడు

కూడా సాహసే. అయితే సాహసాలకు తగ్గినమయస్సురై, జిత్తులు లేనందువలన కడసారి జమీందారు జమీ పోగొట్టుకున్నాడు ఆ కాలంలో ఒక ధనికునో, ఒక ప్రజ్ఞా వంతునో ఆశ్రయించుకొనడం పొరపాటు కాదు. ఇప్పుడూ కాదనుకోండి.

తోట్లవల్లూరు జమీందారు తోగడాగ్యాలనుమాని ముద్దురై శ్రీరాములుగారు అతనితో మైత్రిచేకారందామా అంటే, మొదట శ్రీరాములుగారివద్దకు వచ్చింది జమీందారే. వచ్చినకర్నాక మైత్రి ఏర్పడింది. మైత్రి వలన తోట్లవల్లూరుకు వెళ్ళారు శ్రీరాములుగారు. తిరా తోట్లవల్లూరులో జమీందారుగారిని గురించిగాక, అక్కడి దేవాలయంలో నోరు వాయ లేకుండాఉన్న వేణుగోపాలస్వామి భక్తురై, ఆ స్వామివారిపైన పాటలువ్రాశారు. ప్రతిఫలం, వస్తువాసంలో ఏమి ఉంటుంది ?

అప్పుడు దేవదాసీలుండేవారు. భాగ్యవంతుడైన అసామి నిర్యహణలోఉన్న దేశాలయానికి దేవదాసీలు తప్పక ఉండేవారు. వండితుల మెప్పు పొందగల ప్రజ్ఞావంతులు. జమీందారుగారిమిత్రుడైన వండితుని, నాలుగుపాటలు వ్రాసిపెట్టించని అడిగే నిబ్బరం, చనువు అటువంటివారికి కాక మరెవ్వరికుంటుంది? జమీందారుగారిపైన పాటలుకావు. (ఒక్క పాటమాత్రం నరసింహనాయనికి అంకితంగాఉంది) భగవంతునికి అంకితంగా వ్రాసినపాటలు. వాటిని ఆ దేవదాసీలు పాడుతూ అభినయస్తూఉంటే, జమీందారుమెచ్చారు. శ్రీరాములుగారు మెచ్చారు. ఈ మెచ్చుకోళ్ళే వారు పరస్పరం ఇచ్చుకున్న వెచ్చం. ఈ ర స గ్ర హ జ ప్రజ్ఞలే వారిమధ్య ముచ్చికలు. శ్రీరాములుగారు చాలా నిష్ఠాపరుడు. పాటలన్ని రామునికో, కృష్ణునికో, విషాయకునికో నైవేద్యంపెట్టుకున్నాడు. కొన్నిచోట్ల భక్తిభావం, కొన్నిచోట్ల సవీధావం- తనమనోరథాన్ని చూరగొన్న విన్నాజువు దొంగకు మంగళవట్టాడు. చిలనీసులచేత వట్టిందాడు.

శ్రీరాములుగారికి సంస్కృతం, తెలుగు, ఇంగ్లీషు

వచ్చు. వండితునికి వచ్చినట్లేవచ్చు. హాయిగొల్పే తెలుగులోవ్రాశాడు. తెలుగుమాటలు చాలవరకు మనం ఇప్పుడు మరిచేపోతున్నాం. తెలుగును గిరిజనదాసకు కుదింది, చాలావరకు మారుబాసలు వలుకుతున్నాం. సరిగా తెలుగు మాట్లాడే, నేటి విద్యావంతులు, అధవి జంతువును చూసినట్లు తేలియాస్తారు. మనస్సులోనే నా నవ్వుకుంటాడు. శ్రీరాములుగారి కాలంలో అట్లానవ్వు కునేవారు కారేమో.

వారు సంగీతానికి ఒడిగేరాష వ్రాశారు. ఎయివెంట అంటిపున్నకట్టల పొండిక - స్వరస్థానాలలో నిలిచి పలికే కట్టలు - - చక్కటి శబ్దగుచ్చాలు ఎన్నో - - పొత్తుగడియ, చేతిసందిచెచ్చము, తేనియవినము, ఈవన్నెలేలనే, చెలిమి కాకి కోకిల చందమాయే, వగైరా స్వరజతులు కూర్చారు. పాటలలో ముఖ్య లక్షణం. అవి లయశృతుల మాలికలు.

శ్రీరాములుగారి కాలంలోనే ఈ జావళిను, శృతులను, పవాలను అనేకులు పాడుకుంటూ ఉండేవారు నర్తించేవారు. ఆయన సంగీత విద్వాంసుడు. భరత నాట్యవిదుడు. కూచిపూడి భాగవతులలో కొందరు ఆయనకు మిత్రులు.

“వీరిసంగీతరచనలు కొన్నింటిలో పితాపురం వీణా చార్యులు, తుమురాద సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారలు, సమా గేయకారులై స్వరచరుసలను కూర్చుతూ ఉండినట్లు, ద్వారం వెంకటస్వామినాయుడుగారు మాకుచెప్పారు. ‘గణనాయకం’ అనే కళ్యాణిరాగ కృతిలో చివర ‘దాసురామపాల సంగమేశ్వరం’ అనే ముద్రలో ఇద్దరిపేరులూ ఇందుకు తార్కాణం’ అని శ్రీ రజనీ కాంతరావుగారు తమ వాగ్గేయకార చరిత్రములో వ్రాశారు.

శ్రీరాములుగారు తమ ప్రపంచాన్ని జ్ఞాణంగా చూశారు - అర్థంచేసుకున్నారు - వేచించుకున్నారు - అనందంతో జీవితయాత్ర గడిపారు. ఆ రసభరిత జీవితంలో ఒక చిన్నఅధ్యాయం వారి బయకారత్వం.

ఆద్యతన ఆంధ్రవాఙ్మయ నిర్మాత :

దాసు శ్రీరామ మహాకవి

—కాకతీయ శ్రీ నిడుపాటి వెంకటరావుగారు

ఆంధ్ర సాహిత్యమున, ఆధునిక యుగమున పండ్రిమొదవ శతాబ్దియు త్రోవమున గోపినాథ వేంకట కవి, మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి, కొక్కాండ వేంకట రత్నము పంతులు. దాసు శ్రీరామ మహాకవి అను నలువురును వింసిగ్గిరి - వీరు నలువురు ఆద్యతన ఆంధ్రవాఙ్మయ నిర్మాతలని చెప్పదగిన వారే - ప్రాచీన సాహిత్యమును పునరుజ్జీవింప జేయుచు, నవ్య సాహిత్య ప్రక్రియలను ప్రచారములోనికి దెచ్చువారు వాఙ్మయ నిర్మాతలు - పై నలువురిలో గోపినాథము-మండ పాక, వీరువురు ప్రాచీన కావ్య సాహిత్యోద్ధారకులు కాగా, కొక్కాండ వారు, దాసు శ్రీరామ మహాకవి, ప్రాచీన, నవన సాహిత్య ప్రక్రియలను రెండింటిని ప్రచారములోనికి దెచ్చిన మహాపురుషులు - వీరిలో దాసు శ్రీరామ మహాకవి గారిని గూర్చి యీ వ్యాస మున దెలుపుచున్నాను - వీరికాలము (1848-1908)

శ్రీరామకవిగారు, సంస్కృతాంధ్రభాషలురెండింటి మందును సమాన పాండిత్యమును గలిగిన వారు- పాండిత్యముతో పాటు ప్రతిభావంతమగు కవిత్వ ప్రాధిమ్య గంపారు - జగద్విఖ్యాత శతావధానులగు కెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి గారేవీరిని "అభివశ్రీనాథుడు" అని ప్రశంసించి, ఇట్టి కవి యధునాథన యుగ ములో లేదని నిర్ణయించిరి.¹

శ్రీరాములు గారు - సర్వతోముఖవజ్జ కలవారు. వీరి కవితా ప్రకర్షకు, వీరికి గం జ్యోతిశాశ్రయ,

1. చూడుడు. దాసు శ్రీరామ మహాకవి. ఆయ్యంకి వేంకట రమణయ్య సన్మాన సంచిక - (1942).

ధర్మశాస్త్రము, సంగీతము, న్యాయశాస్త్రము మున్నగు వాని యందరి వైజ్ఞానిక పాటవము, వన్నె గూర్చి నది - వీరి సాహితీ సృష్టి ఎన్ని ముఖములుగా వెల సినదో ఇక పరిశీలించుము.

ప్రాచీనము

1. పురాణములు:- పురాణాంధికరణము ప్రాచీ నమే - శ్రీరామకవిగా రిదివరకు తమ పూర్వ కవు రెవ్వరును తెలుగు చేయని దేవీ లగతమును తెలుగు చేసిరి. వారు న్యాయవాదులై నిరంతరము లౌకిక కార్య వ్యర్థులై యున్నను - నిద్ర మహాగ్రంథ మును రచించునట-వారి యమేయ కవితా పాటవమును దాటుచున్నది- దీనియందాటువేల పద్యములు కలవు- ఇట్టి మహా కృతిని వారైదు నెలలలో - అటు తమ స్వకార్యములను నిర్వర్తించుకొనుచు, నిటుల మహా కావ్యమును పూర్తి చేసినారన్న - అది ఆద్యతనాంధ్ర వాఙ్మయమున నొకవిశిష్ట ఘట్టము - శ్రీరాములు గారికి కొంతెము మాత్రమే పూర్వీకులు, ములుగు హుపయారాధ్యులవారును, నమకాలికులగు త్రిపురాని తమ్మయ బొరగారును దేవీభాగవతము నాంధ్రీక రించిరి. కాని ఇంత స్వల్పకాలములో వారు చేయ లేదని తెలియుచున్నది- ఆధునిక యుగమున, పురా ణాంధికరణమునకు శ్రీరాములు గారు మార్గ దర్శ కులు- తిరుపతి వేంకట కవులు పద్యకావ్యముగాను, విద్యాన సరిపెల్లి విశ్వనాథశాస్త్రిగారు స్థానాపతి రుక్మిణమ్మగారు వచనము గాను దేవీ భాగవతమురచించిరి. జనమంచి శేషాద్రి శర్మగారు, బ్రహ్మాండ పురాణము, ములుగు చంద్రమౌళిగారు - లింగ కూర్మ పురాణ

ములు, పిశుపాదే చిరంబరశాస్త్రి గారు పన్ను పురాణమును పక్కకావ్యముగా రచించి, పురాణ వాఙ్మయమునునుబోధించు మొనర్చిరి.²

2. శతకములు :- శతక రచన ప్రాచీనమే. ఈ ప్రక్రియలో వీరరులకన్నా నాలుగు విధములుగా ప్రత్యేకత చూపిరి.

1) సంస్కృత భాషలో శతకమును రచించుట :- కామాక్షి శతకము ఒక్కొక్కొకాం వారు రచించి యుగమున సంస్కృత భాషలో శతకము రచించిన వారు కీ॥ శే॥ జటాచలభం పురుషోత్తము గారు (చిర శతకము) రచన చేయెదరు లేదు.

2) సంస్కృతమున రచించుటయేగాక, సంస్కృతమున మహుర మహురవి సూర్యశతకము నాంధ్రీక రింది యున్నారు.

8) తెలుగు భాషలో - 1. సోమలింగ శతకము, 2. చిలుకలకొరికి శతకము, 3. మధుసూదనశతకము, 4. అచ్చ తెలుగులో శతకము రచించుటకు పితే యాప్యలు, చక్కబట్టవం - వీరి తరువాత అచ్చ తెలుగు శతకము వ్రాసిన వారు - కీ॥ శే॥ అజ్ఞాపాది భట్ట నారాయణరావు (పారికథా పితామహుడు)

3. అచ్చ తెలుగు రచన :- ఈ యుగమున అచ్చ తెలుగున రచనలు చేసిన యెరువులు, ముప్పురిలో శ్రీరాములు గారొకరు - వారు శాసవంతు నాటకమును అచ్చ తెలుగులోనే రచించినారు-

4. యక్షగానము :- ఈ ప్రక్రియ రక్షిణాంధ్ర వాఙ్మయమున క్రి॥ ౪॥ 1600 ప్రాశము వజరు నుండెడిది- ఉత్తరాంధ్రదేశమున వీని రచన యంతగా కనపట్టదు- వీరు 1) సాధాశ్రీక విలాసము 2) లక్ష్మణ విలాసము అను రెండు యక్షగానములు రచించుట విశేషము.

2. ప్రేమికా గణపతి శాస్త్రి గారు - దేవీ భాగవతము, సులభ సరళ శైలిలో, దీనిని తెలుగు చేసినారు. అది ఆంధ్రప్రదేశ్ వారిచే పత్రికలో ప్రకటింపబడుచున్నది.

నవీన సాహిత్య ప్రక్రియలు

5. బందావ్య రచన - తెనుగునారు :- ఇది పిశుపాదే చల్లభరాయని క్రీతాధికారము: (క్రి॥ ౪. 1440) వెనుక తెలుగులో పెంపిన సాంఘిక కావ్యము. యావత్తాంధ్ర దేశమున ప్రచారము గాంచినది. దీని రచనాకాల ప్రసిద్ధమైనది కీ॥శే॥ భోగరాజు నారాయణమూర్తి గారి పంతుగ కట్టును-దీని రచనము క్రి॥ ౪. 1800. అనాదికి, తెలుగున బందావ్యము లింకను సవరణచిన్నట్లు లేదు.

6. నాటకములు :- నవ్య యుగమున ఇవి సంస్కృత నాటకాంధ్రీకరణములు - స్వకృతములు అను రెండు రీతులుగా వెలసినవి. శ్రీరామకవి గారు రెండు విధములను నహేతుముగా సాధించిరి.

సంస్కృతాంధ్రీకరణములు

1) శాసవంతు మహుర మహురవి రచించిన కావ్య మింతయు 2) ఉత్తర రామ చరిత - మహావీర చరిత్ర 4) ముద్రాక్షరము 6) మాంబరీ మావ వీరుము 8) రత్నావళి నాటకము 7) జానకి పరిణయము.

7. పదన రచన :- శ్రీరాములు గారి అభినవ గద్య ప్రబంధము - ఈ ప్రశస్త పదన కృతి యిప్పుడు పునర్ముద్రిత మైనది. ఇది చిన్నయ సూరి గ్రాంధిక శైలిలో రచితమైనది.

8. స్వకృతములు:- 1) మంజరీ మధుకరీ యము-దీనిని గూర్చిపరిశోధన జరుగవలసి యున్నది. కోరావరామశంకర శాస్త్రి గారి మంజరీ మధుకరీయము నాటకమే తొలి స్వకృత నాటకమని కొంత మంది యభిప్రాయము. 2) మనోలక్ష్మీవిలాస నాటకము 3) బుద్ధనాటకము 4) కరంగ గౌరీ శంకర నాటిక.

9. శాస్త్రీయ గ్రంథములు :- ఆధునిక యుగమున, తెలుగున శాస్త్ర గ్రంథములు రచించిన వారిలో శ్రీరాములు గారు ముఖ్యులు.

8. దీని ఆరవ ముద్రణము, మనోహరముగా 1974 లో మహాకవి రామ శ్రీరాములు స్మారక సమితి వారు ప్రకటించి లోకమున కందించినారు.

అ) సంగీతము నాట్యము - ఆధారము చర్య
ణము - పదములు - జాపహీను, స్వరజతులు.

ఆ) మర గ్రంథములు - 1) వైశ్య రత్నావళి
పిక 2) ఆచార నిరుక్తి 3) క్రిమతములు 4) చరా
చార పితాచరణుని 5) సతత సంసర్గ ప్రాచుర్యతోప
న్యాసము 6) శార్దూల సంకయ విద్యేంద్రము 7) ఏగహా
రాధనము 8) పునర్వివాహ విచారణ 9) నౌకా
యానము.

ఇ) ఇతరములు - తర్కపీఠిక-

ఇట్లు నవరీయతో నవ్యపాసన సాహిత్యప్రక్తి
యందు నాడుక యుగములో వ్యాపింపజేసిన సార
స్వర పురుషులు దాసు శ్రీరామ చుహుకవిగారు.

దేవీ భాగవతము

దాసు శ్రీరామ కవి గారి రచనలలో దేవీ భాగవ
తము ముఖ్యముగా నమైనది- ఇది నలుభద్రేంద్ర
క్రింద- ఉత్తరాద్ర ప్రాంతమైన విశాఖమండం
మున ప్రచారములో నుండెను - క్రీ॥ శ॥ 1931 లో
విజయనగరమున - అచ్యుతేశ్వరీ దక్షిణ గట్టున
నున్న- శ్రీ ఆంజనేయ స్వామి దేవాలయమున- దాసు
వారి దేవీ భాగవతము - పురాణ పఠనము జరుగు

చుండెడిది - ఆ పురాణ పఠనమునపాల్గొను భాగ్యము
నాకు లభించింది- అధునిక యుగమున రచింపబడిన
పురాణములలో దాసు వారి దేవీభాగవతమునకు తప్ప
తక్కిన వానికిట్టి పురాణ పఠన ప్రకృతి రాలేదు -
దీని లోకోత్తర విశిష్టతకు నీ విషయ మొక్కటియే
దాలును.

అన్నీ ఒకయెత్తు, అగస్త్యులొక్కడు ఒక యెత్తు
అన్నట్లు వారి దేవీభాగవతమొకయెత్తు; వారు దానికి
రచించిన పీఠిక యొక యెత్తు. అందు ప్రాచీన కవితా
సంప్రదాయ లక్ష్య లక్షణములు చక్కగా నిరూపిత
మైన విమర్శ గ్రంథము గాని కేవలము పీఠికకాదు.
ఆది వేదీ గ్రంథముగా ముద్రితము కావలెను- ఈ
పీఠిక వలన- శ్రీరామ కవి గారు గొప్ప సాహితీ విమ
ర్శకుని నిర్ధారితము కాగలదు-

వారింటి పేరు "దాసు" వారు గాని వారి కవితా
పాండిత్య కావ్య రచనా విశిష్టత చేత, వారు- కవు
లను స్వామితత్వము వహించినారు.

దేవీభాగవతము పునర్ముద్రణ చేయుటకై ఆంధ్ర
దేశ ప్రభుత్వము వారును, ప్రజలును తోడ్పడుదురు
గాక యని యభ్యర్థింపచున్నాను.

౧ దేవీభాగవతము

—డా॥ శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్య గారు

వ్యాసుడు రచించిన ఆష్టాదశ పురాణములలో భాగవత మొకటి. ఈ భాగవతము విష్ణుభాగవతమా దేవీ భాగవతమా యను విషయమున నర్థిప్రాయభేదమున్నది. విష్ణుభాగవతము పురాణములలో నొకటి యని కొందఱి యర్థిప్రాయము. వారి మతముననుసరించి దేవీ భాగవతమే ఆష్టాదశమహాపురాణాంతర్గతమని తెలియవచ్చును. దేవీ భాగవతాంతరమున శౌనకుఁడగు సూతుఁడు పదునెన్నిది మహాపురాణములయు నుపపురాణములయు నామము లెఱిగించి

ప్రతిష్ఠాపరమున విష్ణుం
దతుమతిన్ వ్యాసయాపుఁడై పుణ్యములొ
శ్రుతులన్ బహువిధములఁదా
నరికించుశ్లోకమునకు నరిపితమొదవన్

అని తెల్పును. తరువాత భాగవతమనువివాదమనియు, సర్వాగమసారమనియు, ముముక్షువరసాదనమనియు, విజ్ఞాన ప్రాగల్భ్యముకలుగఁజేయు పరమోషధమనియు వర్ణింపఁబడినది. ఇందుకూడనే మహాపురాణమో యేది యుప పురాణమో విశదీకరింపఁబడియుండు లేదు. దేవీ భాగవతమును రచించి వ్యాసుఁడు దానిని తన సుతుఁడైన శకుంతకుఁకిఁ జెప్పెను. అప్పుడా తనితో పాటు సూతుఁడు కూడ దానిని విని తరువాత శౌనకాదులకు చెప్పెను. అమము తొనరించి వేదధర్మాచరణము మాననట్టి వాడైన నను ఏదైన వ్యాజమున భాగవతము వినఁజాలినచో నైహికమున్నీక సుఖములు పొందఁజాలును. భాగవతమును భావగతము చేయువాడు శ్రీ విద్యావలసతుఁడై పునర్వచదుఃఖమునకు పాలుగాక అశ్రయ మొదానందముననుభవించును.

భాగవతమును భావగతము కావింపనివాడు విధివందితుఁడై పశుతుల్యుఁడగును.

దేవీ భాగవతమును పలుపురాండ్ర కవులు పద్యగద్యరూపమున నాంధ్రీకరించి యుండిరి. వారిలో ములుగు పాపయారాధ్యులు, త్రిపురానతమ్మన దొరగారు, శ్రీతిరుపతి వేంకటేశ్వరులు, శ్రీదాసు శ్రీరాములు పంతులుగారు అనువారు దానిని చంపూరూపమున నాంధ్రీకరించిరి. శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రి గారి యాంధ్రీకరణము సమగ్రముగనే యుండిపోయినది. వీని యన్నింటిలో మొట్టమొదట ముద్రితమైనది శ్రీ రాములు పంతులుగారిది. శ్రీ శ్రీరాములు పంతులుగారు క్రీ.శ. 1848వ సంవత్సరమున కామాంబాకన్యాయ మంత్రులకేతైక పుత్రులుగా జన్మించి 1908వ సంవత్సరమున తమ తిరిపియే పశ్చిమ గోదావరి మండలమునందలి ఉప్పవలూరులో దివంగతులైరి. వారాంధ్రాంగ్ల శిష్యాణబాషలు మూఁడిట సిష్టాతులై, సర్వశాస్త్రపారంగతులై బహుపద్యగద్య గ్రంథములనే కాక జావళీలను న్యాయబోధ, వైశ్యధర్మ డీపిక అను శాస్త్రగ్రంథములను, సంగీతశాస్త్ర గ్రంథములను రచించి సర్వతోముఖ ప్రతిభాశాలులను ప్రఖ్యాతి గడించిరి. వారు రచించిన పద్య గ్రంథములలో తెలుగునాడను వీధియు, దేవీ భాగవతాంధ్రీకరణమును మిక్కిలి ప్రసిద్ధి నొందినవి. పండ్లెండు స్వయందములును, పదునెన్నిదివేల శ్లోకములునుగల దేవీ భాగవతమును వారు న్యాయవాది వృత్తి నిర్వహించుచునే అయిదు నెలల కాలములో పూర్తి చేయఁజాలుట వాఠి కవిలా డీక్షకును, రచనా వేగమునకును తార్కాణములు.

శ్రీ శ్రీరాములు పంతులుగారు దేవీ భాగవత గద్య సుమ రమకు శ్రీమద్రక్ష కామేశ్వరీ వారాలింద మక రంచతుంపి మనసేందింపి, శ్రీ వేదకదేశ్వర వర ప్రసాద సంహార కవిత్వ విద్యా విశేష బాల్యాది రచిత శ్రుంగర్యశైల్యగ్రంథమతిసార అను విశేషణ మును వాడుకొని యుండిరి. వారి మహా పురాణము సలూరు నందరి సోమేశ్వరస్వామి కవితము కావించి యుండిరి. గ్రంథారంభమున వారు కావించిన స్వయ వశవర్ణమును, సోమేశ్వరస్వామి వర్ణనమును వారికి గల సుదృఢైవదత్తీని వేదోక్తవాదు చున్నది. అల్లారుడు గూర్చి వారు రచించిన పద్యములు వారి యతి జవాబుమానమునే కాక కవితా కౌశలమును కూడా చాటు చున్నవి. వారందు రాము రచించిన శ్రీ గ్రంథ ముల పేర్లను సూచించి భారవాంతర వశమున దైవ ప్రవీరుడునై ముచ్చది యైపది తమ రచనలతోని క్లెష్ట పోకపరిమాణములందు మిన్న యొనడియగు దేవీ భాగవతమును తెలిగించబడుచున్నది సూచించి యుండిరి. గ్రంథము మొదట ముద్రతమైన పరిపాసనం శయ విచ్చేరమును దాగము వారికివీతా విషయముగ గల విశా దృష్టిని, ప్రయోగ పరిజ్ఞానమును విశదీక రించుచున్నది. పూర్వకవి రచనములైన స కావ్యములనే కాక లక్షణగ్రంథములనుకూడ వారు చూలించివముగా పరిశీలించి యుండుట యాశ్చర్యము కలిగించును.

ఆంధ్ర వాఙ్మయమున కవలంపించింపిన అను వాద వర్ణనని మూడుతాళములుగా విశంపవచ్చును- కథానువాదము, భావానువాదము, పదానువాదము. కవిత్వమును వారిది కథానువాదము, శ్రీనాథానువాది భావాను వాదము, అనునీక నాటానువాదవలది పదాను వాదము. కథానువాదములక స్వతంత్రమో పదానువాద మంత మూల విధేయము. మూలముననుసరించుచునే యెకనెకకొంత స్వతంత్రములు చూపుచు సాగిండు భావానువాద విధానముపై మూడింటిలో నుత్తములుగా తోచును. శ్రీ శ్రీరాములు పంతులుగారు దేవీ భాగ వతము ననుసరించుపట్ల శ్రీనాథునివల భావానువాద విధానమునే యవలం బించిరి. వారి యనువాద విధాన మును సూర్పి శూన్యమని చెకవిక్ర వేదోక్తవాత్రిగారు చెప్పిరివిషయము లత్యంతసత్యములు. వారు మూలము నందరి భావనలను విడువక యచ్చటచ్చట సంద ర్భాను గణముగా కొన్ని భావములను చేర్చుచు,

కొన్నిచోట్ల నిడుక సంగ్రహించుచు నావిర్యశోభర ముగను, సర్వ సుబోధముగను రచన సాగించి యుండిరి. అది సర్వతా స్వతంత్రములనెనే తోచునుగాని యెచ్చటను అనువాదమును భావమును గలిగించదు. దేవీ భాగవతమున నచ్చటచ్చట మంత్రతంత్ర యోగశాస్త్ర ప్రహస్యములుంటింప జడియున్నవి. అట్టి చోట్ల సమూహములు కొంచు క్షేపముననుభవించిరి. శ్రీ పంతులుగారు పలు శాస్త్రములందు కూడ ప్రవీణు లగుటచే నట్టి శాస్త్ర విషయ గంభీరములైన భాగము లను గూడ సంక్షేపముగను, అక్లిష్టముగను, నిర్దిష్టము గను అనుపదించి యున్నారు.

దేవీ భాగవతము: శుకేశ్వర కథనముతో నారంభిం చుచున్నది. ఇందు ప్రకృతాను ప్రసక్తముగా పెక్కుపా ఖ్యానములు వివరింపబడినవి. వానిలో నుమ్మమ్మ పాఖ్యానము, సత్యవ్రత చరిత్ర, నారదవృత్తాంతము, హరిశ్చంద్రహాఖ్యానము ముఖ్యములైనవి. శ్రీ పం తులుగారు వీనిని రచించుటలో చూపిన కథా కథన కౌశలము ప్రశంసనీయమై యొప్పుచున్నది. శశికా న్దయు: పరమైక చక్రవర్తి ప్రబంధమువలె నున్నది. పంచమస్కంధమున దేవీ మహాషి సూరుల సంహ రించిన వృత్తాంతము విపులముగా వర్ణింపబడినది. దేవీకి మహాషిసూరుని చూతమును జరిగిన సంవాదము లిక్కనగారి యుద్దోగ పర్యవసానము తలపించు చున్నది. ఎవనెక నాయా వ్యక్తులు కావించిన దేవీ స్తోత్రములు భక్తిభావపూరితములై శ్రీ పంతులుగారి సహజ భక్తి సంపన్నతను ప్రకటించుచున్నవి. చివరి రెండు స్కంధములలో సదాదారవిధులు, బ్రహ్మ యజ్ఞాదులు, గాయత్రీ మహామనుధావములు విశదీక రింపబడినవి. దేవీ భాగవతము పురాణమగుటచే నందురత్యంత లక్షణములును యజ్ఞోపైతముగాదక్షిత ములైనవి. ఇందలి మన్వంతరముల వృత్తాంతముగను నింపబడగనది. దేవీ భాగవతము నందలి వస్తు విన్యా సము పరిశీలించగా నొక విశేషము కనిపించును. ఇందు రామాయణ భారత భాగవతకథలందరి ముఖ్య విషయములన్నియును సం గ్రహముగా చెప్పబడినవి ఈ విధముగా దీనిని సక్రమీకృతపురాణ సారమని చెప్ప వచ్చును శ్రీ దేవీ మంత్రతాపాసనాస్థావముల వసంతల్ల లాడబడుచు నప్రమాణముగను సనిదర్శనముగను నిరూపింపబడినది.

శ్రీ పంతులు గారు వర్తనములందు సిద్ధహస్తులు. వారి పరిశీలనకై యాశ్చర్యకరమైనది. పర్వతస్థులు నను సంబంధించిన వివిధాంశములను వారు విశదముగా వివరించి దానిని పఠితం యెదుట సాక్షాత్కరింపజేయుదురు. పశువులను, వృక్షులను, ప్రకృతిని వర్ణించుటలో వారు చూపిన నేర్పు ప్రశంసనీయముగా నుండును. శశికళా స్వయంచరము మున్నగు భాగములందు వారి రచన ప్రబుధ భక్తి ననుసరించింది. అచ్చటి విమోగ చర్తనము సంగ్రహమయ్యు సరసముగా నున్నది. యుద్ధమును వర్ణించువల్ల శ్రీ పంతులుగారచసర వివరములకొనగక ముఖ్య సన్నివేశములను మాత్రము పేర్కొని పఠితం క్లిష్టమయి విసుగు లేకుండజేయుదురు. పంచదమిష్టాశ్వాసములందలి యుద్ధ వర్తనను లిందుకు తార్కాణములు. శ్రీ చర్మనము చేయుచు కుడ శ్రీ పంతులుగారి రావికము నెంతో జాగరూకతతో పాడెరురు. చందమువాలు గానముచేయు దేవిని శుండుకు పట్టించు సన్నివేశము పంచదమ స్కంధమందున్నది. ఆమెను వర్ణించు పల్ల రాక్షసుని సైకదాచిత్రపు మర్యాద నతి కమింపండుట శ్రీ పంతులుగారి రచనలోని విశిష్టము. "సారంగము వాణి శంకరాభరణంబురపులు కొప్పు నూగారునయ్యె...వెయ్యెం కొమలాంగి మయి దలంచెద సంగీత మయిండుట (5-507)" అను సీసము శ్రీ పంతులుగారి శబ్ద ప్రయోగ పాటవమును సంగీతశాస్త్ర పాండిత్యమును సమముగా చాటుచున్నది. ఇచ్చటి పద్యములలో శ్రీదేవి యతిలోక సౌందర్య మపూర్వముగా వర్ణింపబడినది.

పాత్ర పోషణమున శ్రీ పంతులుగారు చూపుత్రద్ద ఆశ్చర్యకరముగా నుండును. వారు ప్రధాన పాత్రల గుణ రూప స్వభావముల వలెనే అప్రధాన పాత్రల గుణ రూప స్వభావములను కూడ నెంతో స్పష్టముగా వర్ణింతురు. శ్రీ దేవి మహిమాను భావములను భక్త పరాధీనతను, శశికళ పరిత్రప్తమను, నారచుని వ్యాధివ్యమును, మహిషాసుర శుంభనిశుంభాదుల యోధ్యత్యమును, హరిశ్చంద్రుని సత్యవ్రత పరాయణతను, కాలకాక్షుని వైర్య వికృత రూపములను, శుకుని వైరాగ్యమును, శ్రీరాముని యోధ్యత్యమును వారు దిద్దించిన విధమిండును నిదర్శనము.

శ్రీ పంతులుగారు వివిధ రసముల నెంతో అద్భుత వేషముతో వర్ణింతురు. పంచదమ వృక్షస్కంధములందు యుద్ధములను వర్ణించు సంవృత్తులలో వారు వీర రౌద్రభీభత్సములను చక్కగా పోషించి యుండిరి. హరిశ్చంద్ర పాత్యనము కరుణరస భరితముగా నున్నది. విరాడళ ద్వారకస్కంధములు శాంతరస నిష్ఠయములు. నారద వల్లభాంతము వర్ణించువల్ల వృక్ష స్కంధమున హాస్యరసచ్చాయలున్నవి. సవనస్కంధమున భగీరథుడు కృష్ణుని స్తుతించు సంవృత్తు నందలి "కృష్ణ భక్తరంగుడు" అను పేరుట నుతో కూడిన పద్యములు శత్రవ ప్రాయములై భక్తి రస ప్రవాహములనడగి యున్నవి. శ్రీ పంతులుగారి రచనమును వర్ణించిన దానికి సంబంధించిన విధానము లాచారములను విశదముగా వర్ణించి రసస్ఫూర్తి కలిగించుదురు.

పంతులుగారు సంస్కృతాంధ్రములు రెండింటి కాలంకషమైన పాండిత్యము కలవారు. వారప్ప తెలుగున కూడ కొన్ని గ్రంథములు రచించి యుండిరి. శబ్ద ప్రయోగ విషయమున సైకము వారి దృక్పథము విశాలమైనది. వారప్పలవల్ల వాడుక పదములను, అన్యదేశ్యములను, ప్రాంతీయ భాషా పదములను వాడుటకు వెనుదీసి యుండలేదు. వారి పద్యములు రాశబ్ధి శోధితములై శ్రీ తిరుపతి వేంకట కవులంత వారికి సైకము మెచ్చుకొల్పినవి. తమ పద్యములందు కంచెను శ్రీ పంతులుగారి పద్యములందు చారదాను కూర్చుము మెండుని శ్రీ చెక్కపిళ్ళ వారే వాక్కుచ్చి యున్నారు. వారు సాధారణముగా శబ్దాంతరమునకై యత్నింపక జాతీయములు, సులభ సుందరములు, లలితములునైన పదములనే ప్రయోగించు చుండురు. గాంధీర్యమునకై వారు కొన్ని రోట్ల దీర్ఘ సమాసములు వాడి యుండకపోలేదు. దశమస్కంధము నందలి రుద్రాదికృతి విప్రుస్తతి యిందుకు తార్కాణము. ఇందలి దశావతార స్తుతి సమాస జడించిన పద్యములతో కూడి ప్రబంధములందలి దశావతార స్తుతిని రంభంపనకై దాపుచున్నది.

శ్రీ పాటవర పాటనోర్చల

సంక్షోభాన వేదోద సం

తలి సమ్యక్రవాసుకూల
 జామవ్య ప్రథమాచ్యవృవా
 గతి భేదామక పువృవేద
 చయ సంగ్రాహైక డక్షిణప
 త్పురి విస్తార తులంక దామ గళ
 విస్తోదోగ్ర మహ్నాఃకృతి॥

10-45

అనున దండలి యొక పద్యము. ఈ సందర్భము
 నందలి పద్యములన్నియు సిద్ధి యున్నవి. పంతులు
 గారి శైలి రసానుకూలమై కొన్నిచోట్ల సలహాపరిచి
 పలుపరిచోడను కొన్నిచోట్ల సహానుకూలతోడను
 గూడి శ్రవణ సులభమై యున్నారని చూడను. సంతా
 షణ సందర్భములందు వారి శైలి పరిపూర్ణమునకు
 స్పృహితముగానుండును. వాదభాదాంతారములకై
 యెచ్చటను యెత్తింపదు. తొన్ని పద్యములలో నవి
 అయిత్తు సిద్ధములై రచనసంతో సాందర్యము నావ
 హించుచుండును.

పంకి మరల లేచి భామం తెచ్చున్నఁ
 గోడి హనులేడు, గొల్ల పడుడు
 చల్ల చేనులేడు, చమను లేటికిఁ బోవ
 లేమ, లేవనేల తెచ్చుటన్న 10-38

మున్నగునవి వారి వ్యావహారిక శైలికి నిదర్శనము.

రోంబు జాంబు యాంబు కదపాళి
 కాసున్న విరుల సంగాతమేల
 చిందంబు నందంబు చందంబు కందంబు
 కాసున్న శబ్ద సాంగత్యమేల. 5-514

మ.న్మ. గునవి వారి శబ్దాలంతా ప్రయోగ ప్రావీణ్యము
 నకు దృష్టాంతములు. వారి సీసములు పెక్కు మత్రేభ
 యాసమున తెచ్చున గతి కలిగి శ్రీనాథుని సీసము
 లతో వాటి చేయుచుండును. వారి రచనలో వృత్త
 వైవిధ్య మంతగా కనిపింపదు. అచ్చటచ్చట పేంద్ర
 వక్షా, వసంత తిలకములు గోచరించును; రెండు
 మూడు చోట్ల వారు శర్లసందర్భమున రగద వాడి
 యున్నారు. స్తుతి సందర్భముల వారు దండకమును
 గూడ వాడి యుడిరి. భావ గాంధీర్యమునందేమి,
 నిర్వృత్త మధుర పద ప్రయోగమునందేమి, ప్రౌఢత
 యందేమి, చాళుశ్యముందేమి, నిరర్థక గమనము
 నందేమి, వారి రచన సర్వ విధముల పూర్వాంధ్ర
 కవుల రచనలకు సాటివచ్చు చుండును. శ్రీపంతులు
 గారు ప్రవీణి పుత్రత్యక్త్యానములను కావ్య హేతు
 పులు మూడును పుష్కలముగాఁ గల మహాకవిపుంగ
 పులు దేవీధాగవతము వారి సర్వ కవిరా తాళంబు
 నకు పట్టుకొమ్మయైన ప్రక సురచను.

అమ్మలానంద నిదాన మాశ్రిత
 బుధ వ్యాపార సంస్కార మూ
 నము శ్రీదేవ్యదయాధిరామము
 కలానారామమోదాత్మ కం
 బు మణి దీప్త సువర్ణ వృత్తగణమున
 భూయో మహాభంగ ర
 మ్యము శ్రీభాగవత్కావ్యేయమగు
 దుగ్ధం బోధినోలాదెవన.

శ్రీ

మ హా క వి

దాసు శ్రీరాములు గారి లఘుకృతులు

—డా॥ శ్రీపాటిబండ మాధవశర్మగారు

తెలుగు సాహిత్యంలో ఏహారం పరిచయం ఉన్నవారైనా దాసు శ్రీరాములుగారి పేరు వివరంగానే గర్తుకు వస్తుంది వారి 'తెలుగునాడు' అనే కావ్యం. ఆ కావ్యం ఎంత చిన్నదో దాని ప్రశస్తి అంత దొడ్డి. అందులోని పద్యాలు కొన్ని అయినా నోటికిరానివాడు తెలుగుదేశంలో ఒకప్పుడు ఉండేవాడటాడు. చెళ్లపిళ్ల వేంకటాద్రిగారి వంటి మహాకవికి ఆ కావ్యంలోని పెద్ద పద్యాలు కంఠస్థములైనాయి అంటే శ్రీరామకవిగారి కవిత్యం ఎలాంటి పాఠంలో ఉంటుందో ఊహించుకోవచ్చు.

శ్రీరామకవిగారి లఘుకావ్యాలలో కొన్ని ముద్రితమైనాయి. వాటిలో తెలుగునాడు ఐదు పునర్ముద్రణలు పొందింది. దాని తొలిముద్రణ క్రీ. శ. 1990 లో. చాలాకాలం అంద్యంగా ఉండిన ఈ గ్రంథం మళ్ళీ ఈ మనస్ 1974 లో ఆరవముద్రణ పొందింది.

శ్రీనాథుని వీరినాటకాన్ని కొంతవరకు అనుసరిస్తూ రాము ఈ గ్రంథాన్ని రచించినట్లు శ్రీరామకవిగారి చెప్పుకున్నారు :

"ఒది నవవీరి, దీనికి ననేకరసంబు, లనేకనాయకుల్
పదపడి మంచిచెడ్డలును, దాగులు నోగులు, మేలు గీళ్ళను,
గొదము గొప్ప, లంఢ్ర జనతోటికి నెట్టననదై చెప్పెన్
మదిఁబరికించి కొవమును మూడుడు, నానుడుగాను రూరకన్."

అని కవిగారు చెప్పినట్లు ఆంధ్రులలోని-ముఖ్యంగా ఆంధ్రప్రాహ్మణ శాఖలలోని మంచిచెడ్డలు, బాగోగులు మొదలయినవి ఉన్నవి ఉన్నట్లు ఈ గ్రంథంలో వర్ణించబడినవి. తెలుగు జాతిలోని అన్ని వర్గాలవారి ఆచార వ్యవహారాలు, వేషధాషలు, ఆహారవిహారాలు వర్ణించాలి అని కవిగారు ఘోషించిన మున్నగుగాని ప్రాహ్మణప్రశంస అనే ప్రథమ భాగాన్ని మాత్రమే వ్రాసినాడు. రక్తి-నదాగాంనుకూడా కవిగారు వ్రాసి ఉంటే ఆ గ్రంథం సూరేశ్వరిందలి ఆంధ్రజాతి సాంఘికజీవనానికి దర్పణం అయి ఉండేది.

తెలుగు దేశంలో వైదికులు, నిమిగులు, స్మార్తులు, మూర్ఖులు, వైష్ణవులు, శైవులు, కరణకమ్మలు, ద్రావిడులు, గోల్లొండ వ్యాసాలు అని పెన్నె తెగల ప్రాహ్మణులు ఉన్నారు. వీరందరిని గురించి కవిగారు ఈ గ్రంథంలో చదుర్చార బంధురంగా వర్ణించారు. అందరూ ప్రాహ్మణులే అయినా ఇన్ని తెగలుగా విడిపోయి ఒకతెగను ఇంకొక తెగతో పొత్తుకొనినీరి ఏర్పకటం కవిగారికి బాధకరిగించింది. చారందరూ ఏకతాపాలనివారే

ఆకాంక్ష. ఆయాతెగలవారివి లక్షణ వేషభాషాదులను, స్వభావాలను హాస్యగర్భంగా వర్ణించి అందరూ ఏకం అయ్యేలాగా చెయ్యాలనే సంస్కరణదృష్టితో కవిగారు ఈ గ్రంథం వ్రాసినట్లు వారే పీఠికలో సూచించినారు.

“ఉన్నయది ఉన్నయట్టులు, కన్నయదియు
గన్నయట్టులు, విన్నది విన్నయట్టులు
నన్నయది యన్నయట్టులు వన్నెవెట్టి
కవితఁజెప్పిన సంతోషమవు జగన్”

అన్న కవిగారి వాక్యాన్ని బట్టి యీ గ్రంథం అంతా స్వభావోక్తిమయం. కవిగారి కల్పన ఏమీలేదు. యదార్థాన్ని ఇంత సుందరంగా చెప్పడమే శ్రీరామ కవిగారి విశిష్టమైన ప్రతిభ. మచ్చుకొన్ని పద్యాలు.

వైదికులనుగూర్చి—

“సీళ్ళకు, నిష్ఠ తోళ్ళకును, నేతికరుళ్ళకు, దొడ్డయు తల్లీజ్
నేళ్ళకు, దర్పముళ్ళకును, వేదవునోళ్ళకు, సన్నకుట్టు వి
స్త్రళ్ళకు, రావిపేళ్ళ, కనిశంబును మళ్ళకు, పప్పుగూర ప
చ్చళ్ళకు, రాగిబిళ్ళకును సంతసమందుడు రాండ్రవైదికుల్.”

“లేవరు లెండు లెండనిన, లేచినవారయినం దటాలునం
బోవరు, పోవుదున్నిలిచి పోదుము పోదుము తోయకుండటం
చీవరు నందు, గేస్తు నలయింతురు, పెండిలిలో నదస్య సం
భావననాడు చూడవలె బావనసాముల సాములన్నియున్”

“వసుక నియోగి బాలికను వైదికబాలునకిచ్చి చేయగా
బసనడి యిట్లు నట్టనిన, బాగషు నిష్ఠనుమందు నల్లయ
చ్చెస మొనరింప నొక్కరరి పిషష, పెష్షష మామగారికిన్
మసలక పెష్షపెష్ష మను మాటలె పల్కెనటండ్రు గష్షిగన్.”

నియోగులను గూర్చి—

“నమ్మిన నమ్మకున్న నది నావశమా? జనులారుకొన్న వా
క్యమ్ములు నేను జెప్పెద భయంపడియో పడకో, నియోగిలో
కమ్మని వార్కొ కార్కొ ఘటకమ్మవుగాని వరోవకార శూ
న్యమ్మును స్వప్రయోజన పరాయణముందల పోయనిద్దరన్.”

మాధువులనుగూర్చి—

“సమ్మతి నమ్మకర్మ సహజంబగు కర్మయటండ్రు, నిమ్మక
ర్మమ్మది దుష్టకర్మయని పల్కుచు నుందురు, నోడికేడి య
ద్దమ్ము జగమ్మునం భళభళాభళ మాధువులవంటివారు ని
క్కమ్ముగ వేరు వేరని వుకారుపకారులు కారుకారింన్.”

“మాధ్యగురుండు వచ్చు నొకమాటు పదేర్చు, వచ్చి వారి ధ
ర్మార్థమదేయటంచు, వరహావరహాయోక యగ్నిముద్రకున్
సాధ్యసలీల నిన్పిసను సాకన డింకను జేకు జేకు జే
కు ధ్వనిసేయు, మోక్షమునకుం గరణంబు హిరణ్యమే సుమీ”.

తైత్తిలనుగూర్చి—

“తల్లికి భారమా శిశువు? తామర తూటికి పువ్వుభారమా?
విల్లొక భారమా కడిదిపిరున? ఒంటెకుగూనుభారమా?
వల్లికి భారమా ఫలము? బిడ్డకు(గొమ్ములు భారమా? నుతుల్
చెల్లును లింగధారులకు లింగపు గాయలు భారమా? మహి..”

వైష్ణవులనుగూర్చి—

“గండ భేరుండంచు గల భోవతీ కట్టు,
కొమరై న పద్మనామముల జొట్టు
కడు పెద్దముడికి జొప్పడెడి సందెడు జాట్టు
నితరుల తెలుకగానీని గుట్టు
సామాన్యనకును దుస్సాధ్యంబయిన బెట్టు
ద్రవిడహిమ ప్రబంధముల అట్టు
కజ్జతో, దోలినగాని పాటని తట్టు
తట్టువు తెజదాటు తళియ పట్టు
అట్టు లిట్టుల ననరాని యట్టుయట్టు
లెట్టులే దమ్మ పేలిలో నెట్టు నెట్టు
గట్టిగాఁ దెట్టు దేశంబు బట్టి నట్టి
వీరవైష్ణవులను దొట్టువారు మట్టు.”

ఈ విధంగా ఒక్క పొల్లు మాటలేకుండా, దారకుండుపడ కుండా శబ్ద చమత్కారం సుతారంగా ఒలికిస్తూ ఉంటాయి తెలుగునాడులో పద్యాలన్నీ.

చ త్క ట్ల ద ం డ

ఇవి అచ్చతెలుగులో వ్రాసిన నీతిపద్యాల శతకం. అచ్చ తెలుగులో పద్యాలు వ్రాస్తే అర్థంకాదని గోంధేస్తారు తెలుగువాళ్ళు. కాని శ్రీరామకవిగారి చక్కట్లంద చదివితే అచ్చతెలుగు కండ చక్కెర లాగా ఇంతచక్కగా ఉంటుందా అనిపిస్తుంది. నిత్యం వాడుకలో ఉన్న పదాలనే ఎక్కువగా వాడి కవి గారు ఈ శతకంలోని పద్యాలు ఎబ్బెట్టగా తోచకుండా చేశారు. ఒక్కవ్యర్థ పదంగాని, మారుమూల పదంగాని లేకుండా ముఖాముఖిహట్లాడు కుండున్నట్లు అతిసహజంగా ఉండేభాషలో సూరుసీసపద్యాలు వ్రాయడమంటే సామాన్యమైన పనికాదు. ఒకొక్క నీతివిప్లవానికి ఎన్నోదృష్టాంతాలు చూపి కవిగారు తమ అపారమైన లోకజ్ఞతను ప్రకటించి నారు. మచ్చుకి—

త్రొవ్విన జెల్లి నిక్కుచు నీళ్ళ మిడిచిన
 గట్టుపైఁబడుఁజెడ్ల గ్రద్దనోట
 పోతరించిన పాము పుట్టెక్కి తలయెత్త
 గ్రక్కునిఁగడతేరు గరుడినోట
 పొగరుకొన్న పొదేలు తెగిమందావిన
 వీలుగాఁజిక్కుఁదోదేలు వారి
 గుంజుబట్టిన నల్లి కోడెక్కి నిల్విన
 గాసిఁజెందును సొంతగాని చేత

కన్నుగానక నెలవులో గదలిమిట్టి
 పడినవారికి నిక్కంబు గొడవవచ్చు
 ననిపలుకు దాసురాముఁ డిట్లవృతలుఁగు
 కబ్బమందమునిందఁ జక్కట్లదండ.

ఇంకొకటి—

“కజ్జచిన వేపి కల్లఱుచు వాడుండునే
 కాకరాకును డబ్బు గటుగాక
 దోచిన దొంగయిల్ దోచువాడుండునే
 అద్దాలో ఏర్పాదు దెచ్చుగాక
 కుట్టిన తేల్కొండి గుట్టువా డుండునే
 గచ్చగంధము రాచి కాఁజుగాక
 పట్టిన దెయ్యంబు బిల్లువాడుండునే
 గాలి బాడిడి యానఁగట్టుగాక
 చెడుగుచేసిన పని చేయఁ జెఱుపుపోడు
 చేయవలసిన పనిజేయఁ జెందుమేలు
 అనిపలుకు దాసురాముఁడిట్లవృతలుఁగు
 కబ్బమందమునిందఁ జక్కట్లదండ.”

ఈ విధంగా వందపద్యాలలో వారుచూపిన దృష్టాంతాలు ఆశ్చర్యం కలుపుతూ, రోకాన్ని చారెం
 తనితదృష్టిలో పరిశీలించారో తెలుపుతూ ఉంటవి.

“రీమకాసు బ్రొద్దు చెప్పనేర్చు నెవండు
 రామకాసువు చెప్పఁ జాలుగాక”
 “వరివెన్నువిడిచి కొబ్బరికాయ కాసించు
 చిలుకేహితిను ముక్కు చెడుచెకాని”
 “కొమ్ముకోతినె నెఱుంగుచునన్నవాడు రెం
 డన్న నేమని పచారన్ననేమి?”
 “పట్టజాలము నీళ్ల పాలలోఁ గలిసిన
 తెలియమే పెరుగులోఁ గలిసినప్పుడు.”

ఇలా ప్రతిదృష్టాంతమూ ఆశ్చర్యకరంగా ఉంటుంది. కవిగారు ఈ శతకాన్ని వ్రాసిన కాలం ఒకపద్యంలో నిగూఢంగా పొదగబడి ఉంది.

“గెలుపుసాలిది మంచి గెలుపు నిచ్చుచు నుండ
వానకాఱిది యెక్కు వచ్చునొక్క
మిండినెల కడిది మేలె సేయచునుండ
వన్నెతగ్గడి నాళ్ళ వాసి చెడునె
పదగ దాల్చెడిరోజు పట్టిమేల్చేయగా
పుడమి బుట్టిన యొక్కఁ దిడఁబఁగలదె
జేజేల వెజ్జలు చేరిపోచుచునుండ
చెలగిన తేలేమి సేయగలదు
మొత్తమున మంచి తాఁదల యెత్తియుండ
చిన్ని దొనఁగులు పడియేఱు సేయగలవు
అని పలుకు దాసురాము డిట్టచ్చ తెలుగు
కబ్బమందనునిండఁ జక్కట్టదండ.”

గెలుపుసాలు-జయనామసంవత్సరం; వానకాలు-వర్షర్తువు; మిండినెల-శ్రావణమాసం (సఖిమాసం) వన్నెతగ్గడినాళ్ళ-కృష్ణపక్షంలో; పదగదాల్చెడిరోజు-పంచమి (సర్వతీతి); పుడమిపుట్టిన మొక్కడు-మంగళవారం (కుజుడు); జేజేల వెజ్జలు-అశ్విని నక్షత్రం (అశ్విని దేవతలు); చెలగినతేలు-వృశ్చిక లగ్నం (సాయంకాలం మూడుగంటలు).

ఈ శతకం జయనామసంవత్సరం, వర్షర్తువు, శ్రావణమాసం, కృష్ణపక్షం, పంచమి, అశ్వినినక్షత్రం, మంగళవారం సాయంకాలం మూడుగంటల వేళముగించి నారన్నమాట 99వ పద్యంలో కవిగారి నివాసస్థానం ఏలూరు అని సూచించబడినది.

అతిసరళం, సుకుమారం అయిన అచ్చతెలుగులో రచించబడిన యీశతకం తెలుగుజీవితం నుంచి గ్రహించబడిన చమత్కార పూరితములైన దృష్టాంతాలతో, చక్కని తెనుగునుడి కారంతో అతిరమణీయంగా ఉన్నది.

సూర్య శతకము

సంస్కృత భాషలోని శతకాలలో మయూరమహాకవి రచించిన సూర్య శతకం భావాలతోనూ, భాష లోనూ అతి ప్రౌఢమైనదే కాక మహామాన్వితుడైన అనికూడా ప్రసిద్ధి తెక్కినది. అది సగ్ధరా వృత్తాలలో వ్రాయ బడి ఉన్నది. అనువాదం అంటేనే కవికి పెద్ద పరీక్ష. అందులో మయూరుని సూర్యశతకం అంటే అగ్ని పరీక్ష. శ్రీరామ కవిగారు అగ్ని పరీక్షలో నెగ్గినారు. ఈ శతకం 1902 లో తొలి ముద్రణ పొందింది.

మూల శ్లోకాలలోని భావం ఏ సూత్రమూ జారిపోకుండా, తెలి బిగువు సదలకుండ శ్రీరామ కవి గారు సూర్య శతకాన్ని ఎలాంటి దక్షతతో అనువదించారో మచ్చుకి—

మూలం :-

“తన్నానా దిగ్గదూనాం సమధికమధురాలోకరమ్యా మవస్థా
మూరూఢ ప్రాడి వేళోత్కలిత కపివిమాలంకృతీకేవలైవ
ఉజ్జ్వలాంబోజ నేత్ర ద్యుతిని దినముఖే కించిదుద్బిద్యమానా
శృంగుత్రణీవ భాసాం చిశరు చశశరీ శర్మ పుర్యుత్తిషో వః.”

ఆంధ్రీకృతి -

“కలయ దిశావదూటలకుఁ గన్నుల పండువుగాఁ గనన్పుటో
తల్లలనను నూగునూగు పెఱదాకువు సొంపులు నింప నుల్ల న
న్యశిన విలోచనంబగు దినంబు మొగంబున ముల్సినట్టి మీ
సలనునురేకఁ బోలు దివసప్రభు నంకులు మీకువేలిడున్.”

మూలం—

“బ్రాహ్మణః శక్తి మాశుప్రళమితబలవత్తారకార్థిత్య గుర్తీం
కుర్వాణో వీలయాధః శిఖినపి లసచ్చంద్ర కాంతావభాసమ్
అదద్యాదందకారే రతిమతిశయినీ మావహ స్వీక్షణానాం
బాలో లక్ష్మీ మపారా మపర ఇవ గుహోఽహర్వతే రాతపోవః.”

ఆంధ్రీకృతి—

“ప్రళమిత తారకోజ్జ్వల బలంబగు శక్తిని దార్పి చంద్రకాంత
శిఖి నదంచి యంశుతను దర్శితమోహర విస్మరన్మహో
తిశయినియైన వీక్షణరతిం దగి రెండవ క్రౌంచ భేది నాఁ
గుశలత గాంచు భాసురుచి పుట్ట యొసంగుత మీకులడ్డాలన్.”

సూర్యుని బాలతపసునకు కుమారస్వామితో పోలిక చెప్పే ఈ శ్లోకంలో ఉపమానోపమేయాలకు సమాన ధర్మాలు శ్లేష్టపదాల వాక్యించి ఉన్నవి. శ్రీరామ కవి గారు ఈ శ్లేష్ట పదాలను కడు నిపుణంగా అనువాదంలోకి తెచ్చుకున్నారు. “అందకారే రతిం” అన్నచోట “అంధకారి” అన్న మూలాన్ని “అతను దర్శిత మోహర” అని అనువదించి మెరుగు పెట్టినారనిపిస్తుంది. శివవరంగా “అంధకారి” అనడం కంటే “అతను దర్శితమోహర” అనడమే ప్రకృతానికి ఎక్కువ దీప్తి కలిగిస్తుంది. కుమారస్వామి శివుని వీక్షణాలకు పీఠి కలిగించే సందర్భంలో శివుని అంధకవప్రసంగం కంటే మదన గర్భవారణ ప్రసంగం ఎక్కువ సమంజసం కదా. గుహ శబ్దాన్ని క్రౌంచభేది శబ్దంగా మార్చడం కూడా కుమారస్వామి ప్రతాపాన్ని వ్యజిస్తూ ప్రకరణోచితంగా ఉన్నది.

విస్తృతములయిన స్రగ్ధలలో ఉన్న మూలాన్ని చంపకోత్పలాలలో అనువదించడం కూడా కవిగారి రచనలోని చక్కదానికి నిదర్శనంగా ఉన్నది.

విగ్రహారాధన తారావళి

ఇది ఇరవై యేడు సీసపద్యాల లఘుకృతి. శతకాలను ఉన్నట్లు ఈ తారావళికి కూడా శ్రీరామకవి గారు మకుటాన్ని పాటించినారు. మొదటి ఏడు పద్యాలు ఉత్పన్నం కావడం వల్ల మకుట స్వరూపం తెలియడం లేదు. ఈ తారావళికి ఉపోద్ఘాత ప్రాయంగా కవి గారు ఏడు శ్లోకాలు కూడా వ్రాసినారు. ఈ శ్లోకాలు, తారావళి ఏలూరు విద్యానందినీ సమాజం వారి సభలో చదువబడినవట. ఇవి 1900 లో ముద్రించబడినవి.

శ్లో॥ అధునా యదా మమ హృది
స్మరతి తదై వాస్మి నిగదితుం శక్తః
వివిధై ర్యుక్తి విధానైః
పఠిమార్పా చిత్రశక్తి పేరురితి.”

శ్రీరామ కవిగారు సంఘ సంస్కరణాభిలాష కలవారు. అయినా వీరేశలింగం పంతులు మొదలయిన వారివలె విగ్రహారాధనను నిరశించినవారు కారు. పైగా పెక్కు యుక్తులతో విచారించి విగ్రహారాధన చిత్తశుద్ధి సాధన మని యీ తారావళిలో స్థాపించినారు. లోకంలోని సంఘటనలు చిత్తంలో నానా బాహులను ప్రకృషింప జేస్తవి. దేవాలయం ఒక్కడే శాంత రసాశ్రయం అని కవి గారి విశ్వాసం. మచ్చుకి ఒక పద్యం—

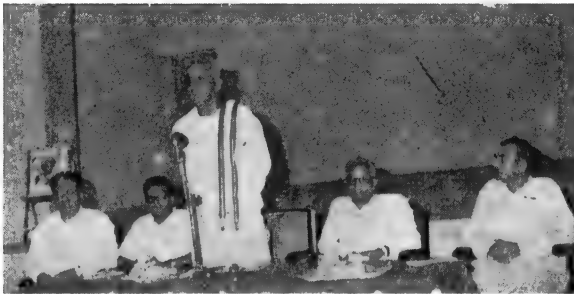
“హిత బుద్ధిఁ జూడ గర్వితుఁడె హితుండగు
 గురుబుద్ధిఁ జూడఁ బామరుఁడె గురుఁడు
 దూరబుద్ధిని జూడఁ జేరువే దూరము
 పరబుద్ధిఁ జూడనే పరము పరము
 అధిక బుద్ధిని జూడ నధికమౌ నల్పంబు
 గుణబుద్ధిఁ జూడ మరణమె గుణము
 పుత్ర బుద్ధిని జూడ శక్తుడే పుత్రుఁడు
 విషబుద్ధిఁ జూడ నిర్విషమే విషము
 దైవ బుద్ధిని జూచిన దారువేని
 దైవమే యగు బుద్ధి ప్రధాన మెందు

॥ ఉత్తమ ॥

ఇ తి శి వ మ్.

శ్రీ చృష్టదేవరాయాంధ్ర ఖాషా నిలయంలో శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావు గారిచే శ్రీరాములు గారి చిత్రపటావిష్కరణము.

“తెలుగునాడు” ఆవిష్కరణ సందర్భమున ప్రసంగిస్తున్న ఆచార్య దివ్యకర్త పేంకటాచార్య గారు, కూర్చున్న వారు డా॥ జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యంగారు ఇరివెంటి కృష్ణమూర్తి గారు, దేవులపల్లి రామానుజరావు గారు, యం. యల్. సరసింహారావు గారు

దాసు శ్రీరాములు - నాటక కర్త

—శ్రీ యస్. యస్. సుందరేశ్వరరావు

19 వ శతాబ్ది నడుమ జనియించి సుమారువది రెండు సంవత్సరములు జీవించి ఆంధ్రభాషకు మహా పతాక మొనర్చిన వారితో దాసు శ్రీరామ పండితులు ప్రాతఃస్మరణీయులు. వీరి జీవిత చరిత్ర 1928లో వెలువడిన దేవీభాగవత ద్వితీయ ముద్రణము నందును, 1944లో ప్రకటింపబడిన "ఆంధ్ర రచయితలు" అను గ్రంథమునందును ముద్రితమై యున్నది. దాసు వారి సంపూర్ణ చరిత్రను దాసు విష్ణురావుగారు రచించినయు నది ఇంకను ముద్రణ భాగ్యమును నోచుకొనలేదనియు తెలియుచున్నది. మరియు శ్రీరాములు గారి గ్రంథము లన్నియు ప్రకటితము లైనచో 18, 19వ శతాబ్దములోని ఆంధ్రదేశమునందలి సారస్వత, సాంఘిక, రాజకీయ విషయము తెన్ని యేని తెలియగలవు. ఒక్క దేవీ భాగవతావతారిక యందే అనేక నూతన విషయములు నిక్షిప్తమై యున్నవి. చార్లూహర్ రాజులు - కమచన శోభ నాద్రి - అక్కర, పాజహాన్, అక్కర అల్లుడు జయ సింహుడు గోశోంక అల్లిఖాను, బుస్సీ, సలాబత్ జంగ్, గౌతమీరేరామచంద్ర బుధేంద్రుడు, కురు గండే వేంకట్రామ శాస్త్రి మొదలగు చారిత్రిక పురుషుల నామధేయములను గ్రంథకర్త సృష్టించి యున్నారు. అందు కొన్నిచోట్ల తారీఖుల నిచ్చియున్నారు. వీటి నన్నిటిని చక్కగా సరిపరచి వ్రాయవలసి యున్నది.

శ్రీరామ కవిప్రధాని గన్న పుణ్యసముద్రులు కామమృతస్సయ దంపతులు. ఇష్టకామేశ్వరి వారి ఇలవేల్పు. హరితి గోత్రాలంకారులైన వీరు దేవీ భాగవతమున నేతర్ద గోత్రములలోని ప్రముఖులను గొందరిని పరిచయ మొనర్చియున్నారు. వేంకటేశ్వర పరప్రసాదనుభూత కవిత్వ విద్యాపారగులై అనేక

ఆంధ్ర గ్రంథములను రచించి యున్నారు. వృత్తిచే వీరు కృష్ణా గోదావరీ ఉభయ మండలములందు మొదటి తరగతి ప్రిదరు. వ్యవహార భారమున కృతి కల్పనమున కవభాషము సాంకయ విరానాడు ఇన్ని గ్రంథములు వ్రాయుగలిగినందులకు నేటి వారికి గుణ పాఠముతో బాటు సంప్రమాద్యగ్రంథములను కల్గించును, కెల్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు సుడివినట్లు దాసు శ్రీరాములుగారు "ఈయన సరసకవి, విద్యుత్కవి, స్వతంత్రకవి, ఆశుకవి, చాత, నేత, ఇన్నియోగాలు వట్టినవాడు యే తాలంహా కవులలో మృగ్యులే"

తెలుగునాడు, దేవీ భాగవత కృతుల వలన దాసు శ్రీరాములుగారు తెలుగువారికి పరిచితులయినను వారు ఆనాటి రచయితల వలెనే నాటిక రచనను కూడ దొడంగి కొన్ని నాటకములను రచించి యున్నారు. ఆంధ్ర నాటకములగుర్చి అమూల్యమైన పరిశోధన సల్పిన డాక్టరు పోణంగి శ్రీరామ అపూరావుగారు దాసు శ్రీరాముల వారినగుర్చి ఇట్లు వ్రాసియున్నారు.

"దేవీ భాగవతము" నాంధ్రీకరించి తెలుగు సాహిత్యములో స్థిరస్థానమును సంపాదించుకొన్నవారు దాసు శ్రీరాములుగారు. వీరు తమ 14వ ఏటనే "సాతాతి విలాసమనెడి యక్షగానమును రచించిరి. అటుపిమ్మట అక్షిజ్ఞాన శాకుంతల-రత్నావళి-మాలతి మారవ - ఉత్తర రామచరితాది పెక్కు సంగ్రహ నాటకముల నాంధ్రీకరించిరి. వీరు శాకుంతల ముద్రా రాక్షసములను కేవలము అచ్చతెనుగులోనికి చక్కగా అనువదించిరి (1898). మనోలక్ష్మి విలాస-మంజరీ మధుకరీయాది స్వతంత్ర నాటకములను రచించిరి" (తెలుగు నాటక విశాసము. పుట. 278) దాసుగారు తమ దేవీ భాగవతావతారికలో తమ నాటక నామము

లను గూర్చి ఇట్లు తెలిపిరి. మనోలక్ష్మి విలాస నాటి కయు, ... సీత కల్యాణ నాటకమును.....కొన్ని దినములు వ్యవహారమున నుండి విశ్రాంతి గైకొని పేపర్లపై మొదలు శాకుంతల నాటకమును, రత్నావళి నాటికయు, ముద్రారాక్షస నాటకమును మహావీర చరిత్ర నాటకమును, మాలతి మాధవీయ ప్రకరణంబును, ఉత్తరరామ చరిత్ర నాటికయు, మంజురీ మధుకరీయ నాటికయు, కురంగ గౌరీశంకర నాటికయు నను పుస్తకములు రచించిరి”

పై గ్రంథకర్త గారి వాక్యముల ననుసరించి చూడగా వారి క్రింది నాటకములను రచించిరని చెప్పవచ్చును.

ఆంధ్రాను వాదములు

1. అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 2. రత్నావళి (నాటిక)
 3. మాలతీ మాధవము (ప్రకరణము)
 4. ఉత్తర రామ చరిత్ర (నాటిక)
 5. ముద్రారాక్షసము
 6. మహావీర చరితము (నాటికము)
 7. సీతా కల్యాణము. (నాటకము)
- స్వతంత్రములు
8. మనోలక్ష్మి విలాస నాటిక
 9. మంజురీ మధుకరీయ నాటిక
 10. కురంగ గౌరీశంకర నాటిక.

ఇందు శాకుంతల, మహావీరచరితమును, అభిజ్ఞాన శాకుంతలములపై నట్లు ఆంధ్ర వాఙ్మయసూచిక తెలుపుచున్నది. పైపట్టికలో ఛేని సంగీతరస తరంగిణి యనునాటకము 1907 లో ముద్రితమైనట్లును సర్వోత్తర దాసు శ్రీరామకవీయని యుగంధమండే కందు. ఈ పేరుతో దాసు నారాయణరావుగారు నౌకనాటకమును వ్రాసినట్లు ఆం. వా. సూచిక తెల్పుచున్నది. తమ కుమారుని సంగీత రస తరంగిణి నాటకమసంపూర్తిగ నుండిపోవుటచే తాము పూరించినట్లు ఆగ్రంధము నందు శ్రీరాములుగారు ప్రకటించినారు.

తక్కిన నాటకముల ముద్రణాది వివరములుగాని కురంగ గౌరీశంకర నాటిక, మహావీర చరిత తప్ప

మిగిలిన నాటకములుగాని ప్రస్తుత వ్యాసకర్తకు లభింపమింజేసి దానువారి నాటక రచనా ప్రతిభను గూర్చియు నాటక కర్తలలో వారికున్న స్థానమును గూర్చియు సమగ్రముగ చర్చించుట కవకాశము లేక పోయెను. అనువాద మహావీరచరిత్ర నాటక ప్రబోచనయందు తాము శాకుంతల ముద్రారాక్షస నాటకముల. నచ్చెనుగున రత్నావళి, మాలతీమాధవీయములను మిశ్రణచేశాము. (తత్వము సంయుక్తముగ) వ్రాసితిమనియు, కురంగ గౌరీ శంకర మనోలక్ష్మి విలాస మంజురీ మధుకరీయ నాటికలు వారుస్వయముగా కల్పించిన వనియు, జానకీ పరిణయ నాటకములో మొదటి నాలుగంకములు తెలుగుసేసి సంగీత ప్రబంధ సహితముజేసి సీతాకల్యాణమును పేరిట నాటకము గూర్చితిమనియు వ్రాసిరి. మొత్తము పై వీరు 7 అనువాద నాటకములకు 3 కల్పిత నాటకములకు కర్తలని ప్రస్తుతము లభించిన సామగ్రిని బట్టి గట్టిగ చెప్పవచ్చును. సంగీత రసతరంగిణి విషయము నెంతను శోధింపవలసినదే. సంస్కృత నాటకానువాదములలో శాకుంతల, ఉత్తరరామ చరిత్రలకున్న ప్రచారము వేరొక గ్రంథమునకు లేదు. దాసు శ్రీరామపండితుని సమకాలీనులలో పరవస్తురంగాచార్యులవారు, కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు శాకుంతలాను వాదకర్తలే. ఉత్తరరామచరితము వావిలాల వాసుదేవశాస్త్రి, మంత్రిపగడ భుజంగరావు మొదలైన వారినెందరినో ఆకర్షించినది. రత్నావళిని వేదం వారు, మహావీర, మాలతీమాధవ ములను మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారును రమ్యముగా ననువదించిరి. ముద్రారాక్షసమును తిరుపతి వెంకటకవులు చేబట్టిరి.

లభించిన వానిలో కురంగ గౌరీ శంకర నాటిక చతుర్థాంకములు గలది. పార్వతీ కల్యాణ మిందలి ఇతి పృథ్వము. కాళిదాసుని కుమార సంభవ కావ్యము నాధారముగా గొని దీనిని రచించిలో మరి యేకత్ నామ సాదృశ్యముగల పార్వతీ కల్యాణమును నాధారపరచుకొని వ్రాసిరో చెప్పజాలము. ఇది ఆద్యకథ యైనను మిశ్రకథగా దీనిని దాసుగారు తీర్చిదిద్దిరి. కాళిదాసీయునను లేని కురంగ విషయమిందు ప్రధాన కథతోజొప్పింపబడినది. ఈ నాటికను వీరు శ్రీరామకళాశిల్పా శ్రీరామకళాశాసనమేత్ర మైన అర్చనబిల్లి (హర్షబిల్లి)

సూర్యనారాయణ మూర్తి కంకితము గావించిరి.
పాత్రోచిత భాష ప్రయుక్తమైనది,

వశ్యవచనుడ, మహావిద్యాంసుడును నైన భవ
భూతి సంస్కృతమున ముచ్చటగా మూడు నాటక
ములను వ్రాసినాడు. ఆ మూడింటిని దాసు వారా-
ద్రీకరించిరి. పురాణకథకు నవ్యత నాపాదించి
నాటకోచితముగ రసపుష్టి కూర్చుటకు నుహాపీరుడు
ధృతవ్రతుడునునైన శ్రీరామచంద్రుని కథ మహావీర
చరితము. శీర్షిక యందలి వీర శబ్ద ప్రయోగము
చేతనే ఈ నాటకము వీరరసప్రధానమని చెప్పక
చెప్పుచున్నది.

అప్రాకృతేషు పాత్రేషు యత్ర వీరఃస్థితోరసః
భేదైః సూక్ష్మై రభివ్యక్తైః ప్రత్యాధారం విభజ్యతే.

అన్న భవభూతోక్తిని

ప్రాచ్యరంజులు గాని పాత్రంబులందుఁ
దగులవలయు సూక్ష్మభేదములచేత
నెల్ల వాక్యంబులనుఁ దేటవెల్లఁచుగుచు
వివరణ సమాజసంబైన వీరరసము.

అని దాసుగారి అనువాదము. తారకనామ మంత్ర
జపధన్యులైనట్టి దాసుగారి కెట్టి దురవఖోధమైన
మూలమైనను కొట్టిసేపిండివలె వారికి వశమగును
భవభూతి రచితములగు సుత్రమోత్రమ శ్లోకములలో
నొకటియైన

ఆనందాయచ విస్మయాయచ

మాయా దృష్టోఽసి దుఃఖాయవా
నైత్యుష్ణ్యం ను కుతోఽద్య
సంప్రతిమమ త్వద్దర్శనే చక్షుషః
తృత్యాంగల్యసుఖస్య నాఽస్మి
విషయః కిం నా బహువ్యావృతై
రస్మిన్స్త్రిశుత జామదగ్న్యై
విజయే పాణో దనుర్వృంభతామ్. (5.59.)

అను శ్లోకమునకు

సంతసమాయే విస్మయము

దారిగఁబుద్దెను నిన్నుఁజూచుటన్

వంతగవంతయుంటోడమె

నీకు విరోధమును సేయఁబూనుటం

జెంతనె నిల్చి మైతినుఖనీధినిఁ

బొందగ నోమనైతిసే

నింతకు మాటలేలః

ధరియింపుము ధనస్సును బాణియందికన్.

దాసువారి అనువాదము.

ఈ విధముగా నీనాటకమంతయు చక్కని చిక్కని
తెనుగురచనతో నడచిపోవును.

సావధానత లేమియు, సమగ్రముగా దాసుగారి
నాటకమాల లభింపమియు కారణముగా నీవ్యాసమొక
అగగౌరవాగ్రసమైనది. పండితులైన వారిట్టి సాహస
మును మన్నింతురుగాక!

కుభాకాండ అతో

శ్రీ సూర్యచంద్ర ఆటో వర్క్స్

(మోటారు గేర్ విల్లు రిపేరింగు మా ప్రత్యేకత)

3 వ రోడ్,

బ్లాకు నంబరు 8, ప్లాటు నం. 100,

ఆటోనగరు, విజయవాడ-7.

ఫోన్ : 86293 P. P.

ప్రాప్రయిటర్ :

రావూరి సత్యనారాయణ

శ్రీరాములు గారి రచనలలో కొన్ని-

పద్య రత్నములు

దేవీ భాగవతము

సీ. వాలారు చూపుల నగలు వడ్డికిఁ బార
శుముఖంబులు దెక్కులకు నమర్చి
కదలు వాతెఱ తెచ్చుకాంతి గంతులు
వైవవ్వాదికముగాఁగ స్వరముఁ బాడి
గిలుకు టందించు గజ్జెయులిపు వాడోడుగా
ద్రుప ముఖంబులను బల్లపు లమర్చి
యశగుఁదమ్ముల సొంపుబెడఁగులోడలునిండ
మెల్ల మెల్లన జుతుల్ మేళగించి

తే. గీ. వసదనంబుల శృంగార రసము లొలుక
సరిగ కుచ్చెళ్ళు మీఁగాళ్ళ సరది కొనఁగ
భావరాగిగత లాళపక్కి నెఱిగి
వెలవెలందులు నటనముల్ సలిపిరచట.

(పు. ౪౪౭వ.)

ఉ. గంగ దయారసంబు సెల
గంగ సుమమ్ముల మానుషతల్లమే
గంగ నుపాయ మొండుకలు
గంగ చలందితి మీవు భూమికే
గంగ ని శత నుంగలయ
గంగ నిపుట్టుదు మేము నీకు వే
గంగ ధుహసఁ బుచ్చి కొల
గంగ జలంబుల దోయుమీ మమన్.

(అష్ట పసుపుల గంగను ప్రార్థించుట. ఎనిమిది
మారులు "గంగ" అని ఆవృతమగుట చమత్కా-
రము.) (ద్వి. ౪౭ ప.)

సీ. సారంగము వరాళి శంకరాభరణంబు
నక్షులు కొప్పు నూగురునయ్యె
బలహంసమును శ్రీయు లలిత పున్నాగంబు
గ్రమన శ్రవణ నాభిగతులు నయ్యె

కవితాచలయు చక్రద్రకళ చక్రవాకంబు
జుఫనంబు హాసంబు స్రవములయ్యె
మధుర వనాటంబు మలయమారుతమును
చరణ యుగ్మంబు నుచ్చాస్యన మయ్యె

గీ. ఆపురపుర యేమి చెప్పనయ్యె బల యధర
మెత్త రాగంబులన్నియు నింపు సొంపు
కులుకు పలుకులు వెయ్యెల కోమలాంగి
మయిదలంచెద సంగీత మయమటంచు

[కవిగారి సంగీత శాస్త్ర పాండిత్యమున కిదిమచ్చు
యనక].

సీ. రోలంబ జాలంబ యాలంబ కదపాళి
కాకున్న విరుల సంగాత మేల
చిందంబు నందంబు చందంబు కందంబు
కాకున్న శబ్దసాంగత్య మేల
బాకాలలోచాల తూకాల జంపలు
కాకున్న మంగళ క్రమము లేల
మురుగాల నికరాల నికరాల చెక్కిళ్ళు
కాకున్న సౌగంధసంధు గనగనేల

గీ. నదుమొకటి మాయ ముష్టిలో బిడియె గాని
యింతి యవయవ సోదాగ్య మేమి చెప్ప
కాపురంబుండు నహహ శృంగార లక్ష్మి
జారు పంకేడుహాస్య బంగారు మేన.

ఉ. భారతవర్ష సంభవుల భాగ్యమే
భాగ్యము మారవాంఛిమీ సే
వారతి గల్గి సంసరణ బంధము
లూడ్చి గుణప్రశాంతమున

మీటి యమాటవిన నరికి

మేలగు మార్గము పట్టి మోడం

క్షీరముద్రయలై పొనరు మేటలు

వారల నెన్న శక్యమే.

౧. ఉద్యోగ్యులదిసి లట ప్రకృత

వ్యోధాన సందేహ సం

పాద్యాత్మియ జటాచ్ఛలా

ప్రవీలనద్యాలేందు రేదాలతాం

రద్యుత్యాదృత సుందరాకృతిరరా

యల్లారి సోమేశ్వరా.

తెలుగుఁ నాడు

వైదికులు

౧. ఆస్య;

చూసిపిషే; నాషే; చెవుకషే,

అష్టాగషే; యేమిషే;

విస్సా వరులవారి బుట్టిన ప;

యా విస్సాయ కిష్టేర్లు వే

విస్సం దెంతడివాడె యేళ్ళ పదిషే;

వెయ్యేళ్ళ కీదెనుమా;

ఓస్సే బుట్టికి యాదషే;

వోయిపు తెముందుదిలే మంచివా

రెస్సె; యందురు శ్రోతియోత్రమ

పద శ్రీ లాండ్ల దేశంబునన్

నియోగులు

సీ. మెలి; బెట్టి విడిచిన మీసాలపై గొప్ప

నిమ్మకాయలు రెండు నిలువవచ్చు

తేటగా దెల్లగా తెగఁగాలుంకాకు

పొగచుట్ట జుంజురు బాల్వవచ్చు

నడుమిది రెడ్డి గారికి రచ్చదీచ్చు బో

సివిలు జడ్డలని చెప్పవచ్చు

అనడుగాఁ బొనఁగింది నొనటఁ బెట్టె బొట్టు

వొక్కమా "అపని యూ" దవచ్చు

గీ॥ వడివడిగఁ జిన్ననాడైన వడుగు నాడు

తదఁబడుతుఁ జెప్పకొన్నట్టి తప్పు సంద్య

ముక్క నాలుగు నిమిషాల ముగియవచ్చు

బళిరఁ యనవచ్చు తొక్కిక బ్రాహ్మణులను

స్మార్తులు

౧. అచ్చమ్మా యిది యేమిదే;

రెయిందే ఆసి యిదేన; సరే

బుచ్చమ్మా వినలేదదె

గడియలోఁ బోవచ్చునే కాళికిన్

అచ్చో దేహము గ్రుస్తుకోదదె

అయో ఆసోబ్య మేమందునే

యిచ్చారాజ్య మటందురైనను

గనియెంతే వింతవి ప్రాంగనరే

వైష్ణవులు

సీ. చీటికి మాటికి శ్రీమతే రామాను

జాయనమో యందుఁ జదువు సొగసు

నిరుపమ భక్తిచెఁ బెరుమాళ్ళను ఏరాట్టు

దిరువడిమఁ గొల్పియై జగను సొగసు

సారె సారెకుఁ ఓరువారాధనంబుఁ

దిరువాయి యెడిఁగోటఁ దెలుపు సొగసు

జ్ఞానులఁ గనియడియే నడియేదా

సోహమ్మునుదుఁ బల్కునట్టి సొగసు

గీ॥ పరఁగఁ బన్నిదై రాజ్యార్థఁ బరమభక్తి

మించి తిరుమంత్ర మెనరసాయించు సొగసు;

బొగడుబో వేయి నోళ్ళకు మిగులు గొంత

వైష్ణవ బ్రాహ్మణులదె దైవప్రపత్తి

చక్కాట్ల దండ

సీ. వ్రాతకరణమెప్పు వ్రాయుచుఁ గూర్చుండ

మేత కర్తము దినురైతు సొమ్ము

మంత రాల్చెప్పుడు మల్లు బొట్టుండంగ

నే గారి దిగమింగు నెల్లు బొట్టు

కూరవమ్మకుండతో గూర్చి పెట్టును నుండ

మాదమ్మ తాఁజేరి మాయఁజేయు

కంపునోరగు మామ గడియించుచుండగా

మంచి నోరల్లందు మట్టుపజుచు

గీ. చాటు పడువార వొక్కఁజూపాటు వలన

కడుపు నిండించు కొనుచుండ్రు కడమవారు

అని పలుకు దాను రాముఁడిట్లచ్చ తెనుఁగు

కల్ప మందము నిండఁ జక్కాట్లదండ.

తెలుగు పల్లెసీమ

శ్రీ దేవీ భాగవతములోని కృత్యాది దేవతా స్మరణాదికము నుండి

గ్రహింపబడిన అల్లారు గ్రహార వర్ణన

వచనము : నా బాల్యమున నాకు నానావిధ సౌఖ్యంబు
లరును వినోదంబులరును నాటపడై నన్నలరించిన
యల్లార గ్రహారంబు నభివణికంచెద.

సీ॥ భాగ్యప్రకర్షంబు భారతవర్షంబు ।
కలిమితొయ్యలివీడు తెలుగునాడు
డన్దుముల్లెలారు ఋత్రప్రాసరుకారు ।
కోటిశ్వరుల తల్లి కొండపల్లి
నవలకాండంబు కృష్ణానదీ ఖండంబు ।
కొలుచుకొట్టమ వన్న కోటసీమ
ప్రాజ్యంబు కమదిన వారి సామాజ్యంబు ।
క్షమనెల్ల బేషదల్ చారుమహలు.

తే. గీ. దానదర్పము గలవారు దాసువారు ।
చేరిపాలించు రెల్లారు సీరికొవారు ।
ఆది నివాసంబునకు యోగ్యమని తలంచె ।
సంగతనకీర్తి సోమేశ లింగమూర్తి॥

సీ. గుంటయొద్దన నొంటి గూర్చుండి మాయారి
కలుములు గన్నమ్మ యలుగులమ్మ
నిట్టితాడులలోన, నిలిచి యెల్లరిషేమ ।
మరయుచుండెడియమ్మ యలుగులమ్మ
తా శిరూపంబు దాల్చి మగాడిపా ।
యామెరింగినయమ్మ యలుగులమ్మ
ఎండవానలకోర్చి, యెల్లప్పు యలుగులలో ।
నణగియుండినయమ్మ యలుగులమ్మ॥

తే. గీ. ఆలమందలగొపాడు నలుగులమ్మ ।
చిలిపిగోగలదొలగించు నలుగులమ్మ
గ్రామదేవతగానొప్పు కనకరాశి
పదిగి నలరారు నల్లారు పల్లెటూరు॥

సీ. ఎలయెండ చెట్లనుదులనుండి గోడల ।
దవిలి తానిలువుట దర్దములుగాగ
గొనగొనజను నిండ్ల గోపనంఘాతంబు ।
పందిళ్ళలో, జిన్నీ పగడములుగ
చూరుపట్టియలఁ బి చ్చుకదంపతులదాటు ।
చెక్కితీర్చినయట్టి చిత్తములుగ
దూలాలగూళ్ళసం దులనుండి వెదలి మ్రో
గెద తుమ్మెదలమ్రోఁత గీతములుగ॥

తే. గీ. తెరలి వాకిళ్ళ తూసిగ తెరలు మూగి ।
నెర బుచేదారుగెంబట్టు పొరపనందు
సన్నయల్లదగాగ నా పొదలమ్మి
పగిది దనరారు నల్లారు పల్లెటూరు ॥

సీ. ప్రాతగొంగడి వీపు పైఁ గప్పి బుజమున ।
గొంకకర్రను మ్రోచికొందునదను
నుచ్చుఁ బ్రాతలపింజ గ్రుచ్చి మున్నోలగట్టి ।
మట్టానుపొత్తి వేమారు మదమ
కదలి పారెడి గొట్టె గమిడేలఁ బడకుండ
తాసె తాసేయలంబు దగిలిపఱచు
తోడేలు కొదఁగాంచికొడనే చేయైతి ।
నిక్కిట్రూహాయని కుక్కచిరు

తే. ఆ. ఆలు తనిదుకొని వచ్చునట్టియదిక
నున్న చల్లయుఁ దమిదకూ డుప్పుగల్లు
మెల్లగా మ్మింఁ గొల్లని బెంచుతల్లి
పగిది దనరారు నల్లారు పల్లెటూరు ;

సీ. ఇనుకబావిఁ బుంటు లిడి ముందును వంగఁ
తోటలకును నీళ్లు దోడువారు
చిలగదంబులమళ్ళ జేతులతోనిండు
బుడ్లతో దొణదొణ బోయువా
నిమ్మ నారింజ దానిమ్మచెట్ల కుడుళ్ళ
నుం బేడపెంటల నునుచువారు -
ఆకుకూరలఁగల్పు లేకుండ దివిచి కాఁ
దలఁ బచ్చపులుపుల దులుపువారు

తే. ఆ. పెద్దబెండల మోళ్ళను బీకువారు .
కాకరంకును బండిట్ల కట్టువారు
మార్గశీర్ష మహాలక్ష్మి మందిరంబు
పగిది నలరారు నల్లారు పల్లెటూరు ॥

సీ. చెంగి కళ్ళముల గింజలు మేసి ప్రాఁజింత
తొరడుల గుబుగుబిల్ నెరవు గువ్వ
కట్టాసఁ జని గందె కంకి నోటనుబెట్టి
వినువీధిఁ గిలకల యనెడు చిలుక
చెంగావి పెనురావి చివురు నిండుగమెక్కి
కూకూయనెడి మద కోకిలంబు
పొదలలో మెదలు లేఁ బురువుల సావడి
చెట్టెక్కి గుమ్మను జెమడుకాకి

తే. ఆ. కదసి వరిచేలలో గూళ్ల గట్టి పెలుచ .
బలిసి నటనంబు గావించు బరతపిట్ట
గలిగి జనులకు శ్రవణసౌఖ్యప్రదంబు .
పగిది దనరారు నల్లారు పల్లెటూరు ॥

సీ. పొచలపై నీలాలు బోలు పరింగపం .
ధక్కు జేయిసొన్న బిడ్డలను గల్లి
పొలముతో గోతెత్తి పొలిపొలియాయంచు .
వరికుప్పనూర్పు పాలెరులుగల్లి
ఆరువు బేరముల గు జ్జరినేసి నన్నంబు .
ముతకంచు నుడుగు మాలతలు గల్లి
కోడిపందెములకై గుమిగూడి గొల్లున .
సడిజేయు చిల్లర జనముగల్లి

తే. ఆ. దేశవాళి కుపాకితో దెబ్బలోన .
బిట్టలను గొట్టు ముతరాచ పిండుగల్లి
శిశిర ఋతున్నామియైన లక్ష్మికిని దొడవు .
పగిది నలరారు నల్లారు పల్లెటూరు ॥

వ. మరియు వినువక కనవులు మెనవు నాలమందల
యందుండి యెదగొన్న సెలపెయ్యల కదసి
కొమ్ముల గంగడోళ్లు నాకి నాకి ముద్దెలాకసం
బులకెత్తి మూచూచు నాడోతుల ఆంకెల కులికి
పలుపులిడు లేఁగడూడలంబట్ట గమకించి వెనువెంట
నంట చను గొల్లపిల్లకాయల గవ్వలములనూళ్ళ
నందంద దగిల్చిన యిత్రది చిరుమువ్వల అవళి
కదిరివడి గంతులిడు తరవుల కాళ్ళనుండి వెడలి
జుమ్మను జోరిగ పేరిగ చిట్టిగ తండంబులను

ఈగతందంబులును మేనులంట రెండుచేతుల
నిరుబరులఁ గోకికొనుచు గొంగళ్లు వెడచుచు వరి
గడ్డి నిప్పుతొండల పొగమణుఁగుకుం జేరి
మణ్ణాకుచుట్టిన పొగచుట్టల నగ్గియంటించి నోళ్ళనిడి
తగుమాత్ర మెగబీల్చి దిగవిడచుచుండ నెత్తినది
తెచ్చిన చలిదికుండల ద్రించి యుప్పుగండ్లగలుప
వంగి మైశారుచెఱగులు వ్రేలాడ చూసులాడు గొల్ల
పూఁబోతుల సరసంబులాడు పెద్దగొల్లల తొట్ల

వెనుక తోకలాడించుకొనుచు నొడవ విరచుచు
గాళ్ళుసాచి నిక్కు వేషజాగిలంబులును

వేషజాగిలంబులు మోరలెత్తి మొఱగిన విని
భయభ్రాంతింబులై పరచుచు వెనువెన్న సూచుచు
దోకలు మెదచి పులుగుబొదలం దూరి వండికొని
యున్న కుండలు నక్క తోడేలు కొరడాసి
మున్నగు జంతుసమదాయంబుల వేటాడగనుకింది
పరవదోలి వలలుచ్చులు వన్నె చుట్టుతిరిగి కూకలు
వేయుచు జప్పుకృతేయుచుం దిరుగు వేటగాండ్రం
గాంచి తావులువెడలి జెక్కలార్చుచు నోరలోరల
జెట్టుచేమల పట్టులం జూచుకొను పావురము కాకి
గడ్డ గువ్వ పిండింత పాలజమ్మ చిలుకలు మొద
లగు పులుగుమొత్తంబులును

చిలుకలు మున్నగు పులుగుమొత్తంబులు చవ
చవ నెగసెవచ్చి కంకికొక్కండుగా వ్రాలి గింజలు
ముక్కులం బొడిచి తిత్తులు నింపి యత్యాతావళం
బున దంబుపై గూర్చుండి నజ్జకంకియూచి మొద
లంబిగొఱుకుచు జాగుసేయుచు నిలునటు మొద
ద్రెప్పి సూచుచుండ తేనినదీమి మంచెమీదనుండి
కలకలంబు విని చెట్టెలు త్రాడు పలుచురు వినరి
యిద్ద తాపసు బెనుమోత నులుకంజేపి మంటి
యందల వడిసెల నిడి త్రిప్పి యేయు తావులును

తావులు తమ ప్రాకరుపాహారార్థంబు లేతకం
కుల కరయుచు గ్రీక్కిరిసి గింజబిరుపున నొంగి
యున్న దంబుల నిలు నటు పాయలద్రోయుచుం
దారివెట్టి చనుచో బునబునలాడుచు మెల్లమెల్లనం
ద్రాకు బెంతేరుగున్నలకు బెదరి కేకలువ్రేవ తేల
దాపు పుంతవెంటం బోవుచు మంచెకుం గట్టిన
యంచెదుర్గ విరగలాగి పలుదెబ్బలం జావంగొట్టి
చేలగట్టకీర్తిన యుపకారంబునకుం ద్రుక్తువకారం
బుగా నిచ్చిన కంకులంగొని నలిపి వడిగట్టి యింద్ర
కుంజను బాటసారుల నయ్యు : యేమి తెచ్చివని
యొడిబిట్టి విడలాగు పసిబిడ్డలును

పసిబిడ్డ లేపుమీరి గుంపులుగూడి మెట్టు పుట్టు
చెట్టు లేమలనక చిరుగోచులు వ్రేలాడ నన్నపాటి
యూటికెల్లంబు జిరుకబిళ్ళలం తేకులంబాని యూట
లాడబోచ్చి యలసి నడివ్రోడ్డుల కినుకబొందలకుం
తేరి దీగి జలకంబులాడి మేనులు సూర్యాకావళం
బులు చేసియు విడువని మంటి చాకలు పిప్పల
గాన్నింప నింద్రకుతేరిన బింద్లి గొఱుకుచు వెటవించి
కొట్టంబోవు తల్లుల కడ్డమై వంగివంగి కట్టబట్టు
కొనుచు చిన్నబిడ్డల కేమి తెలియు సూచుకొమ్మని
వెడ వెడ మునలి మాటల గోడండ్రం జంకించు
మునలమ్ములును

మునలమ్మల యొద్దంతేరి నీకు లుపన్యసించుచు
కావడి పెట్టెలం గాజుకుప్పెల నిందిన కాలవనీరు
గంగోడకంబి నమ్మించి నెత్తింజల్లి బొమ్మల
పటంబు విప్పి యేలపాటలు బాడుచు యెలుంగెత్తి
యర్థంబులు నెప్పుచు మగనివ్రక్క రానుహరే
యని పల్ల వివనమనందించుచు బైటకొంగునం గట్టి
పిప్పలం దగిలించుకొనిన పసిబిడ్డనుం జూపి ముద్ద
యడుగు తాళతాళ ముద్దరాండ్రకుం జేటలెత్తి
తాపెతలు చాచుగా దివిచి యిచ్చు చోడె కొర్రచామ
నజ్జ వరి దాన్యంబులును

వరిదాన్యంబుల నూర్చి రాజేసి కొల్పించి నం
చులంబోపి కుట్టి యెద్దు దున్న పిప్పనం గత్తళం
బులు వన్నె గంతివైచి కెలగకంబులు బిగించి
యెత్తి కబాడంపుదుర్లు బుజాలనిడి పెరికాటంబు
సేసి యింద్రకుం గొంపోవునెడ పునాన వ్యవధి
గడచిపోయినదని కావల నడ్డగించి కలహంబుల
వెట్టుకొను పెట్టుబడి కొనుటులును

కోమటి యింటికిం బనుపుకొ ముల్లపాయ
మెఱవకాయ చింతవం దుమ్మగల్గునుచు వచ్చి
దాన్యంబులు దెచ్చి క్రుమ్మరింప పెల్లకాయ పొట్టు
గుల్లయచి చెఱగి చెఱగి సోలంబోసి చూచు తం
గీతయచి కాని డుగ్గాని విలువకట్టు గట్టువాయి
కోమటి కొమ్మలతో బిలుగకుల బోరాటములు

సేయకాపు గొల్ల గవం యాదిగ మాల జవ
 రాంధ్ర దొంగుదొంగుమని బోకరించి గొణిగి
 కొనుచు దారిబోపు జలాహరణవరలగు స్వార్థ వితం
 తువులు గుడ్డ గుల్ల చిళ్ళ పెల్ల పెంకులందొక్కి
 వానిందిట్టిటిల్లి పునస్సాని ప్రయత్నంబులుసేసి
 మాతికిగి కోడు భాంజశతంబునకుం బట్టుకాలంబు
 వలన మఠ్యాహ్నుంబు దాటినంగని వంటలుకాలేదని
 కోపించి యుటికి వీవాట్లు పెట్టు గృహమేదులును

గృహమేదులు తమతమ ముంజావదుల పీన
 కట్టుబద్దలు చీలుచు మామిడి జీడిమామిడి మట్టి
 జావ్వ రావి మొదలగు వృక్షంబులందెచ్చి భోజన
 భోజనంబులుగా గుట్టుచుండ మడినంచులు వీపుల
 ప్రేరి బుడిచెంబుల మూతులకంగవత్తంబులు
 గట్టి మొలలబిగించి తలనొక ప్రాతకాలువజాట్టి
 యొంటిపొరయట్ట చెప్పుల దొడిగి దర్బాసనం
 బులు వీపులకడ్డంబుగా జొప్పుర నేతెంచి పరదేతు
 లమని మహావినయంబు దోపంజెప్పి యల్ల నొకచో
 గూర్చుండి యాశీర్వచనవననం దొడిగికొనినం
 జాచి మాయంబు భోజనంబు సేకూరదని ఎన్ని
 విధంబులం జెప్పినవినక నానాచరారంబులం బ్రా
 ర్థింప నెట్టకేని యంగీకరించినతోడన దమక తైనరని
 మెల్లమెల్లగాజారవిధచ చెప్పి స్నానంబుచేసి మడి
 కట్టుకొని వంధ్యావందనాది కృత్యంబులు నిర్వ
 త్రించి దేవతార్చనచేసి ప్రొయిమిదనున్న తప్పెల
 త్రింపుకొని పచ్చడిమణికలతో గడుపునిండ సావడి
 యెడైనదుగుమీదం బండుకొని గుఱువెట్టి పాంథ
 ప్రిదికిభామణులునుంగల్గి యత్యంత పాశ్యాన్పదం
 బియ నాణ్యుడక వనేకవిసోదంబు లనుభవించిన
 పల్లెటూరగు అల్లారగ్రహారంబు స్మరింపక నామనం
 బన్యంబుగ్రహింపనేర దదియెట్లనిన

౧. క్రిలంజెన్నగు నాలమం దలును
 దశ్శీరంబులు వెన్నలున్.
 జాలఁ మీగదలుఁ భుజించి వరమై
 శ్వర్యంబు పేరొక్కటి

భూలోకంబున గాన కెప్పును మహా
 భూతప్రభావంబులఁ
 లోలోనం గడు మెచ్చి రంజరిత న
 ల్లా రగ్రహారంబునఁ

౬. వచ్చలబోలు వర్ణముల
 పై వయ నిండుగగాది గొల్లనం
 దొచ్చెములేక చిట్టదవి
 నొక్క-మొగిఁ బగదలునిండుగా
 గుచ్చినయట్ల తోప నది
 గోయని యెచ్చటలేని సంతనం
 బచ్చుపదంగ గోసిన ను
 భారతీయంబు గణింపకత్యమే ॥

మ. అహహ నామది నేటికి స్మరపురా
 దాయాపు లా లేగ లా
 మహిషప్రాతము నజ్జలేలనడుచున్
 మంచెల్ దదారోహణ
 స్పృహలుఁ గూయమచుఁ గడుఁ వడినెలఁ
 జేయ్యార్చి యేయఁక్రియా
 మహిమం జీర్మలు లేచి కూయుచు నభో
 మార్గంబునం బాతుటల్

౬. వేసగి నెండతాకునకు
 వేసర నీయక లేగదూడలఁ
 బీసగి దొంకలందిడిన
 వేళ గనుంగొని పోయి యాత్మ ను
 ల్లానముమీర నందు బది
 లంబుగ మేవగ లేతవచ్చికఁ
 గోసిన నాటి తుట్టకేని
 గోటిధనంబు సమంబె యారయఁ

౬. బాదవచ్చెల్ల యొద్దులను
 బట్టినవచ్చికవల్ల బూరి బి
 య్యాలకుబోవు గొల్లజవ
 రాం ద్రొడి నిండఁగ గ్రోసిక్రోసి తా
 రోడక త్రోవనోపుతరి
 సూరిదొరఁ నగణాలు పెట్టడం
 చాడిన నట్లుసేముఁ గొని
 నట్టి విసోదము విస్మరింతునే

ఉ. ప్రొద్దుటిపూట చిట్టదవి
 పుంతరి నెయ్యురగూడి క్రుమ్మరఁ
 గద్దరి సుద్దులుం జిలిపి
 గంతులు గొంతుకయైత్రి యెద్దియో
 పద్దెము బాడుచుఁ నగుట
 బావటపాకులు నూటికట్టులుఁ
 బొద్దిచివుళ్ళనుం దునుము
 పోడిమి నేడును పీడ చాత్మలోఁ

ఉ. పచ్చికపట్ల మంచుబిడి
 ప్రాతఁ నేహరముందు బచ్చలన్
 గ్రుచ్చిన పీటము లైములు
 కూర్చినరీతి వహింప నెంతయుఁ
 మచ్చిక సాలెపుర్యు లిడి
 మాదని నిక్కుచు జిల్లువల్లలన్
 మోచ్చుగ నచ్చటం బలుచి
 రే యని యెంచగ నొప్పుచోటులన్
 రచ్చలు పేసితిఁ నుఖర
 రంబుగ విన్నలగూడి పేడుకన్॥

చ. బలమును నింటిలో జరుగు
 బాటును దల్లియుఁ దండ్రియుం దయా
 కలితమనీషచెంచుటయు
 గమ్మని నీరును గూరలాకులున్
 గలమనమృద్ధియుం జెరుపు
 కానయుఁ బాడియుఁ బంటయుం గడుం
 గలిగిన పల్లెటూరనగు
 కాపురమే నుఖమంచు నెంచెదన్

చ. తలఁచెదఁ చెట్టులెక్కిన వి
 దానము కొమ్ములూడినట్టి విం
 తలు గిజిగాని గూళ్లొడిపి
 తన్నఁగ నెత్తన ప్రేరి నూగు గొ

మ్మలకును గాళ్లసాచిన క్ర
 మంబును మొగ్గలజగు పిల్లలం
 బిలుచుక గ్రక్కునఁ జీఱుత
 విళ్ళలు నాడిన యెల్ల వేడుకల్

చ. పొలమునకేగి నాటు
 పుపుబోడులు గొంతుకలెత్తి తుమ్మెదా
 కలకలనవ్వుకాయనుచుఁ
 గామమపుట్టగ గర్జువచ్చె నం
 చలరఁగ బాదగాఁ వినుచు
 నయ్యెడ నయ్యెడ నేరికల్వ పూ
 వులఁ జిరుమంగ నాచిఱుత
 పూటలు మూటలు నిష్కఁకోటికిన్

ఉ. చక్కని పెద్దచెయ్యదరి
 చాయలఁబడిన నాచువట్లఁ బెం
 పెక్కుచుఁ జిత్రకంబళము
 పేర్కివహించగ నెట్లుగల్వ పూ
 లక్కడ నక్కడం బొదలు
 నందము గన్నాని యాడువారితో
 గ్రక్కున బందెముల్ వయచి
 కాఁడలదున్నిన నాటి సంతసం
 బెక్కడనేనియుం గలుగు
 నేయిక నెన్నటికేని దారుణిన్॥

ఉ. మేకలమందలన్ బనుల
 మేపుచు గొల్లలగూడి నల్ల రే
 గాకుల చిక్కముల్ పొనఁగ
 హత్తుచు పీపులకున్ చగిల్చి ని
 ర్వాక్కులులై మెడల్ దిగువ
 వాంచి చనం గని మెల్ల మెల్లగా
 వాకబిగించి వీపునకు
 బ్రాకిన కోడిగ మప్పుదెంత సౌ
 భ్యాకరమయ్యెనో తెలియు
 నామదియొక్కటి కీధరాస్థలిన్॥

చ॥ అనుదినమొకరీతి దగు

నా దిరిసెంబల పూలతావులా
యనుభవమెల్ల మావశమ
యందును జల్లని నీటిబొంద రే
మని కొనియాడవేనగి న
హా మునుమాపున జల్లగాలికిన్
దనువిడి నైకకన్యలం
దద్దయు నాటలబుచ్చ ప్రొద్దులన్

చ॥ తొలకరి వానలం జలము

తో దగనిండిన గుంటవట్ల గ
ప్పలు గురుటక్కటక్కరక
పట్కరటన్ కరటక్కనాగ న
వ్వల గడుగుంయగుంయగుం
బంగుంయగుంయని యాలకోడులున్
బలువిడి గూయ నద్భుతము
బాటిం వింటిని గంటి సౌఖ్యమున్ ॥

చ॥ పిడుగులు పెళ్లనన్ మొలుయ

భీతిలి భీతిలి యుర్ములరక్కగా
బడబడమోతక్కిటనటు
బారి మెఱుంగులు తక్కుతక్కుమం
చదరిన గన్నులార్చి కర
కావళి నచ్చెరుపాటుతోడ జే
తులనిడి వానకుం దదీసి
తొలగిరి నాటల ప్రొద్దుబుచ్చితిన్

చ, నరిన వనంతుండును ని

శాముఖవేళల జల్లగాలికిన్
బరువుగ బూయు నయ్యదవి
మల్లెలవానన నాసికాపుటాం
తరముల జొచ్చి దెందమున
దద్దయు సౌఖ్యముగూర్చు వెన్నెలన్
బరపులవైచి వండుకొను
భావము నేడలపోయకుండు .

చ॥ సొలయకమెట్టలం దినుక

చోటల విచ్చుకగూళ్ళు గట్టి పాం
సులక వహించివచ్చి యొక
చో దిగుబావిని జల్క మాడి మే
సుల తడియార్చి పెద్దలకు
నుం దెలియంబడునంచు మెల్లగా
నిలుసొరవావు నాకవట
వృత్తిని నే దలపోయకుండునే.

వ॥ అట్టియల్లారను పల్లెగ్రామంబున

తే॥ గీ॥ పూరియింటనె వలువర్ష ములు వసింది
యారికన్నమె కొన్ని నా శ్మారగింది
యుప్పుపట్టరి వన్నంది యొర్చి యొర్చి ,
సోమలింగడుమాయారె సుఖద మనియె.

Founded by Sri Kowtha Suryanarayan Row in 1907

Indian Commerce & Industries Company Pvt. Ltd.

Beehive Buildings, 95, Broadway, Madras 600001.

Telephone : 21071/3 Lines

Telex : 7106

Grams : { "LUCKY"
"BEEHIVE"

WORKS :

BEEHIVE FOUNDRY ENGINEERING WORKS, 95, Broadway, Madras-600001.

KOWTHA STEEL PRODUCTS, Ramavarappadu, Krishna District (Andhra Pradesh)

OFFICES AT :

KOWTHA BUILDINGS

BUCKINGHAMPET

VIJAYAWADA-520002.

Phone : 7 6080

Grams : BEEHIVE

KOWTHA SWAARAJYA VIHAR

10 PADMANAGAR

SECUNDERABAD-500025.

Phone : 61907

Grams : BEEHIVE. TLX : 386

FACILITIES

Steel Processing Industry for Light, Medium & Heavy Structural, Pattern Shop Foundry, Heat-Treatment & Machine shop for Iron & Steel Plain and Alloy Castings, Design & Drawing Office, Analytical Laboratory

PRODUCTS

Iron & Steel Structures, Tanks, Stagings, Hand-Operated Cranes, Hoppers, Silos, Gratings and all Jobbing Works-Annual Capacity Ten Thousand Tonnes Cast Iron Castings, Silicon Iron Castings etc.

Steel and Alloy Steel Castings including Austenitic Manganese Steel and all Varieties of Nickel Chrome Steel Castings, Acid, Heat, Corrosion resistant etc.

MATERIALS USED

Imported Indigenous Rolled Steel, Pig Iron, Ferro-Manganese, Coal and Coke Ferro-Alloys, Nickel, Chrome, Alloys etc.

SPECIFICATIONS

According to Relevant Indian Standard Specifications, or Customers' Requirement.

INDUSTRIES SERVED

Factory Construction Steel Work for all Industries, Machinery Parts, Spares Etc. For all Cement, Sugar, Textile, Fertiliser, Ship-Building, Machine Tool, Paper, Chemical and other Industries.

With best compliments from :

BLUSTON CHEMICAL
&
PHARMACEUTICALS
MANUFACTURERS

GUNADALA, VIJAYAWADA-5

PHONE : 74942

FOR STEEL STRUCTURES,
FERROUS & NON-FERROUS CASTINGS
& MACHINING WORKS.

Manufacturers of BARBED WIRE

Contact :

**KOWTHA BUSINESS SYNDICATE
(K. B. S.) PRIVATE LTD.**

95, BROADWAY, MADRAS-1.

Phone : 21817

Factory :

INDUSTRIAL ESTATE, A-I Unit,

Patamata, Vijayawada-520006

Phone : 86-327

Regd. Office :

KOWTHA BUILDINGS,

Governorpet,

Vijayawada-520002

With best compliments

from

RAVI INDUSTRIES

Manufacturers of Precision Components

&

'FITRITE' Fuel Injection pipe Connections

RAVI LUBE OIL Pvt. Ltd.

Reclaimers of Used Lubricating Oils

AUTOMOTIVE INDUSTRIES

Manufactures of Precision Components

RAVI BRIGHT STEELS

Manufacturers of Bright Drawn Steel Bars

**INDUSTRIAL ESTATE,
VIJAYAWADA-7. (A. P.)
INDIA.**

Telegrams : 'AUTOMATIC'

Phones : 86-355

86-356

With best Compliments from :

POPULAR AUTOMOBILES

Jawahar Auto Nagar, Vijayawada - 7.

Dealers in :

**PERKINS P6 - DODGE - BENZ - LEYLAND - SPARES
MICO & BOSCH PRODUCTS, CLEVITE BEARINGS
TYRES & TUBES.**

Grams : 'POPULARATO'

**Phone : Off : 86-310
Res : 77483**

New Services to Solve Your Old Problems

Copying at Jet Speed, at Down to Earth Price.

FRESH — DRY — CRISP — EVERLASTING — ELECTROSTAT — COPIES

Provides Copies of :

**Documents, Certificates, Marks Cards, Sketches, Books, Typed or
Handwritten Matter on Any Paper in Any Colour.**

All Work Treated as Confidential

Concession to Students

For Details Contact :

PHOTOSTAT CENTRE

Distributors for :

'PANAPRINT' PHOTO COPIERS OF ADVANI - OERLIKON

**Near Chikkadpally Andhra Bank Ltd.,
HYDERABAD - 500 020.**

Phone : 63760

OUR BEST FOOT FOREMOST

The slum clearance scheme forming part of the State plan from 1969 is to be looked upon as a Welfare State Activity of the State Government of Andhra Pradesh. The Municipal Corporation of Hyderabad that is the executing agency in the twin cities of Hyderabad Secunderabad has completed 2216 houses so far. This came as a boon to the hapless slum dwellers.

At the district level, as many as 5097 dwelling units, out of 8727 sanctioned by the Government have been completed by the Municipalities. The rest is in various stages of completion. This will go a long way in solving the housing problem of slum dwellers.

In the Fifth Plan, an outlay of Rs. 500 lakhs has been earmarked in the State Plan for the implementation of this scheme, while the 1974-75 Budget provided Rs. 20.00 lakhs for the Municipal Corporation of Hyderabad and a like sum for the district Municipalities.

The State has put the best foot foremost to tackle a socio-economic problem of great magnitude.

**The Director of Information
And Public Relations
GOVT. OF ANDHRA PRADESH**

With the best Compliments of

D. J. DABHOLKAR & Co.;

265, M. G. Road, Poona 411001.

Phone : 23992

With the best Compliments of

Suppliers to

**Most of Central Government Establishments,
Universities, Colleges in & around
Poona and leading Industrial Concerns
A visit will satisfy you**

THE MODERN BOOKSTALL

Estd. 1926

1, EAST STREET, PUNE 1.

Phone : 22377

Specialising in Engineering, Scientific & Humanities

With best compliments of :

Phone : 45684

Mathru Sree Finance Corporation

3-4-499, Barkathpura,
HYDERABAD - A. P.

Mg. Director :
M. V. SUBBA RAO

With best compliments of :

Precision Electronic Components Mfg. Co.

1-1-60/2, Iftekar Mansion Compound,
Mushirabad Road, HYDERABAD - 500020.

Manufactures of
P. E. C. WIRE WOUND RESISTORS.

Grams : POTMETER

**Phone : 63432
37731**

With best compliments of:

R. K. ENTERPRISES

D-2, Industrial Estate

Maulali,

HYDERABAD 500040.

Manufacturers of

**PRECISION VOLUME CONTROLS,
POTENTIOMETERS ETC.**

With best compliments of :

M/s SUSTRONICS

**C-14, Industrial Estate,
Moulali,
HYDERABAD - 500040,**

Manufacturers of :

PLASTIC COMPONENTS FOR ELECTRICAL

AND

ELECTRONIC INDUSTRY.

With best compliments of :

Meclec Industries Private Limited

Engineers Manufacturers - Agents

Regd. Office :

**15-8-429, Feelkhana,
HYDERABAD - 500012.**

M. V. SUBBA RAO,
Mg. Director.

B. RAGHU VEERAIAH,
Chairman.

With best compliments of :

BHAGYADARSI CHIT FUNDS

Regd. No. 1406/1974.

A NAME OF SECURITY AND RELIABILITY

Regd. Office :

**5-8-7/3, Nampally Station Road,
HYDERABAD - A. P.**

Mg. Partners :

M. V. SUBBA RAO

With the best Compliments of

**Instrumentation Engineers
Pvt. Ltd.**

**B 4 Co-operative Industrial Estate
Balanagar, Hyderabad - 500037**

Manufacturers of
ROTA METERS.

With Best Compliments from

SURYALAKSHMI COTTON MILLS LTD.

SPINNERS OF QUALITY YARNS

Spindle Capacity: 25,000

Counts Spun :

N.E. 40s, & 60s Plain, Cross & Cones

Mills:

**Peerlamarri Road.
Mahbubnagar
Phone: 347
Grams: SURLAKH**

Regd. Office:

**77, Mahatma Gandhi Road,
Secunderabad. 500003
Phone: 73230 Grams: SURLAKH
Telex: 015-476**

With the best compliments of :

INSTRUMENTS TECHNIQUES LABORATORY

**B 2 Co-operative Industrial Estate,
Balanagar, Hyderabad - 5000037.**

Manufacturers of :

**ELECTRIC AND ELECTRONICS INSTRUMENTS
PH - METERS, CONDUCTIVITY METERS. INSULATION TESTERS,
EARTH RESISTANCE TESTERS, OHM METERS, TONG TESTERS,
REGULATED POWER SUPPLIES, VOLTAGE STABILIZERS
AND DIGITAL EQUIPMENTS ETC.**

'With best compliments of

Padmanabha Electronics

1-8-508/II CHIKKADPALLI,
HYDERABAD - 500020.

Grams : 'PADELECS'

Being Floated Shortly

Padmanabha Enterprises

29-13-144 KALESWARA RAO ROAD,
VIJAYAWADA - 2. A. P.

Grams : 'PADENT'

Being Floated Shortly

Padmanabha Publications

29-13-144 KALESWARA RAO ROAD,
VIJAYAWADA - 2. A. P.

Grams : 'PADENT'

Look for detailed advertisement shortly

With Best Compliments From :

SRINIVASA MILLS

Cotton Ginning, Cotton seed Oil
& other Oils

Managing Partner :

Upadrasta Ramaswamy Sastry

Phone Nos :
Vuyyur Exchange

Office : 117
Res. : 119

CHINAOGIRALA
Krishna Dt. (A, P)

With Best Compliments From :

S. V. S. FILMS

VIJAYAWADA

With best compliments from :

Sri Gouri Engineering Works

ENGINEERS & CONTRACTORS
TUBULAR TRUSSES MANUFACTURERS

Hanumanpet : : VIJAYAWADA-3

Phones :

Works ; 7 4 9 5 2

Res : 7 6 6 5 2

Phone : 86 — 537

With Best Compliments From

Sreeni Machine Tools

Manufacturers of :

Machine Tools Agricultural Impliments-Hospital
Diary & Chemical Equipment with Stainless Steel
and Automobile Compliments.

Patamata, VIJAYAWADA-6

Grams : "SCREWMANS"

Phone : 86 - 340

With the Best Compliments of :

M/s. SCREWMANS

Mfrs. of Woodscrews & Wirenalls

M/s. SCKRIVETS

Mfrs. of Tinmen Rivets & Screws

M/s. STANWIRES

Mfrs. of R. B. Wires & Fabrication

INDUSTRIAL ESTATE

VIJAYAWADA — 520007

దాసు శ్రీరాములు గారిచే రచింపబడి ప్రకటితమైన గ్రంథములు

తెలుగు నాడు

(ఆరవ కూర్పు)

ఇందు సంఘ విషయముల గూర్చి ఆంధ్రద్రావ్యముల ఆచార వ్యవహారములు
స్వాభావికముగ వర్ణింపబడినవి. వెల రూ. 2-00

అఖి నవగద్య ప్రబంధము

(మూడవ కూర్పు)

యానివర్సిటీ విద్యార్థులకు పనికివచ్చు నట్లుగా నీవరకెన్నడునూ లేని యొక కల్పిత కథతో
సంప్రదాయ పద్ధతిన నవ్యయుగమున రచింపబడిన గద్య ప్రబంధము. వెల రూ 2-00

శ్రీమదాంధ్ర దేవీభాగవతము

దాసు శ్రీరాములు గారికి మహాకవి బిరుదము చేకూర్చిన మేటిగ్రంథము.

(త్వరతో వెలువడును)

ప్రతులకు :

మహాకవిదాసు శ్రీరాములు స్మారక సమితి

వాణిసదనము, 8-4-885/A, బర్మ-తుఫరా,

హైదరాబాదు - 27.

With best compliments from :

SRI LAKSHMI AGENCIES

STOCKISTS AND SOLE DISTRIBUTORS

Portable Mini L. P. Gas Gadgets with multiple attachments operate on Butane Gas (Liquefied Petroleum Gas) i. e., domestic gas commonly used in our homes. This is the first of its kind in India. Can be operated for various purposes, such as Instant Lighting, Stove for cooking, Blow Lamp for Soldering, Room Heating, Wall Lamp etc. etc.

Regd. Office :
CHIRALA.
PHONE : 564

Sales Office :
Chaitanyapuri,
HYDERABAD - 500036.
PHONE : 59386